

Lähi- ja puhelintulkkaustilanteiden erot: toistojen välittyminen kohdekielelle

Arina Kalaeva ja Rita Ahlman

Tampereen yliopisto

Viestintätieteiden tiedekunta

Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen opinnot

Venäjän kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta

Pro gradu –tutkielma

Joulukuu 2017

Tampereen yliopisto

Viestintätieteiden tiedekunta

Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot

Venäjän kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta

Ahlman, Rita; Kalaeva, Arina: Lähi- ja puhelintulkkaustilanteiden erot: toistojen välittyminen kohdekielelle

Pro gradu -tutkielma, 61 sivua, 3 liitesivua, venäjänkielinen lyhennelmä 13 sivua

Marraskuu 2017

Tiivistelmä

Pro gradussa *Lähi- ja puhelintulkkaustilanteiden erot: toistojen välittyminen kohdekielelle* selvitetään, tulkataanko toistoja puhelintulkkauksessa enemmän kuin lähitulkkauksessa. Lähitulkkauksella tarkoitetaan tilannetta, jossa sekä tulkki että kaikki osallistujat ovat näkö- ja kuuloyhteydessä toisiinsa. Puhelintulkkauksessa tulkki on toisessa tilassa puhelinyhteyden päässä keskustelijoista.

Puhelintulkkaus on kasvava ala – ainakin osittain kustannustehokkuutensa takia. Tulkin ei tarvitse tulla paikan päälle, mikä säästää aikaa ja rahaa, ja tällä tavalla tulkki voidaan saada tarvittaessa hyvinkin nopeasti tilanteisiin, jotka sitä vaativat. Esimerkiksi harvinaisten kielten kohdalla puhelintulkkaus voi olla ainoa mahdollisuus saada tulkki ylipäättään mukaan.

Hypoteesina on se, että puhelimesta tulkki tulkkaa useammin toistoja kuin lähitulkkaustilanteessa, sillä tulkin huomio keskittyy pelkkään auditiiviseen ärsykkeeseen visuaalisen kontaktin puuttuessa.

Tutkimuksen aineistona oli lähitulkkauksena ja puhelintulkkauksena toteutetut haastattelut, jotka olivat osa projektia *Yhteisymmärryksen saavuttaminen nonverbaalisin keinoin*. Projektissa on ollut mukana niin tulkkauksen opiskelijoita kuin tulkkauksen ammattilaisiakin.

Tarkastelemme kuuden tulkin suorituksia. Jokainen tulkki on tulkannut kerran lähi- ja kerran puhelintulkkaustilanteessa, täten tutkimusmateriaalinamme toimii 12 haastattelua (kuusi lähi- ja kuusi puhelintulkkauksena toteutettua), joista on olemassa video- ja äänitallenteita, jotka myöhemmin litteroitiin. Litteroiduista haastatteluista löydetty toistot jaettiin viiteen kategoriaan: tarkentava toisto, uudelleenmuotoilu, toisto tehostuskeinona, eksplikointi, sekä evidentiaalisen markerin toisto. Toistojen välittymistä arvioitiin kolmiportaisella asteikolla: toisto välittynyt, toisto välittynyt osittain ja toisto ei välittynyt. Tutkimuksessa on sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia piirteitä.

Tutkimuksen keskeisin löytö oli, että hypoteesin vastaisesti puhelintulkkauksen aikana toistot eivät välittyneet tulkkeeseen paremmin kuin lähitulkkauksessa. Toisaalta tulkit välittivät kahta kategoriaa - tarkentavia toistoja sekä eksplikointeja – huomattavasti enemmän sekä lähi- että puhelintulkkaustilanteiden aikana kuin muita kategorioita. Tarkentava toisto ja eksplikointi ovat siis molemmat sellaisia toistojen kategorioita, jotka sisältävät jotakin uutta tietoa, ja voi olla, että se on vaikuttanut tulkkien suoritukseen. Tämän perusteella voidaan tehdä sellainen johtopäätös, että toistojen välittymiseen tulkkeeseen ei vaikuta se, tulkkaako tulkki puhelimen välityksellä vai paikan päällä. Sen sijaan toistojen laadulla on merkitystä.

Avainsanat: lähitulkkaus, puhelintulkkaus, etätulkkaus, spontaani puhe, toistot puheessa, tulkin tehtävät

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen taustaa.....	1
1.2 Tutkimuskysymys	3
1.3 Työnjako.....	4
1.4 Tutkielman rakenne	5
2. TULKKAUSTILANTEIDEN ONGELMAT	6
2.1 Tulkin tehtävät	6
2.2 Tulkin asema ja auktoriteetti viestintätilanteessa	8
2.3 Lähitulkkaus	10
2.4 Etätulkkaus	10
2.5 Puhelintulkkaus.....	12
2.6 Lähitulkkauksen ja puhelintulkkauksen vertailu	13
2.7 Spontaanin puheen ominaisuuksia	15
2.8 Syitä toistoihin puheessa.....	16
2.8.1 Evidentiaalisuus	17
2.8.2 Muut toistot.....	17
3. AINEISTO, METODIT JA TUTKIMUKSEN KULKU	20
3.1 Tulkkaustutkimuksen ongelmat	20
3.2 Aineiston kuvaus	21
3.3 Aineiston käsittely.....	22
3.4 Puhe ja tulke: toistojen luokitukset.....	25
3.4.1 Tarkentava toisto	27
3.4.2 Uudelleenmuotoilu	28
3.4.3 Eksplikointi.....	30
3.4.4 Evidentiaalisen markerin toisto	32
3.4.5 Toisto tehostuskeinona	34
3.4.6 Tulkin toistot.....	36
3.5 Toistojen välittyminen tulkkaukseen.....	37
3.5.1 Toisto välittynyt (V)	38
3.5.2 Toisto välittynyt osittain (OV)	39
3.5.3 Toisto ei välittynyt (EV).....	41

4. TOISTOJEN VÄLITTYMINEN KOHDEKIELELLE	43
4.1 Tutkimuksen tuloksiin vaikuttavat seikat.....	43
4.2 Toistot kaikissa tulkkaustilanteissa.....	45
4.3 Lähitulkkaus	46
4.4 Puhelintulkkaus.....	47
4.5 Lähitulkkauksen ja puhelintulkkauksen kategorioiden tulosten vertailu	48
4.5.1 Tarkentavan toiston tilastot	49
4.5.2 Uudelleenmuotoilun tilastot	49
4.5.3 Eksamplikaatio-toistojen tilastot	50
4.5.4 Evidentiaalisen markerin toiston tilastot.....	51
4.5.5 Toisto tehostuskeinona -tilastot.....	52
4.6 Yhteenveto	52
5. PÄÄTELMÄT.....	55
LÄHTEET	59
<i>Tieteelliset lähteet.....</i>	<i>59</i>
<i>Muut lähteet</i>	<i>60</i>
Liitteet	62
РЕФЕРАТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ	I

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Tulkkauksella on merkittävä rooli yhteiskunnassa. Ilman yhteistä kieltä esimerkiksi kaupankäynti olisi hankalaa. Yhteinen kieli tai ainakin yhteinen ymmärrys on tärkeää, ja oikeus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi kuuluu ihmisen perusoikeuksiin. Ymmärryksen saavuttamiseksi ihmiset ovatkin viestineet tulkin avulla tuhansia vuosia.

Tutkimuskohteena tulkkausta on tähän mennessä lähestytty suhteellisen valikoivasti – esimerkiksi simultaanitulkkausta on tutkittu hyvinkin perinpohjaisesti tulkin aivoissa tapahtuvien kiinnostavien prosessien takia (mm. Huotari 2001). Myös tulkkaus terveydenhuollossa sekä oikeudessa on saanut osansa tutkijoiden kiinnostuksesta, sillä näissä tapauksissa kyse on ihmisten tietoturvasta, vapaudesta ja mahdollisesti jopa hengestä (Hsieh 2010; Rosenberg ym. 2008; Tipton ym. 2016). Tällaisten tilanteiden tärkeyttä ei voi aliarvioida, varsinkin, jos osapuolet eivät puhu toistensa kieltä.

Tulkkauksen tutkimus on suhteellisen nuori tieteenala (Sunnari 2015, 162), joten ei olekaan mikään ihme, että moni osa-alue on vielä tutkimatta. Ainakin Suomessa tulkkausalalla on kuitenkin huomattavissa tiettyjä kehityksen suuntia – esimerkiksi yhä useampi kielialan yritys tarjoaa puhelintulkkauspalveluja ja tulkkauksen määrä kasvaa nykyisen maahanmuuttotilanteen vuoksi. Toisaalta tulkkaus- ja käännösalan palveluntarjoajat pyrkivät suurenevissa määrin tuottamaan kokonaispalvelupaketteja, jotka kattavat asiakkaan muutkin tarpeet eikä pelkästään viestin välityksen.

Tämä tutkimus kattaa tietenkin hyvin pienen ja rajatun alueen tulkkauksen alalla, mutta toivomme, että siitä olisi hyötyä jatkotutkimusten kannalta, erityisesti puhelintulkkausta ajatellen. Puhelintulkkaus on kasvava tulkkauksen muoto (Jak & Moltchanova 2016, 1), joka on tullut jäädäkseen. Siitä on jo tehty jonkin verran lopputöitä, mutta meidän pro gradu-tutkielmamme koskeekin sekä puhelin- että läsnäolotulkkausta.

Tutkimuksemme tavoitteena on tarkastella, millaisissa tilanteissa tulkki välittää tulkkeeseen puhujan tekemiä toistoja ja millaisissa tilanteissa taas toistot jäävät tulkkaamatta. Tarkoituksena on vertailla keskenään toistojen välittymistä lähitulkkaus- ja puhelintulkkaustilanteissa.

Lähitulkkaustilanteella tarkoitamme tutkimuksessamme sitä, että niin tulkki kuin kaikki asianosaisetkin ovat samassa tilassa, näkö- ja kuuloetäisyydessä toisiinsa nähden, ja tulkkaus

tapahtuu välittömästi puheenvuoron jälkeen (konsekutiivitulkkaus). Tutkimusaineistona ovat pelkät konsekutiivitulkkaustilanteet, eivätkä tulkit ole käyttäneet esimerkiksi kuiskaten tapahtuvaa samanaikaistulkkaustekniikkaa lähtilanteissa. Lähtitulkkaustilanteita kuvattiin ainoastaan yhdellä kameralla, ja keskustelun kuuluvuus varmistettiin nauhurilla, joka laitettiin osallistujien keskelle. Siksi siis käytössä oli ainoastaan konsekutiivitulkkaustekniikka, muuten osallistajat puhuisivat toistensa päälle ja repliikeistä ei olisi saanut selvää.

Puhelintulkkaustilanteessa tai etätulkkaustilanteessa kaikki osapuolet tai osa osapuolista tulkki mukaan lukien ovat maantieteellisesti eri paikoissa. Tästä johtuen tulkkaus tapahtuu joko puhelimitse tai muun laitteen välityksellä, esimerkiksi videoyhteydellä. Etätulkkausta on käytetty viime vuosina sekä Suomessa että maailmalla yhä enemmän, mutta etätulkkaus on vähän tutkittua ja teknologian kehittyessä tarvitaan lisää tutkimuksia. Etätulkkaus tulee tulevana vuosina kuitenkin lisääntymään huomattavasti sen kustannustehokkuuden vuoksi. Tämän takia etätulkkaus on mielenkiintoinen sekä huomionarvoinen tutkimuksen aihe.

Kuten mainitsimme aikaisemmin, käytämme tutkimuksessamme nimenomaan puhelintulkkaustilanteita, jolloin keskustelun osapuolet ovat samassa tilassa, mutta tulkki on fyysisesti muualla, ja yhteydessä tilanteen osapuoliin puhelimen ja kaiuttimen välityksellä.

Kandidaatintutkielmamme aiheena oli *Informaation toisto tulkkaustilanteissa lähdekielellä ja toistojen ilmeneminen kohdekielellä (vertailussa puhelintulkkaus- ja lähtitulkkaustilanteet)*. Tarkastelimme kandidaatintutkielmassa kahta lähtitulkkaustilannetta ja kahta puhelintulkkaustilannetta. Näissä oli käytetty kahta opiskelijatulkkia, joista kumpikin tulkkasi kerran puhelimesta ja kerran lähtitulkkauksessa.

Kandidaatintutkielmassamme hypotesimme osoittautui oikeaksi: tarkastelemissamme tilanteissa tulkki tulkkasi puhelimesta toistoja tarkemmin, mutta koska tarkastelimme vain kahta opiskelijatulkkia ja esimerkiksi joidenkin tutkimusten mukaan ammattitulkkien suoritus on yleensä tarkempi kuin opiskelijatulkeilla, voimme tehdä sen johtopäätöksen, että tämä tutkimus vaatii tarkastelua laajemmalla materiaalilla.

Tutkimuksessamme käytämme aineistona Tampereen yliopiston *Yhteisymmärryksen saavuttaminen nonverbaalisin keinoin* -projektin litteroituja haastatteluita, jotka olivat käytössä myös kandidaatintutkielmassa. Projektissa on ollut mukana niin tulkkauksen opiskelijoita kuin jo kokeneempiakin tulkkeja. Tarkastelemme **kuutta tulkkia**, joista jokainen on tulkannut **kerran läsnäolotilanteessa** ja **kerran puhelimen välityksellä**, jolloin tutkimuksemme kohteiksi päätyi **yhteensä 12 tulkkaustilannetta** ja niissä esiintyvät toistot.

Toistojen välittymisen teema alkoi kiinnostaa meitä jo ennen, kuin aloimme kirjoittaa kandidaatintutkielmaa, sillä se on yksi harvoista asioista, mitä pystyy tarkkailemaan tulkkaustilanteessa objektiivisesti. Monet maallikot pitävät tulkkauksen laadun kriteerinä yksityiskohtien välittymistä lähdekielestä kohdekielelle; toisin sanoen toistojen välittyminen tulkkeeseen saattaa viitata tarkkuuteen, mitä puolestaan pidetään niin sanotun laadukkaan tulkkauksen lopputuloksena. Siksi päätimmekin tutkia toistojen välittymistä.

Emme saa tällä tutkimuksella vastausta siihen, onko sellainen tulke, joka välittää suurimman osan puhujan toistoista laadukkaampi kuin sellainen, jossa toistoja ei esiinny niin paljon. Tulkkauksen laatuunhan vaikuttavat lukemattomat muutkin tekijät. Saimme joitakin viitteitä siitä, millaisia toistoja tulkataan muita useammin eli minkälaisen toistuvan informaation välittymistä tulkit pitävät tärkeämpänä kuin muun, sekä toisaalta saimme jonkinlaisen vastauksen meidän tutkimuskysymykseen – onko tulkeilla taipumusta välittää toistot tulkkeeseen tarkemmin puhelimitse vai kasvokkain.

Ihmisen puheessa esiintyy paljon toistoja ja ne ovat luonnollisia kielelle (esimerkki aineistosta: *...minkälaisia mielipiteitä sinulla n-näistä elokuvista on...halutaan tietää sin mielipiteitä...*). Tutkiaksemme toistojen välittymistä olemme aineistomme pohjalta luokitelleet toistot viiteen eri luokkaan. Puhujat ovat erilaisia ja tekevät erilaisia toistoja. Puhuja saattaa tehdä toiston tarkentaakseen sanomansa tai korjataakseen sanomansa, jos lauseen rakenne on epäonnistumassa. Tai käyttää esimerkiksi evidentiaalista markeria, jolla haluaa osoittaa tiedon lähteen olevan esimerkiksi oma päättely tai kenties kuulopuhe. Puheessa toistoja käytetään myös tehostaakseen se mitä sanotaan tai eksplikoidaan.

Toistojen luokituksen jälkeen jokainen toisto on jaettu välittymisasteeseen: toisto välittynyt, toisto välittynyt osittain tai toisto ei välittynyt. **Toistojen välittymisaste** ei välttämättä kerro informaation välittymisen astetta, joten tulkkaus voi olla välitetyn informaation puolesta laadukas, vaikka toisto sinänsä olisi jäänyt välittämättä.

1.2 Tutkimuskysymys

Tutkimuksemme on kaksiosainen – ensin meidän on tarkasteltava, **minkätyyppisiä toistoja puhuja tekee ja välittyvätkö ne tulkkeeseen**, jotta voisimme päästä seuraavaan vaiheeseen. Tämän jälkeen vertailemme saatuja tuloksia keskenään kiinnittäen erityistä huomiota **lähitulkkaus- ja puhelintulkkaustilanteiden** välisiin eroihin, sillä tässä osassa halutaan selvittää, onko toistojen välittymisessä eroja tulkkaustilanteesta riippuen. Tarkemmin sanoen

tutkimuksen perimmäisenä motiivina on selvittää, **välittääkö tulkki toistoja useammin puhelimesta vai läsnäolotilanteessa.**

Hypotesimme on se, että tulkki välittää enemmän toistoja, kun hän itse on langan päässä. Tämä oletama nojaa ajatukseen siitä, että kun tulkki ei näe keskustelun osallistujia eikä pysty lukemaan heidän nonverbaalista viestintäänsä, niin silloin hänen ainoana virikkeenään ja informaation lähteenään on puhe, ja siihen on helpointa tarttua.

Braun (2017, 166) kirjoittaa, että etätulkkauksen tutkimuksissa monet tulkit ovat kertoneet etäisyyden tunteesta ja kokemuksesta, että he ovat ikään kuin vähemmän läsnä. Nämä johtivat tunteeseen vähentyneestä ymmärryksestä muiden osallistujien kanssa. Tuolloin tulkin tekemien lisäysten voidaan katsoa johtuvan tulkin yrityksestä päästä parempaan yhteisymmärrykseen keskustelun osapuolten kanssa. Näissä tutkimuksissa tutkittiin tulkin aloitteesta tehtyjä lisäyksiä ja toistoja. (Braun 2017, 166.) Tässä tutkimuksessa kuitenkin keskitytään tulkin välittämiin toistoihin kohdekielille, eli tulkin omat toistot jätetään huomiotta.

Tulkki voi mielestämme yrittää tulkata niin tarkasti kuin mahdollista myös sen takia, että hän ei pysty välittämään nonverbaalista viestintää puhelimesta. Tämä tutkimus ei kuitenkaan avaa sen tarkemmin nonverbaalisen viestinnän käsitettä, sillä se on hyvin laaja teema, josta voi kirjoittaa monta opinnäytetyötä. Keskitymme tutkimukssamme ainoastaan puhutun kielen kysymyksiin.

1.3 Työnjako

Tämä tutkimus on päätetty toteuttaa sen takia, että kandidaattitutkielmamme sivusi tarkkuutta yhtenä laadun kriteereistä, ja sytytti kipinän tutkimaan tätä aihetta lisää. Kandidaattitutkielmassa tehdessä totesimme, että yhteistyömme on sujunut hyvin, siksi päätimme jatkaa pro gradu -tutkielman tekemiseen yhdessä. Aihe on laaja ja mielenkiintoinen, ja tutkittavaa materiaalia riittävästi, joten työtäkin oli riittävästi kahdelle ihmiselle.

Tässä tutkimuksessa työnjako on toteutettu seuraavasti: jaoimme tutkittavan materiaalin eli litteroidut haastattelut keskenämme siten, että Rita Ahlman on saanut analysoidavaksi kaikki lähitulkkaustilanteet ja Arina Kalaeva oli tutkinut puhelintulkkaustilanteita ja niissä ilmeneviä toistoja. Ahlman on kirjoittanut aiemmasta tutkimuksesta, tulkin asemasta, lähitulkkauksesta, lähitulkkauksen ja etätulkkauksen vertailusta sekä vuorovaikutustilanteista. Kalaeva on vuorostaan kirjoittanut tutkimuksen taustasta, etätulkkauksesta, evidentiaalisuudesta ja toistoista. Tutkimuksen yhteenveto sekä päätelmät on kirjoitettu yhdessä.

1.4 Tutkielman rakenne

Tämä tutkielma koostuu viidestä luvusta. **Ensimmäisessä luvussa** käydään tutkimuksen kannalta oleelliset kysymykset läpi. **Toisessa luvussa** käsitellään tulkin tehtäviä ja tulkin asemaa, lähitulkkausta ja puhelintulkkausta ja vertaillaan niitä keskenään. Toisessa luvussa käsitellään tutkimuksen pääaihetta eli toistoja. **Kolmannessa luvussa** avataan simuloitujen tilanteiden ongelmakohtia sekä tutkimuksen aineistoa on käytetty tässä tutkimuksessa ja kuinka aineistoa on käsitelty. Kyseisessä luvussa on esiteltynä jokainen toistokategoria esimerkkeineen. Kolmannen luvun lopussa käydään läpi, kuinka olemme arvioineet toistojen välittymistä tulkkauksessa. **Luvussa neljä** syvennyttään tarkastelemaan tutkimuksen varsinaisia tuloksia ja mitä niistä on pääteltävissä. Luvussa 4.6 on yhteenveto tutkimustuloksista. **Viimeinen eli viides luku** toimii yhteenvetona tutkimuksen saavutuksista sekä mitä mahdollisuuksia olisi jatkotutkimukselle tällä osa-alueella.

2. TULKKAUSTILANTEIDEN ONGELMAT

2.1 Tulkin tehtävät

Tulkin asemaan vuorovaikutuksessa liittyy monia käsityksiä ja odotuksia. Tipton ja Furmanek (2016) tuovat esille ISO:n (International Organization for Standardization) joitakin yhteisiä ohjeita tulkeille (ks. International Standard ISO 13611 Interpreting – Guidelines for Community Interpreting, 2014). Tulkin keskeisiä osaamisalueita ovat ISO:n mukaan muun muassa kielellinen ja temaattinen osaaminen sekä hyvät ihmissuhdetaidot. Muita keskeisiä taitoja ovat esimerkiksi monikulttuurisuus sekä tekniikka- ja liiketoimintaosaaminen. Nämä kaikki tarkoittavat sitä, että tulkin on hallittava molempien kielten kielioppi, osattava vaihtaa ja mukauttaa rekisteriä sekä tulkattava myös kulttuurikohtaisia seikkoja. Tulkin on hallittava sekä konsekutiivi- että simultaanitulkkausta, eri alojen terminologia, sekä muistiinpanotekniikka. Tulkin täytyy hallita sanakirjojen käyttö ja tunnettava oman osaamisen rajat. Liiketoimintaosaaminen on myös välttämätön tulkin työn kannalta. Täytyyhän tulkin tietää, kuinka löytää ja miten pitää asiakkaat, miten laskuttaa oikeaoppisesti ja tietenkin tulkin olisi hyvä olla jäsenenä alansa ammattiliitossa. (Tipton & Furmanek 2016, 23–24.) Näistä ammattitaidon osa-alueista ovat puhuneet muun muassa Marti (2006), Kermis (2008) sekä Refki kollegoineen (2013) Tiptonin ja Furmanekin mukaan (2016).

Katan (2013, 85) ei taas huomioi niin paljon pätevyyyksiä, joita tulkilta vaaditaan, vaan keskittyy enemmän lopputulokseen. Hänen mukaansa tulkkauksen ytimessä on *[viestin] välitys* sekä *eroavuuksien yhteensovittaminen* [kääntänyt R. A.]. Katanin mukaan näiden tehtävien täyttämiseksi tulkki keskittyy erityisesti epätavallisiin puheen käänteisiin, vertauskuviin ja kulttuurisidonnaisiin termeihin. Tulkki pikemmin avaa jonkun käsitteen tai lisää oman selityksen kuin jättää lisäämättä tarkoituksenaan tehdä kohdekielen puhujalle asian yhtä selväksi kuin se on lähdekielen osaajalle. (Katan 2013, 85.)

Katan (2002, 188; ks. Katan 2013, 86) kirjoittaa kuulijan ja lukijan mahdollisuuksista laajentaa omaa maailmankuvaansa ymmärtämällä tai oppimalla jotakin vierasta ja uutta. Puhuessaan siitä, hän sanoo:

Avainkonsepti on ymmärtäminen, ja kysymys, joka on kysyttävä, kuuluu: 'Mitkä minimaaliset muutokset ovat välttämättömiä, jotta voidaan varmistaa maksimaalisen käsittämisen ja kognitiivisen vaikutuksen tason?' [kääntänyt R. A.].

Näin siis tulkin tehtäviin kuuluu varsinaisen kielen kääntämisen lisäksi muun muassa arviointi siitä, mikä on normatiivista ja hyväksyttävää lähdekielessä, ja mikä kohdekielessä. Toisin sanoen tulkki saattaa muuttaa puheen rekisteriä ja ilmaisutapaa, mutta joissakin tapauksissa vaikuttaa omalta osaltaan keskustelun kulkuun. (Katan 2013, 86.)

Suomessa tulkkeja, erityisesti asioimistulkkeja, sitoo ja ohjaa Asioimistulkin ammattisäännöstö (KAJ), jonka monet alan liitot hyväksyivät ja ottivat laajalti käyttöön 30.5.2013. Ammattisäännöstö on kokoelma eettisistä ohjeista, joita tulkin on noudettava työssään. Ohjeet eivät ole niin yksityiskohtaisia kuin edellisessä kappaleessa mainitut ISO:n ohjeet ja eroavat toisistaan joiltakin osin. Suomessa asioimistulkin ammattisäännöstö (KAJ 2013) keskittyy pääasiassa siihen, mitä tulkki ei saisi tehdä: tulkki ei saa käyttää hyväkseen mitään tulkkauksen aikana tietoonsa tullutta, hän ei saa toimia ammattikuntaansa haittaavalla tavalla, eikä hän saa antaa tunteidensa vaikuttaa tulkkauksen laatuun. Tulkki ei myöskään hoida tulkattavan asioita tulkkauksen aikana, eikä hänen kuulu tehdä muuta kuin tulkata.

Katanin (2013, 87) mukaan edellä mainittua näkemystä vastaan sotii Leanza (2007, 29) teoria, jossa sanotaan tulkin olevan aina väistämättä jonkun puolella. Tämä tarkoittaa sitä, että tulkki toimii joko *yhteisön asiamiehenä* tai *järjestelmän asiamiehenä* (community agent ja system agent). Yhteisön asiamiehenä toimiessa tulkki ikään kuin puolustaa vähemmistöryhmän arvoja ja tasapainottaa vähemmistön heikkoa ja haavoittuvaa asemaa hallitsevassa järjestelmässä. Toisaalta silloin, kun tulkki on niin sanotusti järjestelmän puolella, hän pyrkii tasoittamaan ja sulauttamaan vallitsevasta järjestelmästä eroavat vähemmistöyhteisön diskurssipiirteet järjestelmälle sopiviksi. (Leanza 2007, 29; ks. Katan 2013, 87.) Näin vaikuttaa siltä, että Leanza siis kieltää tulkin neutraliteetin mahdollisuuden tai jopa olemassaolon kokonaan.

Tällainen näkemys tulkin puolueellisuudesta on kuitenkin saanut kritiikkiä ammattitulkkien sekä alaa edustavien laitosten keskuudessa. Tällä hetkellä tulkit ja kääntäjät eivät pidä tällaista *kulttuurienvälistä sovittelua* (=intercultural mediation) sellaisena ammattitaidon osa-alueena, jota olisi edes tarvetta tutkia erillään muusta ammattiosaamisesta. (Katan 2013, 88.) Kulttuurienvälinen sovittelu, tai ehkä tarkemmin tulkinta, on kyllä tärkeää silloin, kun viestin tarkoitus ei ole yksiselitteinen. Ammattilaiset kuitenkin ajattelevat, että kulttuurienvälinen tulkinta ei kuulu tulkin välttämättömien ammattipätevyysien joukkoon, ja tulkinnan pitäisi olla kuulijan tai lukijan vastuulla. (Katan 2013, 88–89.) Toisaalta kuulija tai lukija on pitkälti itse vastuussa käännetyn tekstin ymmärtämisestä. Tämä johtuu osittain siitä, että viestintätilanteissa tulkin tai kääntäjän asema on usein heikko, kuten myös heidän auktoriteettinsa; lukija tai kuulija ei siis välttämättä pysty luottamaan siihen, että tulkki tai kääntäjä tulkitsee kaiken oikein heidän

puolestaan. Tulkin siirtäminen kokonaan kuulijan tai lukijan vastuulle aiheuttaa kylläkin väärinymmärryksiä: heidän vähäinen kulttuurienvälisen viestinnän ymmärryksensä voi johtaa kulttuurisidonnaisuuksien vääristymiseen tai häviämiseen. (Katan 2013, 88; Wadensjö 1998, 64.)

2.2 Tulkin asema ja auktoriteetti viestintätilanteessa

Tulkin asema ei ole joka tilanteessa aina sama, eikä tulkin ammattitaidon tuoma auktoriteetti myöskään ole itsestäänselvyys. Rosenberg, Seller ja Leanza (2008, 90) ovat tutkimuksessaan todenneet, että ammattitulkeilla itselläänkin on vaikeuksia määritellä roolinsa tulkkaustilanteessa sekä mihin heidän oikeutensa toimia ulottuu. Usein tämä johtuu eri osapuolten ristiriitaisista odotuksista: tulkin ammattisäännösten ja viranomaisten odotukset eroavat kieltä osaamattomien asiakkaiden mielikuvista. Muun muassa terveydenhuollon alalla potilailla voi olla kysymyksiä tai tarpeita, jotka monen ammattitulkin mielestä selvästi ylittävät ammatillisen pätevyytensä rajat, pakottaen tulkkia käyttäytymään ei pelkästään tulkin, mutta myös kieliyhteisön jäsenen roolissa. Kukaan ei suoranaisesti kerro tulkeille, miten heidän pitäisi käyttäytyä tällaisissa tilanteissa, joten monesti tulkki joutuu punnitsemaan tilannetta ja tekemään päätöksen omaan näkemykseen ja kokemukseen nojaten. (Rosenberg ym. 2008, 90.)

Toisin sanoen, tulkin asema tulkkaustilanteessa rakentuu vahvasti kielellisen välittäjän roolin ympärille, mutta mitään ohjeita siitä, miten hänen tulisi käyttäytyä esimerkiksi tunteita herättävissä tilanteissa ei ole. Pelkkä välittäjän rooli ei anna tulkin näyttää empatiaa asiakasta (potilasta) kohtaan asioimistulkkauksen aikana, minkä monet tulkit itsekin kokevat olevan ristiriidassa heidän muiden sosiaalisten roolien kanssa. Tutkijoiden mielestä kuitenkin kaikki hyötyisivät tilanteesta, jossa tulkin olisi sallittua käyttäytyä enemmän keskustelun osallistujan kuin pelkän välittäjän roolissa. Tämä auttaisi rakentamaan vuorovaikutukselle suotuisan ympäristön. (Rosenberg ym. 2008, 92.)

Samaan asiaan viittaa myös eräs toinen tutkimus. Terveydenhuoltopalveluiden tarjoajat, joille tulkin kanssa työskentely ei ole tuttua, kokevat monesti, että tulkin käytös on hyvin neutraalia. Erään terveydenhuollossa työskentelevän haastateltavan mukaan tulkin käytös on jopa persoonatonta eikä täten edistä tilanteen kulkua mitenkään. Toisia häiritsee simultaanitulkkaus, jolloin tulkin helposti ajatellaan puhuvan päälle, mitä puolestaan koetaan työkeäksi tai jopa loukkaavaksi. (Hsieh 2010, 156.)

Persoonaton käytös ja ”päälle puhuminen” ovat kuitenkin tulkkien keinoja kontrolloida tulkkaustilanteen kulkua ja käyttää ammatillista auktoriteettiaan. Välttämällä katsekontaktia

tulkki pakottaa asiakkaitaan katsomaan toisiaan tulkin sijasta, minkä pitäisi edesauttaa viestintätilannetta. Mitä enemmän “piilossa” muun muassa asiakkaan takana tulkki on, sitä todennäköisemmin hänen asiakkaansa puhuvat ikään kuin toisilleen. Tulkatessaan simultaanisti tulkki puolestaan luo reaaliaikaisen keskustelun illuusion, jolloin vuorovaikutuksesta tulee sujuvampaa ja luonnollisemman oloista. (Hsieh 2010, 156.)

Rosenberg kollegoineen (2008, 92) havaitsivat tutkimuksessaan lainalaisuuden, joka ruokkii nykyistä tilannetta eli tulkin statuksen olemattomuutta. Puhutaan konkreettisen tilan puutteesta eli tulkille varatusta tilasta. Tulkeille ei siis yleensä ole varattuna omaa odotustilaa, jossa voisi säilyttää tavaroita tai soittaa puhelun. Tämä ikään kuin viestii, että tulkki on ulkopuolinen sekä järjestelmässä että tulkkaustilanteessa. Tulkkeja ei siis kohdella yhteistyökumppanina vaan enemmänkin välineenä. Ammattitulkit itse kokevat tämän kunnioituksen puutteena heidän osaamistaan sekä auktoriteettiaan kohtaan.

Tulkin asemaa esimerkiksi Suomessa kuvaa hyvin se fakta, että tulkin ammattinimike ei ole vielä kukaan suojattu (SVT¹ 2014). Tämä tarkoittaa sitä, että periaatteessa kuka tahansa, joka osaa kieliä, voi kutsua itseään tulkiksi. Jopa julkishallinnollisen laitoksen kuten Kelan² (2016) sivuilla lukee selvästi, että jos Kelassa asioivan henkilön asia ei ole hänen oikeusturvan kannalta merkittävä, tulkkina voi toimia esimerkiksi hänen ystävänsä tai perheenjäsenensä.

Ihanteellisinta tietenkin olisi, että vuorovaikutustilanteen kaikki osapuolet eli viranomainen, asiakas sekä tulkki hoitaisivat ammatillisen kompetenssissa alueet. Tällöin viranomainen vastaisi vain tarjoamastaan palvelusta, asiakas keskittyisi omaan asiaan ja tulkki vastaisi kulttuuri- ja kielipuolesta. Valitettavasti käytännössä tämä toteutuu harvoin. Usein raja vastuualueiden välillä on vain veteen piirretty viiva, siksi osapuolten statusta ei ole aina helppoa määritellä. (Hsieh 2010, 158.)

Tulkin työnkuva siis nykypäivänäkin määrittyy pitkälle ammattisäännösten mukaan, jossa todetaan, että tulkki on ainoastaan puolueeton viestinvälittäjä (eikä siis keskustelun osapuoli). Ammattisäännöstö myös vaatii, että tulkki tulkkaisi kaiken sanotun, mitään lisäämättä tai pois jättämättä. Moni maallikko tuntuukin pitävän tällaista tarkkuutta kriittisenä osoituksena

¹ <http://www.tulkit.net/ammatti/asioimistulkkausohjeet>

² <http://www.kela.fi/tulkkaus>

tulkkauksen laadusta: koska kuuntelija ei ole kieliasiantuntija hän saattaa verrata alkuperäisen puheen pätkän pituutta tulkkeen pituuteen.

Tässä luvussa mainittujen vaikeuksien takia tulkilla voi olla monenlaista painetta tulkkaustilanteissa. Tulkkauksen tarkkuus ei välttämättä ole vaikein näistä kaikista ongelmista, mutta se on usein päällimmäisin ja vaatii jatkuvaa arviointia. Miten tulkataan sekä lähdetekstille uskollisesti että toisaalta ymmärrettävästi? Jos kerran kaikki puheen ominaisuudet tulee välttää, välitetäänkö myös virheet, turhat lausumat, ylimääräiset toistot? Missä määrin tämä on tarpeellista? Tarkastelemmekin seuraavaksi erilaisten tulkkaustilanteiden ominaisuuksia, jotta pääsemme analysoimaan tutkimuksemme aihetta eli toistojen välittymistä tulkkaukseen näiden ominaisuuksien valossa.

2.3 Lähitulkkaus

Tieteen termipankin määritelmän mukaan tulkkaus on *kuullun viestin suullinen käännös tai käännös puhutun kielen ja viittomakielen välillä*. Kelan terminologisen sanaston (2017, 180) mukaan tulkkaus on *‘toiminta[a], jossa henkilö kääntää puhuttua kieltä, viittomakieltä tai muuta ihmisten välistä viestintäjärjestelmää toiselle kielelle, puheeksi tai muulle viestintäjärjestelmälle’*.

Toisin sanoen, tulkkia tarvitaan, kun viestintätilanteen osallistujilla ei ole yhteistä viestintäjärjestelmää. Tulkkaustilanne voi olla esimerkiksi sellainen, jossa vuorovaikutuksessa ovat tulkki ja vähintään 2 tulkattavaa, tai tulkki, puhuja ja kuulijat. Tulkin avulla kaikki tilanteen osapuolet ovat tasavertaisessa asemassa, koska voivat ilmaista itseään haluamallaan tavalla, ilman niitä rajoituksia, joita kielelliset haasteet tuovat. Tasavertaisuus puolestaan mahdollistaa reilujen ja oikeutettujen päätösten tekoa. (SVT 2014.)

Nimenomaan lähitulkkauksella tarkoitetaan sitä, kun kaikki viestintätilanteen osallistujat ovat fyysisesti samassa tilassa, kuulo- ja näköetäisyydellä toisistaan. Tällöin tulkkaus tapahtuu ilman minkäänlaisen tekniikan käyttöä eli suoraan.

2.4 Etätulkkaus

Teknologian kehitys mahdollistaa erilaisten tulkkaustapojen toteuttamisen, kuten esimerkiksi etätulkkauksen. Etätulkkauksella tarkoitetaan sitä, että vähintään yksi tulkkauksen osapuolista on fyysisesti eri paikassa kuin tulkki (Braun 2015, 1). Etätulkkauksen suurin etu verrattuna lähitulkkaukseen on palvelun tilaajan näkökulmasta kustannustehokkuus. Lisäksi

harvinaisenkin kielen tulkin saatavuus paranee, kun tulkin ei tarvitse matkustaa pitkiä välimatkoja.

Tässä alaluvussa puhutaan etätulkkauksesta yleisesti. Etätulkkauksen termi on käytössä melko laajasti viittomakielen tulkkauksissa; etätulkkauksen käyttö vammaispalveluissa muutenkin yleistyy (Kela 2013).

Etätulkausta on tutkittu verrattain vähän. Aiheesta on kuitenkin olemassa muutamia lyhyen aikavälin tutkimuksia, havaintoja tai kokeita, mutta jotkut niistä ovat subjektiivisia eikä niitä ole testattu pitkällä aikavälillä (Ko 2006, 325). Tässä tutkimuksessa käsitellään yhtä etätulkkauksen muodoista eli puhelintulkausta, josta voi lukea lisää seuraavassa alaluvussa.

Viime vuosien aikana etätulkaus on yleistynyt Suomessa nopeasti. Esimerkiksi Pohjoismaiden suurin kielipalveluyritys Semantix kirjoittaa tiedotteessaan (7.11.2016) käynnistävänsä uudenlaisen in-house -palvelun, jonka painopisteenä on etätulkaus (Semantix 2016). SKTL on puolestaan tiedotteessaan (10.11.2016) kertonut Semantixin etätulkauspalvelusta, mutta kommentoinut, että etätulkkauksen tulisi olla toissijainen vaihtoehto, koska vielä ei ole tekniikkaa, joka toimisi varmasti ja auttaisi välttämään väärinymmärrykset, ja jolla pystyttäisiin takaamaan salassapito.

Markkinoilla olevista helposti saatavilla olevista etätulkauspalveluista voisi esimerkkinä mainita Túlka-palvelusta. Túlka tarjoaa älypuhelimien sovelluksen kautta tapahtuvaa livevideotulkausta joko vapaaehtoisten tulkkien tai niin sanottujen premium-tulkkien avulla. Premium-tulkit ovat ammattitulkkeja ja heidän palvelunsa on suunnattu organisaatioille. Túlkan mukaan tulkausta tarvittaisiin niin sanottuna mikropalveluna monessakin tilanteessa, esimerkiksi koulussa, kaupassa ja työpaikoilla, joihin yleensä ei ole mahdollista saada asioimistulkkia kustannusten takia.

Túlkan vapaaehtoistulkkien apu on ilmainen ja se on tarkoitettu yksityishenkilöille. Tulkkia apua saa rekisteröitymällä sovellukseen ja laittamalla pyynnön tulkkauksesta, jolloin palveluun rekisteröityneille vertaistulkeille lähetetään tieto eteenpäin ja tulkkauksen hoitaa ensimmäinen vapaana oleva henkilö. Tulkaus tapahtuu livevideotulkkauksena, jolloin vapaaehtoistulkki vastaa omasta älypuhelimestaan. Palvelun käytössä yksityisyys on varmistettu sillä tavalla, että tulkin on hakeuduttava asianomaiseen paikkaan, jossa pystyy tulkaamaan, käyttäen kuulokkeita. Lisäksi tulkki sitoutuu noudattamaan tulkkauksen yleistä etiikkaa. Vapaaehtoistulkeille on tarjolla peruskoulutus tulkin työstä. (Túlka 2017.)

2.5 Puhelintulkkaus

Puhelintulkkaus on puhelimen välityksellä tapahtuvaa tulkkausta. Tällöin ainakin yksi tulkkaustilanteen osapuolista (joko tulkki tai jompikumpi asiakkaista) tai jopa kaikki osapuolet ovat fyysisesti eri tiloissa eikä heillä ole mahdollisuutta tavata kasvokkain.

Semantixilla (suuri tulkkaus- ja käännösalan yritys) on oma oppaansa tulkin kanssa työskentelystä, jossa eritellään hieman puhelintulkkauksen luonnetta (7,8). Mikäli kaksi tilanteen osapuolta ovat samassa tilassa ja kolmas osapuoli muualla, tulkkaus onnistuu siten, että enemmistöllä on kaiutin käytössä, niin että he pystyvät kuulemaan langan päässä olevaa. Jos taas kaikki osapuolet ovat erillään toisistaan, tarvitaan konferenssipuhelinyhteys.

Alla olevassa taulukossa on tulkkauspalveluiden tuottajien syyskuussa 2017 internetsivuilla ilmoittamia hintoja. Taulukosta näkee, että osa palveluntarjoajista tarjoaa puhelintulkkausta suurin piirtein samaan tuntihintaan kuin asioimistulkkaustakin, mutta puhelintulkkaus on mahdollista tilata alkavaksi puoleksi tunniksi, kun taas asioimistulkkauksen minimiveloitus on yksi tunti.

Taulukko 1. Puhelintulkkauksen hinnasto

Tulkkauspalvelujen tuottaja	Asioimistulkkauksen veloitus	Puhelintulkkauksen veloitus
Vantaan tulkkikeskus Oy	78e/h	36e/0,5h
Pirkanmaan tulkkikeskus	63e + alv 24%/h	31,50 + alv 24%/0,5h
Tulkkaus ja käännöskeskus Professional Oy	68e/h	34e/0,5h
Suomen tulkkauspalvelut Oy	alk. 58/h	29e/0,5h
Espoon tulkkipalvelut Oy	58,95e + alv 24%/h	54,95 euroa + alv 24 %/h

Puhelintulkkauksen hyviin puoliin kustannustehokkuuden lisäksi kuuluu se, että puhelintulkkaus voi olla ainoa keino saada tulkki juuri siihen tilanteeseen. Esimerkiksi Oikeustulkkauksen selvityshankkeessa (2008, 25) kerrotaan, että poliisin pitäisi aloittaa rikoksen käsittely mahdollisimman pian, ja esimerkiksi harvinaisimpien kielten kohdalla tulkkia ei välttämättä ole saatavilla tarvittavalla paikkakunnalla, tai edes samassa maassa. Selvityshankkeen mukaan on välttämätöntä, että tulkki olisi kyseisissä tilanteissa paikan päällä, mutta yksinkertaisissa ja lyhyissä tilanteissa käytetään pääsääntöisesti puhelintulkkausta.

Semantixin oppaan mukaan (8) muita puhelintulkkauksen vahvuuksia ovat matkakustannusten puute ja mahdollinen helpotus arkaluontoisten tietojen käsittelyssä mutta nimenomaan silloin,

kun itse tulkki on yhteydessä tilanteen muihin osapuoliin puhelimessa. Semantixin mukaan puhelintulkkaus tukee tulkin asemaa pelkkänä viestin välittäjänä ja auttaa pysymään huomaamattomana ja näkymättömänä.

Puhelintulkkauksessa on kuitenkin huonotkin puolensa. 2016 vuonna Kristina Jakin ja Daria Moltchanovan toteuttamassa Pro gradu -tutkielmassa *Tulkkausta langan päässä* on tehty teemahaastattelut koskien puhelintulkkausta. Tutkielmassa on haastateltu niin tulkkeja kuin eri alojen tulkkauspalveluiden käyttäjiä ja tarkoituksena oli selvittää puhelintulkkauksen tämänhetkisiä suurimpia heikkouksia, saada tietoa tulkkien ja puhelintulkkauspalveluiden käyttäjien näkökulmien eriävyydestä sekä selvittää, kuinka puhelintulkkausta kannattaisi kehittää.

Tutkielman tuloksista paljastuu, että sekä tulkeilla kuin tulkkauspalveluiden käyttäjilläkin nousee pintaan melko samat aiheet. Haastatteluissa tulkit tuovat esille sellaisen ongelman kuten kaikuminen. Kaiukumiselle ei välttämättä mahda mitään, ja silloin ei vain tahdo kuulla, mitä puhelimeen on sanottu. Tulkit kokevat videokuvan helpottavan tilanteen ymmärrystä, kun näkee, kuka puhuu kenelle, ja mitä tapahtuu. Joten nonverbaalisen viestinnän puuttuminen häiritsee tulkkeja melko paljon, sillä he toisaalta eivät saa niin hyvää kuvaa tilanteesta kuin paikan päällä olijat, ja toisaalta se häiritsee tulkin eläytymistä tulkattavan rooliin. (Jak & Moltchanova 2016.)

Lisäksi tulkit kokevat ikäväksi sen, ettei puhelintulkkauksen peruuntumisesta useinkaan kerrota tulkille itselleen, ja tulkki joutuu odottamaan puhelimen ääressä turhaan (Jak & Moltchanova 2016, 46–47).

2.6 Lähitulkkauksen ja puhelintulkkauksen vertailu

Puhelintulkkauksessa osapuolet eivät näe toisiaan ja näin ollen viestinnästä katoaa eleet, liikkeet sekä fyysinen olemus. Tulkille jää jäljelle verbaalinen viesti eli se mitä puhuja sanoo. Lisäksi tulkki pystyy hyödyntämään nonverbaalisen viestinnän paralingvistisia keinoja, joita ovat äänensävy, intonaatio sekä painotukset (Isolahti 2016, 75).

Wadensjö (1999, 261–262) ei pidä pätevän tulkin kohdalla etäisyyttä ongelmana. Tulkin sijainnilla ei välttämättä ole tulkkauksen onnistumisen (tarkkuuden sekä laadun) kannalta suurta merkitystä, jos tulkilla on riittävä asiantuntemus, kielitaito, kyvyt ja kokemus, sekä sopiva vireystila. Lisäksi Wadensjö (1991, 251) mainitsee, että osapuolten keskinäisillä suhteilla, suhtautumisella tulkkiin ja puhetavoilla on merkitystä tulkkauksen sujuvuuden

kannalta. Huono artikulaatio, liikkeiden ja eleiden puute vaikuttaa tulkin ymmärtämiseen ja kuulemiseen ja tulkki saattaa joutua kysymään ja näin ollen keskeyttää keskustelun luonnollisen kulun.

Vaikka Wadensjön (1999) tutkimus on melkein kahden vuosikymmen takaa, tässä tapauksessa voimme hyödyntää sitä, koska kyse on nimenomaan puhelintulkkauksesta. Tekniikan kehitys puhelinten osalta ei ole mennyt niin paljon eteenpäin kuin esimerkiksi videokuva. Minkälaisia ongelmia nykypäivän puhelintulkkauksessa esiintyy?

Jakin & Moltchanovan toteuttamissa haastatteluissa jokaisessa mainittiin huono kuuluvuus ja linjan pätkiminen. Puhelintulkkauksen perusedellytykset eivät aina kuitenkaan täyty: kokemusten mukaan tulkit eivät aina hakeudu hiljaiseen tilaan, joka olisi ilman ulkopuolisia. Tähän syynä mainittiin huolimattomuus, ammattitaidon puute, kehittyneet tavat ja tilanteiden äkillisyys. (Jak & Moltchanova 2016, 70.)

Ratkaisuna puhelintulkkauksen parantamiseen ehdotettiin panostusta laitteisiin, joiden avulla voi toteuttaa tulkkausta, sekä koulutuksen lisäämistä niin tulkeille kuin tulkkauspalveluiden käyttäjille. Aina kuitenkin ei ole kyse laitteiden puuttumisesta vaan siitä, että kaikki eivät halua tai eivät osaa hyödyntää laitteiden mahdollisuuksia. Jakin ja Moltchanovan tutkielmassa toivotaan, että huonon kuuluvuuden takia tulkit pyytäisivät toistamaan se, mitä puhuja on sanonut, tai puhumaan hieman lujempaa (Jak & Moltchanova 2016, 70).

Puhelintulkkaus ei sovellu kaikkiin tilanteisiin. Jakin ja Moltchanovan tutkielmassa haastateltujen Suomen Punaisen ristin sairaanhoitajan ja sosiaalihoitajan mielestä puhelintulkkaus ei ole paras tapa asioida vieraskielisen asiakkaan kanssa, ja he tietävät useita tilanteita, joihin puhelintulkkaus ei sovellu. Poliisi, TE-toimiston virkailija ja sairaanhoitaja ovat taas sitä mieltä, että ammattitaitoinen tulkki pystyy hoitamaan myös vaativat tulkkaukset puhelintulkkauksena. (Jak & Moltchanova 2016, 53.)

Tulkkien haastatteluista nousee esiin, että tilanteisiin, joissa elehditään paljon, puhelintulkkaus ei sovellu. Hankaliksi tilanteiksi nostetaan muun muassa lääkäri- ja sairaanhoitajakäynnit, joiden aikana välillä tarvitsee selittää jokin asia näyttämällä se konkreettisesti. Tulkki pystyy tietysti toistamaan mitä hän kuulee, mutta näköyhteyden puuttumisen takia paikoin voi eksyä esimerkiksi väärä verbi- tai sanavalinta, mikä hankaloittaa ymmärtämistä. Tällaisiin tilanteisiin avuksi ehdotetaan sitä, että tulkkauspalveluiden tuottaja pystyisi ottamaan tilanteen huomioon, ja selittämään mahdollisimman tarkasti, mitä tilanteessa tapahtuu; mutta sen hahmottaminen, mitä kaikkea pitäisi selittää, voi olla hankalaa. Yhteenvedona siis se, että tilanteet, joissa ei

tarvitse näyttää mitään konkreettista (TE-toimisto, poliisi) tai liikkua, soveltuvat puhelintulkkaukseen. Toisaalta tilanteet, joissa liikutaan (lääkärit, sairaanhoitajat, sosiaaliohjaajat), vaatisivat vähintään näköyhteyden. (Jak & Moltchanova 2016, 53.)

Yhteenvetona lähitulkkauksen ja puhelintulkkauksen vertailuun voidaan todeta, että puhelintulkkaus sopii tilanteisiin, joissa vastapuolelle ei tarvitse näyttää eleillä jotakin, ja sellaisiin äkillisiin tilanteisiin, joissa tulkkausta tarvitaan heti. Lähitulkkauksessa tulkki taas pystyy havainnoimaan ympäristöään. Tulkkauksen on myös tapahduttava sellaisessa paikassa, josta puhe ei kantaudu ulkopuolisille.

Tähän asti siis avattiin lähi- ja puhelintulkkauksen käsitteitä, jotka ovat keskeisiä tälle tutkimukselle, ja verrattiin niitä jonkin verran keskenään. Myös tulkin roolia ja viestintätilanteen kannalta tärkeitä tehtäviä on käyty läpi. Seuraavassa alaluvussa tarkoituksena on avata tämän tutkielman näkökulmasta keskeisimpiä syitä sille, minkä takia puhujat ylipäätään tekevät toistoja ja muotoilevat sanomaansa uudelleen omassa puheessaan.

2.7 Spontaanin puheen ominaisuuksia

Spontaanin puhutun kielen tuotantoon vaikuttaa moni asia. Niiden joukossa ovat muun muassa niinkin selvät asiat kuin ihmisen ammatinvalinta sekä vähemmän selvät sukupuoli ja ikä (Kasaeva 2014, 65). Ammatti vaikuttaa niin, että ihminen, joka on tekemisissä kielellisten kysymysten kanssa ja on esimerkiksi tottunut esiintymään yleisön edessä, valitsee ilmaisunsa eri kriteereitä käyttäen kuin sellainen ihminen, joka tekee töitä jonkun muun asian parissa (Kasaeva 2014, 66). Ikä myös vaikuttaa sananvalintoihin, ja sukupuoli taas sellaisten ilmaisujen käyttöön, jotka ovat ominaisia kyseiselle sukupuolelle (Kasaeva 2014, 65–66).

Nykyaikana on selvää, että spontaani puhuttu kieli ja kirjoitettu yleiskieli ovat eri asioita. Spontaanin puheen ensisijainen tavoite on tulla ymmärretyksi. (Kasaeva 2014, 60.) Mikäli puhuja ei välitä siitä, ymmärtääkö vastapuoli häntä, se vaikuttaa puheen tuotantoon niin, että puhujan verbaalisen ja nonverbaalisen viestinnän välillä on ristiriitoja, ja puheessaan olennainen saattaa sekoittua epäolennaiseen (Kasaeva 2014, 64).

Jotkut tärkeimmistä spontaanin puheen ominaisuuksista ovat sen valmistelemattomuus sekä välittömyys. Nämä tarkoittavat sitä, että puheen tuottaminen tapahtuu samanaikaisesti sen valmistelun kanssa, ja että vastapuolen reaktiot vaikuttavat suoraan puheen tuottamprosessiin. (Kasaeva 2014, 61.) Puheen tuotanto ei toisaalta ole kiinni pelkästään ulkopuolisista seikoista, tai seikoista, joihin puhuja itse ei pystyisi vaikuttamaan. Puhuja itse valitsee muun muassa

puhetyylinsä, kuitenkin siihenkin valintaan vaikuttaa tilanne ja esimerkiksi se, osallistuuko puhuja dialogiin, puhuuko yleisön edessä vai keskusteleeko monen ihmisen kanssa samanaikaisesti (Kasaeva 2014, 61).

Spontaani puhe eroaa kirjoitetusta kielestä edellä mainittujen ominaisuuksien lisäksi sillä, että siitä on vaikea havaita erillisiä virkkeitä – näiden sijasta puhe jakautuu segmentteihin. Puhe ei myös ole läheskään yhtä tarkkaa kuin kirjalliset asiakirjat, ja moista tarkkuutta on turha lähteä tavoittelemaan. (Kasaeva 2014, 63–64.)

2.8 Syitä toistoihin puheessa

Syitä toistoihin ja lisäyksiin spontaanissa puheessa on monenlaisia. On kuitenkin selvää, että ne useimmiten johtuvat spontaaniudesta sekä valmistelemattomuudesta, josta oli puhetta edellisessä aluvuossa. Toistot ovat yksi keinoista peittää ja päästä yli epävarmuudesta, kuten muutkin spontaanin puheen keinot: lisäykset, uudelleenmuotoilut sekä sellaisten täytesanojen käyttö kuten *niinpä*, *no sitten*, *periaatteessa* ynnä muiden (Kasaeva 2014, 64). Toisin sanoen toistoilla usein paikataan epävarmuudesta johtuvia katkoja puheessa – tämä johtaa alkuperäisen viestin informatiiviseen liiallisuuteen, joka on toisaalta kuitenkin välttämätön dialogin etenemisen kannalta (Kasaeva 2014, 65).

Myös Koževnikován (1985, 512) mukaan spontaanille puhutulle kielelle on varsin ominaista käyttää niin informaatiopitoisuudelta vajaita segmenttejä kuin toisaalta segmenttejä, jotka sisältävät tarpeellisen informaation lisäksi jotakin ylimääräistä. Puheen ytimekkyys vaihtuu välillä ylimääräisiin toistoihin, ilmausten väljyyteen ja uudelleenmuotoiluihin. Jos puhujasta tuntuu, että hänen käyttämänsä virke ei kuvaa asian laitaa tarpeeksi selvästi, hän voi alkaa lisätä sanomansa perään muita yksityiskohtia, jotka hänen mielestään helpottavat ymmärrystä. Usein puhujalla on myös vaikeuksia pysytellä puheessaan punaisessa langassa kiinni, sillä ajatus voi toimia nopeammin kuin kieli, joten tästä seuraa ylimääräisten elementtien lisääminen kertomukseen. (Koževniková 1985, 516.)

Yllä mainitut seikat johtuvat miettimisprosessin jatkuvasta synkronoinnista puheen kanssa. Puhuja rekisteröi jatkuvasti vastapuolen reaktioita sekä mahdollisesti vaihtuvaa tilannetta – nämä muokkaavat jatkuvasti ajatusprosessia, joka vaikuttaa suoraan puheen käänteisiin. (Koževniková 1985, 512.) Puhutussa kielessä, mikäli puhuja haluaa korjata sanomaansa, korjaus on mahdollinen ainoastaan lisäyksen myötä (Kasaeva 2014, 61).

Koževniková (1985, 514–515) on kuitenkin sitä mieltä, että joidenkin spontaanin puheen ominaisuuksien tutkimus antaa luotettavia tuloksia vain kun tarkastelussa on tarpeeksi laajat materiaalit. Hänen mukaan puhujan puhetavasta voi varmistua tarkastelemalla vain tarpeeksi pitkiä puheen pätkiä eikä pelkästään yhtä lyhyttä tilannetta.

Seuraavissa alaluvuissa esittelemme erityyppisiä toistoja ja syitä näihin. Syihin lukeutuvat muun muassa halu pehmentää sanomaa, selventää jotakin tai vaikkapa voittaa aikaa.

2.8.1 Evidentiaalisuus

Tieteen termipankin³ mukaan evidentiaalisuuden avulla ilmaistaan, mistä puhuja on saanut tietonsa. Tiedon lähteen voi ilmaista monella eri keinolla: tietyillä verbeillä, aikamuodoilla, partikkeleilla tai niin sanotulla osallistujanroolin merkinnällä. Näiden kaikkien on siis tarkoitus selventää, perustuuko tieto omaan tai toisen havaintoon (*on näköjään satanut*), kuulopuheeseen (*hän kuulemma tietää*) tai kenties päättelyyn (*joku on syönyt patukkani*). (Tieteen termipankki.)

Berlin (2010) on kirjoittanut artikkelissaan evidentiaalisuuden markereista (*Markers of belief*) eli yllä mainituista asioista. Yleisesti Berlin (2010, 272) sanoo, että puhuja käyttää evidentiaalisuuden markeria pyrkiessään näyttämään, kuinka todenperäinen puheensa on. Evidentiaalisuuden markeri niin sanotusti pehmittää sanoman ehdottomuutta, ja mikäli myöhemmin selviää, että puhujan kertoma asia ei pidäkään paikkaansa, voi periaatteessa vain sanoa, että puhuja oli väärässä, mutta ei siis valehdellut tarkoituksellisesti (Berlin 2010, 272).

Aikhenvaldin (2004) mukaan evidentiaalisuuden markereita voi manipuloida valehdellessa. Puhuja voi kertoa todenmukaisesti tiedon lähteen, mutta tieto itse onkin valheellista, tai toisinpäin: tieto voi olla oikea, mutta mainittu lähde väärä (Berlin 2010, 273).

2.8.2 Muut toistot

Kuten Berlin (2010, 269) toteaa, termiä *redundanssi* (eli kirjaimellisesti *tarpeettomuus, ylimäärä*) on usein luokiteltu sellaiseksi kielelliseksi piirteeksi, jonka tarkoitus on helpottaa ymmärtämistä. Sen avulla pystytään ymmärtämään paremmin puheenaihetta tai selventämään joitakin yksityiskohtia (ks. Gillette & Wit, 1998). Toisin sanoen puhujan viesti usein ainakin jossain määrin sisältää edes jonkinlaista toistoa: sillä pyritään varmistamaan, että viesti menee perille oikein ymmärrettynä, vaikka kuulijalta jäisi jotain huomaamatta tai kuulematta. Mutta

³

<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:evidentiaalisuus>

tietyssa kontekstissa tai tilanteessa käytettynä, redundanssi voi olla ihan yhtä tarpeeton tai jopa haitallinen, ymmärtämistä sabotoiva (ks. Fetzer).

Gricen (1975, 45) mukaan jokaiselta keskusteluun osallistuvalla henkilöltä odotetaan

‘Tekevän panoksesi keskusteluun siinä muodossa kuin on vaadittu, siinä vaiheessa, jolloin asia tulee esille, hyväksyttävässä tarkoituksessa tai siihen menevässä suunnassa, keskustelussa, johon osallistut’ [kääntänyt R. A.] (Berlin 2010, 269).

Ja *helpottavan redundanssin* voidaan ajatella palvelevan tätä tarkoitusta eli auttavan keskustelun osapuolia käymään Gricen kuvailemaa tapaa osallistua dialogiin.

Haitallisen redundanssin muotoja on Berlinin (2010, 270) mukaan useita, mutta luokitelluiksi on saatu kaksi – *prolixity* (eng.) eli pitkäveteisyys, ja *logorrhea* (eng.) eli monisanaisuus, moniselitteisyys. Näitä kahta voi olla vaikeaa erottaa toisistaan, sillä molemmat tarkoittavat monisanaisuutta. Pitkäveteisyys ei kuitenkaan aina ole haitaksi, sillä se voi olla jopa välttämätön esimerkiksi seikkaperäisen kuvauksen luomisessa. (Berlin 2010, 270; ks. Grice 1975, 46.)

Logorrhea taas eroaa pitkäveteisyydestä sillä, että sen avulla puhuja saattaa yrittää vaikuttaa älykkäämmältä, koulutetummalta tai ainakin tietoisemmalla kuin todellisuudessa. *Logorrheassa* on pitkäveteisyyden lisäksi sellaisia piirteitä kuten asiaankuulumattomuus, merkityksettömyys, jopa valheellisuus. (Berlin 2010, 270.) Toisin sanoen ihminen, joka käyttää puheessaan näitä keinoja, yrittää vältellä suoranaista vastausta harhauttamalla, tuomalla esille asioita, jotka eivät liity puheenaiheeseen tai joilla ei ole vaikutusta lopputulokseen. Taitava puhuja voi käyttää näitä redundanssin muotoja välttääkseen tai kiertääkseen väittämiä, joiden suora esittäminen voi esimerkiksi olla vahingollista. (Berlin 2010, 278.)

Braunin (2017) mukaan tutkimukset, jotka keskittyivät analysoimaan yksikielisiä videokonferenssitilanteita, osoittivat, että etäyhteydellä on omanlaista vaikutusta puheessa esiintyviin toistoihin. Osallistujilla siis oli enemmän taipumusta toistaa itseään ja muotoilla sanomaansa uudelleen nimenomaan etäyhteystilanteissa. Tosin silloin kyseessä siis olivat videoyhteystilanteet. Itse tilanteiden osallistujat kokivat, että suurentunut tarve toistoihin oli johtunut heikentyneestä yhteisymmärryksen tunteesta, joka sai alkunsa etäyhteyden myötä. (Braun 2017, 166.)

Toistot puheessa eivät kuitenkaan aina ole selitettävissä yllämainituilla motiiveilla. Myös Braun (2017, 175) omassa tutkimuksessaan, missä hän kuitenkin tutki nimenomaan tulkin tekemiä lisäyksiä kohdekielellä, puhuu siitä, että näiden esiintymiseen on melko ristiriitaiset syyt.

Toisaalta nämä ovat saattaneet esiintyä siitä syystä, että tulkit ovat pyrkineet parempaan ymmärrettävyyteen, ja toisaalta lisäykset ovat saattaneet johtua tulkkien väsymyksestä, stressistä ja etäyhteystilanteesta.

Braun (2017, 176) on tutkimuksensa tulosten perusteella päätenyt siihen havaintoon, että videokonferenssiyhteys ylipäättään yhteydenpitomoodina on elementti, joka ajaa sen osallistujia turvautumaan toistoihin ja lisäykseen enemmän kuin läsnäolotilanteessa. Hän on sitä mieltä, että tulkin itse tekemät lisäykset lisäävät tulkin niin sanottua läsnäoloa virtuaaliolosuhteissa sekä korostavat tulkin statusta viestintätilanteen osallistujana. (Braun 2017, 176.)

Braun (2017, 169) toisaalta myös mainitsee, että monille toistoille ei välttämättä ole havaittavissa mitään syytä, kun taas joissakin tapauksissa syitä voi olla monia samaan aikaan. Analysoidessamme meidän tutkimusmateriaaliamme meidän oli todettava, että tässäkin tapauksessa emme aina löydä mitään varsinaista syytä joillekin toistoille puhujan puheessa, jolloin lisäykset vaikuttivat suhteellisen turhilta. Päädyimme kuitenkin siihen ajatukseen, että vielä yksi syy niiden tekemiseen voi olla niinkin yksinkertainen kuin pyrkimys voittaa vähän aikaa. Tutkimuksessamme kyse on kuitenkin spontaanista puheesta, jonka tuottaminen on toisille hankalampaa kuin toisille. Joten yhtenä mahdollisena syynä toistoihin puheessa voi hyvin olla yritys voittaa miettimisaikaa itselle.

3. AINEISTO, METODIT JA TUTKIMUKSEN KULKU

3.1 Tulkkaustutkimuksen ongelmat

Tulkkaustilanteiden tutkimus on nykypäivänäkin ongelmallista. Tämä johtuu siitä, että ensinnäkin simuloitujen tulkkaustilanteiden itseisarvo on rajallinen. Tutkimusolosuhteissa luodun keinotekoisen kommunikaatiotilanteen tavoitteet ovat yleensä myös keksittyjä. Ja vaikka ihmiset eläytyisivätkin, ja tavoitteet olisivat tarpeeksi uskottavia, puheen nonverbaaliset ominaisuudet ja elehdintä silti eroavat aidosta viestintätilanteesta, jonka lopputuloksella on osallistujille merkitystä. (Bot 2005, 172; ks. Mason 2012, 180.) Tästä siis seuraa, että jos halutaan tutkia vaikkapa nonverbaalisia elementtejä tulkkaustilanteissa, niin silloin pitäisi tutkia aitoja tilanteita (Mason 2012, 180).

Todellisiin tulkkaustilanteisiin kuitenkin harvoin päästetään ulkopuolisia, sillä esimerkiksi asioimistulkkauksessa käsitellään usein henkilökohtaisia asioita viranomaisen tai terveydenhuollon ammattilaisen kanssa (KAJ 2013). Harva potilas haluaa ulkopuolisten ihmisten saavan tietää, mikä tauti häntä vaivaa, tai harva syytetty haluaa, että asiansa oikeuskäsittelystä jäisi tallenne. Ongelmana ei kuitenkaan ole pelkästään vaikeus etsiä tarkoitukseen sopiva tulkkaustilanne ja saada lupa nauhoittaa se (Mason 2012, 180). Mason (2012, 180) kertoo, että Pöllabauerin (2006, 239) mukaan kamerat voivat häiritä normaalia tilanteen kulkua ikään kuin muistuttamalla osallistujille, että heitä kuvataan, ja täten uhkaavat heidän yksityisyyttään, mikä osaltaan saattaa myös vaikuttaa käyttäytymiseen.

Jo olemassa olevien tutkimusten tulosten luotettavuuteen voivat vaikuttaa tietyt asiat. Esimerkiksi Braunin (2017, 167) mainitsemisissa tutkimuksissa, jotka käsittelivät tulkin itse tehtyjä lisäyksiä ja toistoja kohdekielellä, tuloksiin on vaikuttanut pitkälti tutkijan oma tulkinta ja mielipide. Esimerkiksi tutkija voi olla sitä mieltä, että tulkin aloitteesta tehdyt toistot ovat osoitus tulkin halusta välittää kohdekielelle pragmaattisia merkityksiä enemmän kuin semanttisia. Toinen tutkija voi analyysissään päätyä siihen tulokseen, että toistot ja lisäykset johtuvat tulkin halusta edistää kulttuurista ymmärrystä osapuolten kesken. (Braun 2017, 167.)

Tutkimusten ongelmat voivat johtua erilaisista olosuhteista tutkimustilanteissa, joita verrataan keskenään. Braun (2017, 167) mainitsee tutkimuksesta (Hornberger ym. 1996), jossa vertailtiin tulkin tekemien lisäysten määrää lähitulkkaus- ja etätulkkaustilanteissa. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että tulkit tekivät vähemmän lisäyksiä ja toistoja etätulkkaustilanteissa. Kuitenkin, tutkijat ovat käyttäneet simultaanitulkkausta etätilanteissa, ja lähitilanteissa taas

konsekutiivitulkkausmenetelmää. Näin oleellisella seikalla voi olla merkittävää vaikutusta saatuihin tuloksiin.

3.2 Aineiston kuvaus

Tutkimuksen aineistona meillä on käytössä osa projektin *Yhteisymmärryksen saavuttaminen nonverbaalisin keinoin* litteroituja haastatteluita sekä äänitteitä. Aineisto oli videoitu ja äänitetty vuosien 2014–2015 aikana. Projektissa on ollut mukana niin tulkkauksen opiskelijoita kuin jo kokeneempiakin ja ammattilaisia tulkkeja. Kielijakaumat käyttämissämme materiaaleissa menevät niin, että kaikki kolme opiskelijatulkkia ovat kaksikielisiä, ammattitulkeista kaksi on ollut venäjänkielisiä natiiveja ja yksi suomenkielinen natiivi.

Kyseessä ei ole Tampereen yliopiston opiskelijoiden koulutustilanne vaan tilanteet ovat tutkimuksia varten järjestettyjä ja haastateltaville on kerrottu, että materiaaleja tullaan käyttämään myöhemminkin tutkimustarkoitusta varten. Haastattelijat ovat suomenkielisiä, haastateltavat ovat venäjänkielisiä ja keskustelut tapahtuvat tulkin välityksellä. Kumpikaan keskustelun osapuoli ei osaa vastapuolen kieltä. Haastattelijoita on kaksi ja he ovat Tampereen yliopiston opetushenkilökuntaa. Haastateltavat ovat esimerkiksi vähän aikaa Suomessa viettäneitä vaihto-opiskelijoita tai Suomessa vierailevia henkilöitä, joille suomalainen kulttuuri ei ole kovin hyvin tuttu. Kaikki tilanteet on videoitu ja nauhoitettu Tampereen yliopiston tiloissa.

Keskustelujen aiheina toimivat kaksi suomalaista elokuvaa: *Napapiirin sankarit* (2010, Helsinki-filmi) sekä *Haarautuvan rakkauden talo* (2009, Marianna Films Oy). Kaikki haastateltavat ja toinen haastattelijoista ovat katsoneet molemmat elokuvat etukäteen. Suomea puhuvat katsoivat elokuvat suomeksi ja venäjää puhuvat katsoivat elokuvat dubattuna venäjäksi. Kummastakin elokuvasta käydään haastattelutilanteessa keskustelua ja vaihdetaan mielipiteitä siitä, mitä kukin on äidinkielellään ymmärtänyt elokuvan juonesta ja tapahtumista. Yleensä yhdessä haastattelussa on aina keskusteltu yhdestä elokuvasta kerralla. Tulkeilla on ollut mahdollisuus valmistautua tulkkaukseen katsomalla elokuvat. Kyseisillä elokuvilla ei ollut muuta roolia, kuin luoda keskustelijoille yhteinen puheenaihe. Suurimmaksi osaksi keskusteluissa on kysytty haastateltavan mielipidettä näistä enakkoon nähdyistä elokuvista. Aivan kaikkeen tulkki ei ole pystynyt varautumaan, sillä haastateltavilta kysyttiin ensimmäisen haastattelun yhteydessä jonkin verran taustatietoja, esimerkiksi ammattia tai opiskelualaa.

Luulimme aluksi, että ensimmäinen haastattelu aina käydään tulkin läsnä ollessa ja vasta toinen tulkin ollessa langan päässä, mutta huomasimmekin litterointeja tarkastellessa, että tämä ei pidä

paikkaansa, jotkut puhelinhaastattelut alkavat yleisillä kysymyksillä, mikä viittaa siihen, että haastattelu on ensimmäinen. Tämä on tutkimuksen kannalta hyvä asia, sillä suurin osa lähdekielisen puheen toistoista on yleisesti pitänyt paikkansa vasta elokuvasta puhuttaessa, eli tämä asia tasapainottaa toistojen esiintymistä molemmantyyppisissä haastatteluissa.

Tutkimuksessa käytetään materiaaleja 12 haastattelusta, joiden kesto vaihtelee 20:sta 36 minuuttiin. Kaikki tutkimukseen osallistuneista saivat puhua molemmista elokuvista, mutta yhden haastattelun aikana käsiteltiin siis vain yhtä elokuvaa, eli toisesta puhutaan kasvokkain, ja toisesta tulkin ollessa puhelinlinjan toisessa päässä. Kandidaatintutkielmassamme olemme käyttäneet yhteensä neljä haastattelua (kaksi lähitulkkaustilannetta sekä kaksi puhelintulkkaustilannetta), mutta nämä haastattelut otetaan myös pro gradu- tutkielmaan mukaan, sekä laajennetaan tutkimusaluetta. Aikaisemmassa tutkimuksessa tarkastelussa oli vain haastateltavan vastauksia, mutta nyt haastatteluja tarkastellaan kokonaisuutena, haastattelijan repliikit mukaan lukien.

Nauhoituslaitteiden puutteen vuoksi videolle saatiin puhelintulkkaustilanteissa ainoastaan keskustelijaosapuolet, eikä tulkista ole valitettavasti erillistä videotallennetta, mutta tulkin puhe on äänitetty. Näin ollen tulkkia ei voida tarkastella videon avulla puhelintulkkaustilanteissa, kun toistoja ilmenee. Videotallenteissa tulkin puhe kuuluu puhelimen kaiuttimen kautta.

3.3 Aineiston käsittely

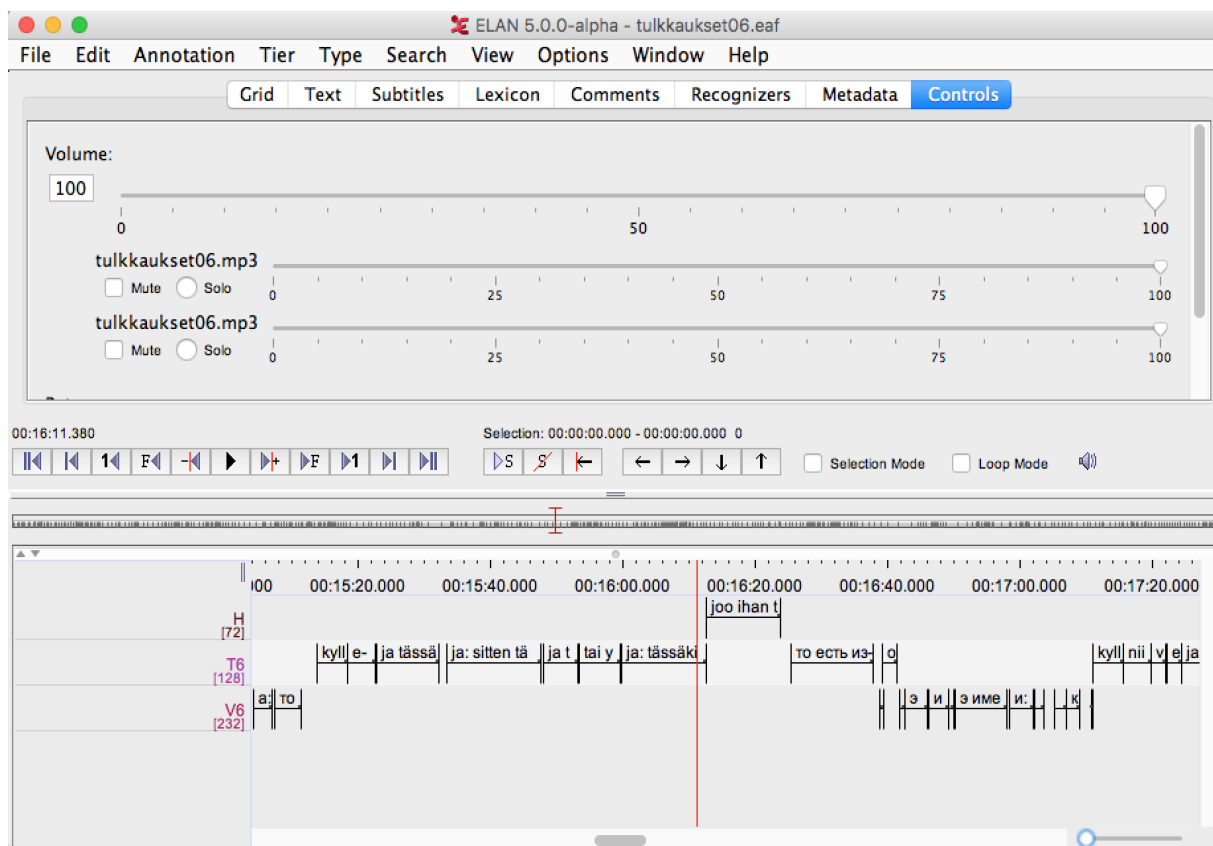
Aloitimme aineiston käsittelyn siitä, että litteroimme siihen saakka litteroimattomat materiaalit tai täydensimme niitä, joiden litterointi oli puutteellista. Osan materiaalista olemme litteroineet kandidaattitutkielman yhteydessä ja osan materiaalista olivat litteroineet muut henkilöt, joten eri haastattelujen litterointitavat voivat jonkin verran poiketa toisistaan ja jotkut kohdat voivat sisältää pienimuotoisia virheitä.

Litterointia varten käytimme ELAN-⁴tietokoneohjelmaa. ELAN-ohjelma on ammatillinen työkalu, johon saa lisättyä niin ääni- kuin videotiedoston. Käytimme tutkielmassa pelkästään äänitiedostoja. ELAN-ohjelmassa saa annotaatiot kätevästi sidottua aikaulottuvuuteen. Äänitiedoston yksittäistä kohtaa on helppo kuunnella uudelleen kyseisellä työkalulla, koska kelaus onnistuu vaivattomasti. Jokaiselle puhujalle tulee oma raita, jolle puhe lisätään. Lisäksi ELAN-ohjelmaan voi tehdä kommenttiraidan tai esimerkiksi merkitä, milloin osallistuja on

4

<https://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/>

epävarma. Meidän tutkielmassamme oli jokaisessa tulkkauksessa kolme raitaa: haastattelija, tulkki ja vastaaja. Näin ollen puheosuudet voi lisätä päällekkäin. ELAN-työkaluun tutustuimme jo siinä vaiheessa, kun teimme kandidaatin tutkielmaa.

Kuva 1. Kuvankaappaus ELAN-ohjelmasta, tulkkaus 06

Työn litterointi on karkeaa eikä huomioon ole otettu esimerkiksi taukoja ja niiden pituutta tai ylimääräisiä äänteitä. Litteroinnissa ei ole käytetty isoja kirjaimia ja välimerkkejä, sillä ne kuuluvat kirjoitettuun ilmaisutapaan, ja meidän tutkimuksessamme kyse on kuitenkin puhutusta kielestä. Tekstimateriaaleissa saattaa esiintyä joitakin virheitä, ja ne johtuvat joko puhujasta tai litteroijasta. Puhuja on siis joko itse tehnyt virheen puheessa tai litteroija on tehnyt kirjoitusvirheen tai kuuli asian väärin. Puhujan tekemiä virheitä emme tietenkään saa korjata, sillä tutkimusmateriaali kuuluu analysoida alkuperäisenä eikä korjattuna. Muita virheitä ei olla juurikaan korjattu myös tämän takia; meillä ei ollut tiedossa, johtuuko virhe litteroijasta vai puhujasta, sillä nämä tekstimateriaalit ovat muutaman eri ihmisen aikaansaannosta. Meillä ei myöskään ollut kaikkia äänitallenteita, joista olisimme pystyneet seuraamaan puhetta saadaksemme selville, mitä oli sanottu alun perin, joten päätimme olla kajoamatta mihinkään virheisiin meidän materiaaleissa, jotta niiden autenttisuus ei katoaisi.

Litteroinnin jälkeen kaikki tekstitiedostot siirrettiin ELAN:ista ja tuotiin Microsoft Excel-ohjelmaan sekä muutettiin ne paremmin käsiteltävään muotoon. Käsittelyä varten kohdistettiin lähdekielen ja kohdekielen litteroidut versiot rinnakkain (katso kuva 2). Ajattelimme ensin kohdistaa tulkkeen osia vastaamaan puheenvuoron erillisiä virkkeitä, mutta päädyimme nopeasti siihen, ettei sille ole ensinnäkään tarvetta, ja toiseksi tulkkeen rakenne ei välttämättä vastaa kaikilta osin alkuperäistä puhetta. Kuvakaappauksessa näkyvät lyhenteet olivat käytössä, koska ne helpottivat työtämme. Lyhenteet olivat jääneet niiden nimisiksi, kun olimme merkinneet ELAN:iin puhujien raidat. H1_FI tarkoittaa suomenkielistä haastattelijaa, V1_RU tarkoittaa venäjänkielistä vastaajaa ja T1 tarkoittaa ensimmäistä tulkkia. Sarakkeeseen toiston välittyminen (D) on merkitty toistojen välittymisen asteet lyhenteillä V (välittynyt), OV (osittain välittynyt) sekä EV (ei välittynyt). Toistojen välittymisestä voi lukea lisää alaluvusta 3.5.

	A	B	C	D
	Alkuperäinen puhe (tulkkaus 01)	tulke	toiston laatu	toiston välittyminen
1	H1_FI öö:: joo kiitos, että olet suostunut mun kaa tähän tutkimukseen eli	T1 ee:: Большое спасибо что вы участвуете в нашем исследовании сегодня и	tarkentava toisto	V
2	3 tänäänhän meidän olis tarkoitus ä keskustella ä suomalaisesta elokuvasta	T1 и сегодня ee:: мы будем разговаривать о: фильме и честно говоря я не		
3	4 H1_FI Mä en itse asiassa oo varma kummasta elokuvasta meidän oli tarkoitus	T1 давайте сначала начнем с этой ee:: с этого фильма Развод по-фински		
4	5 aloittaa vai onko mitään väliä?	T1 то есть ee:: ee:: или Дом где растет любовь если вам подходит		
5	6 H1_FI Mut otetaan vaikka tämä elokuva Haarautuvan rakkauden talo jos...sopii?	T1 Kyllä se sopii		
6	7 V1_RU подходит	T1 : ee:: то есть дадите это сделаем так что я проведу короткое интервью	uudelleenmuotoilu	V
7	8 H1_FI Hyvä	T1 я буду спрашивать у вас ваше мнение об этом фильме		
8	9 H1_FI ää eli tehdään niin, että et et tarkoitus on pitää tällainen lyhyt	T1 задавать разные вопросы спрашивать ваше мнение		
9	10 haastattelu, jossa saat esittää näkemyksiä, mielipiteitä ä tästä	T1 и вы можете отвечать коротко или длинно как вам удобно		
10	11 elokuvasta.	T1 aa:: и никаких неправильных ответов нет то есть мы хотим только узнать		
11	12 H1_FI Mä kysyn muutamia kysymyksiä	ваше мнение		
12	13 H1_FI ja niihin kysymyksiin saat vastata ihan niin lyhyesti tai laajasti kun			
13	14 haluat ihan mitä mieleen vaan tulee.			
14	15 H1_FI ..mitään väärää vastauksiahan tässä ei ole vaan			
15	16 H1_FI halutaan halutaan tietää sun mielipiteitä tästä elokuvasta			
16	17 H1_FI ja ja minkälaiselta sinusta sen sen katseleminen tuntui			
17	18 V1_RU да давайте сделаем так	T1 Joo tehdään niin		
18	19 H1_FI ee:: ja aloitetaan ensin muutamalla pienellä taustakysymyksellä	T1 сначала я вам ee:: пару маленьких вопросов ee:: задам		
19	20 H1_FI ja sit sen jälkeen siirrytään siihen varsinaiseen haastatteluun	T1 а потом ee: перейдем к этому интервью		
20	21 V1_RU понимаю	T1 Selvä		
21	22 H1_FI Noniin	T1 ee:: сначала я хочу узнать ваш возраст		
22	23 H1_FI eli ensin kysyisin sun ikää	T1 olen 22-vuotias		
23	24 V1_RU мне 22 года			
24	25 H1_FI selvä			
25	26 H1_FI ää ja ja sen lisäksi kysyisin koulutusta	T1 и:: потом на счет вашего обучения		
26	27 V1_RU и:: ем:: я получила свое образование в Финляндии	T1 eli olen saanut tämän korkeakoulu korkeakoulututkintoni olen		
27	28 V1_RU и если переводить это на ru::ский язык	T1 suorittanut Suomessa		
28	29 V1_RU то это будет инженер окружающей среды	T1 .. ja jos sen kääntää venäjän kielelle niin se on		
29	30	T1 öö luonnontieteiden tai ympäristötieteiden insinööri		
30	31			
31	32 H_FI eli eli ei ole mitään tällaista kielten tai kääntämisen koulutusta	T1 то есть ee:: у вас		
32	33	T1 ваше образование не связано ни ни с языками или с переводоведением		
33	34 V1_RU ee: нет образования нет	T1 никакого такого образования вы не получили да?		
34	35	T1 en en ole saanut sellaista koulutusta		
35	36 H_FI ja sit vielä viimeinen taustakysymys oli olisi	T1 и:: потом на счет того какими языками вы владеете	tarkentava toisto	EV
36	37 H_FI et että minkälainen on sun kielitaito että mitä kieliä puhut?			

Kuva 2. Kuvankaappaus lähitulkkaus 01

Tutkimuksemme sisältää niin kvantitatiivisen kuin kvalitatiivisen menetelmän piirteitä. Kvantitatiivinen osuus alkoi siitä, että kun litteroidut haastattelut saatiin käsiteltävään muotoon, merkitsimme ensin ylös kaikki toistot, jotka ylipäättään löytyivät aineistosta. Tämän jälkeen tarkastelimme yhdessä yksityiskohtaisemmin, millaisia toistoja löytyy, miten ne eroavat toisistaan ja millaisiin toistoluokkiin ne voitaisiin jakaa.

Sen jälkeen, kun luokitukset oli luotu, toinen meistä merkitsi lähitulkkauksen merkeissä tapahtuneiden haastattelujen toistot ja toinen puhelintulkkauksen toistot. Tämän jälkeen

vaihdoimme osia ja tarkistimme vielä uudemman kerran aineistoja mahdollisten virheiden kannalta.

eksplikointi OV	=COUNTIFS(C2:C272, "eksplikointi", D2:D272, "OV")		
eksplikointi V	0		
eksplikointi EV	0		
tarkentava toisto OV	3		
tarkentava toisto V	10		
tarkentava toisto EV	4		
toisto tehostuskeinona OV	0		
toisto tehostuskeinona V	0		
toisto tehostuskeinona EV	3		
uudelleenmuotoilu OV	3		
uudelleenmuotoilu V	2		
uudelleenmuotoilu EV	3		
evidentiaallinen markeri OV	3		
evidentiaallinen markeri V	0		
evidentiaallinen markeri EV	1		
total:	33		

Kuva 2. Tulkkaus 01

Toistojen merkitsemisen ja luokittelun jälkeen asetimme laskennalliset kaavat, joiden avulla laskimme tulokset. Lopputyö, mitä tehtiin materiaalin parissa, olikin sitten jo enemmän kvalitatiivista. Eli laskennan tulosten perusteella pystyimme jo analysoimaan, mihin tulokset mahdollisesti voivat viitata. Seuraavassa kappaleessa kerrotaan tarkemmin, millä perusteella toistot luokiteltiin mihinkin kategoriaan.

3.4 Puhe ja tulke: toistojen luokitukset

Ihmisten puheessa esiintyy erilaisia toistoja, ja toistoilla puheessa on eri tarkoitus eri tilanteissa. Luokittelimme toistot analysoimalla aineiston useamman kerran. Tarkastelimme vain niitä toistoja, jotka tapahtuivat yhden puheenvuoron aikana emmekä siis katsoneet toistojen liittyvän toisiinsa puheenvuorojen rajojen yli, vaikka puhuja jatkaisikin samasta paikasta, mihin on jäänyt. Tällainen päätös oli tehty siksi, että keskustelut käytiin tulkin välityksellä. Konsekutiivitulkkaus asioiden välissä tekee puheenvuorojen siirtymisestä hankalaa. Toisin sanoen, koska tulkin on saatava tulkata välissä, puhuja ei välttämättä aina saa sanottua yhden

puheenvuoron aikana kaikkea, mitä haluaisi, sillä puheen osio olisi tulkille liian pitkä. Tämä puolestaan johtaa siihen, että puhuja joutuu välillä palaamaan asiassa taaksepäin, jotta vastapuoli pysyisi mukana ja ymmärtäisi asian kulun. Tätä hän ei yksikielisessä tilanteessa tekisi. Se siis johtaa toistoihin, joita ei välttämättä esiintyisi tilanteessa, jossa molemmat keskustelun osapuolet puhuisivat samaa kieltä.

Lisäksi päätimme keskittyä ainoastaan yhteen puheenvuoroon kerralla, koska välillä keskustelun eteneminen häiriintyi tai puhujat eivät ymmärtäneet toisiaan, mikä sekoitti asioiden välisiä suhteita ja johti niin sanottuihin teknisiin toistoihin. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta on muutama kohta puhelintulkkauksissa, joissa tulkki joutui pyytämään puhujaa toistamaan viimeisen lauseen, josta hän ei saanut selvää huonon kuuluvuuden vuoksi. Seurauksena puhuja toistikin koko puheenvuoron. On selvää, ettei tätä olisi tapahtunut ilman tulkkia tai puhelinyhteyden ollessa parempi. Teknisiä toistoja on tullut vastaan lähitulkkaustilanteissa muun muassa, kun tulkki ei tulkannut tarpeeksi selvästi ja vastapuoli ei ymmärtänyt asiaa.

Kun kaikki toistot sekä havainnot oli merkitty ylös, analysoimme ensimmäisen keskustelun toistot yhdessä. Analyysin edetessä havaitsimme, että tietyyntyyppiset toistot esiintyvät muita yleisemmin. Nämä toistot olivat jaettavissa viiteen luokkaan. Toistoluokkia voisi olla vielä enemmän kuin viisi, koska vivahde-erot tuovat esille eri asioita. Päätimme kuitenkin pysytellä viidessä luokassa, sillä jos toistoja olisi jaettu useampaan alakategoriaan, luvut, joilla operoidaan, olisivat lähes mitättömiä eivätkä välttämättä kertoisi mitään. Luokitusjärjestelmämme on toimiva, sillä kaikki puheessa esiintyneet toistot olivat jaettavissa tähän viiteen tarpeeksi laajaan luokkaan. **Nämä kategoriat siis kattavat kaikki puheessa esiintyvät toistot** ja antavat osviittaa siitä, millaisia yleisimmät toistot ovat.

Luokkia ovat 1) tarkentava toisto, 2) uudelleenmuotoilu, 3) eksplikointi, 4) evidentiaalinen markeri sekä 5) toisto tehostuskeinona. **Tarkentavassa toistossa** ihminen toistaa itseään tuodakseen jotain uutta informaatiota jo aiemmin sanomaansa rinnalle. **Uudelleenmuotoilussa** kyse on yleensä joko siitä, että puhuja on aloittanut virkkeensä niin, että ei pysty jatkamaan sitä luontevasti, ja hänen on pakko muotoilla lause uudelleen, tai siitä, että puhuja yksinkertaisesti toistaa itsensä, joskus jopa ihan samoilla sanoilla. **Eksplikointi**-luokkaan lukeutuvat sellaiset tilanteet, joissa toisto on melko laaja ja siihen liittyy jokin tarina, esimerkiksi aluksi todetaan jotakin, kerrotaan siihen liittyvä tarina ja lopuksi palataan jo alussa todettuun. Toistaessaan ilmaisuja *minä luulen, ajattelen, minun mielestäni* puhuja haluaa tuoda esille, nojaako hänen väittämänsä omaan päättelyyn vai kuulopuheeseen. Tätä kategoriaa tässä tutkimuksessa

kutsutaan **evidentiaaliseksi markeriksi**. Käyttäessään **toistoa tehostuskeinona** puhuja yleensä haluaa korostaa jotakin erityisesti.

Teimme huomion, että puheenvuoron pituudella ei ole suoranaisesti merkitystä siihen, esiintyykö puheenvuorossa toistoja. Yhden puheenvuoron aikana voi esiintyä useita eri kategorioiden toistoja tai useamman kerran saman kategorian toistoja. Hyvin lyhyessäkin virkkeessä esiintyy toistoja, esimerkiksi: *Tykkäsitkö sinä että **se oli hauska?** Oliko **siinä hauskoja kohtia?*** (tarkentava toisto, lähitulkkaus 06). Kuitenkin lähtökohtaisesti lyhyemmässä puheenvuorossa ei välttämättä ole tilaa toistaa jotakin asiaa. Lyhyiden puheenvuorojen toistot ovat yleensä **tarkentavia toistoja** tai virkkeen **uudelleenmuotoilua**.

Seuraavassa osiossa ovat tarkemmat kuvaukset toistojen luokista esimerkkeineen sekä puhelintulkkaus- että lähitulkkaustilanteista. Esimerkkejä on jokaisen luokan kohdalla tuotu esille ainakin kaksi. Olemme kirjoittaneet esimerkkeihin omia suomennoksia venäjänkielisten repliikkien alle. Pyrimme suomentamaan repliikit mahdollisimman tarkasti ja kirjaimellisesti, jotta lukija, joka ei osaa venäjää, ymmärtäisi, mitä puhuja on sanonut, ja kuinka sanottu on muokkautunut tulkkeessa.

3.4.1 Tarkentava toisto

Tarkentaviksi toistoiksi luokiteltiin sellaiset toistot, jotka puhuja tekee lisätäkseen jo aikaisemmin sanomaansa jotain, mitä hän ei maininnut ensimmäisellä kerralla. Tällainen informatiivinen toisto on usein ominaista puhutulle kielelle. Tuottaessaan kirjallista tekstiä ihminen pystyy korjaamaan asian, joka on tullut hänelle mieleen, suoraan tekstiin, eikä lukija ikinä saa tietää, että se ei tullut paperille siinä järjestyksessä, jossa se nyt on. Spontaanina puhetta on kuitenkin vaikeampi hallinnoida kuin kirjoitettua tekstiä, ja vaikeampaa sisällyttää siihen ajallaan kaikki tarpeellinen kuin kirjoitetussa kielessä. Siksi puheessa esiintyy korjauksia ja täydennyksiä. Jos tarkentava toisto esiintyy kirjoitetussa tekstissä, lukija voi helposti ajatella, että sillä on oma tarkoituksensa, kuten muun muassa korostaa jotakin tai tuoda jokin asia erityisesti esille. Puhutussa kielessä tarkentavan toiston rooli on kuitenkin useimmiten informatiivinen, eikä niinkään korostava. Siksi loimme erillisen luokan tarkentaville toistoille ja erillisen luokan tehostustoistoille.

Seuraavana ovat kaksi esimerkkiä toistoista, jotka olemme luokitelleet tarkentaviksi. Ensimmäisenä on toisto, jonka puhuja tekee puhelimesta, ja toisena toisto, jonka puhuja tekee läsnäolotilanteessa. Tarkentavissa toistoissa tulkki usein tulkkaa suoraan tarkennetun

informaation mutta ei alkuperäistä sanomaa, mikäli tarkennuksella on merkitys, kuten esimerkissä 1.

Esimerkki 1 (puhelintulkkaus, tulkki 4)

Lähdekieli	Kohdekieli
э: четыре месяца в Финляндии почти четыре и: финский язык для меня почти совсем незнаком только на занятиях по йоге я немного узнаю некоторые слова вроде вдоха ивыдоха =[e: neljä kuukautta Suomessa lähes neljä ja: suomen kieli on minulle lähes kokonaan vieras ainoastaan joogaharjoituksissa opin vähän joitakin sanoja kuten hengitä sisään jaulos]	m: a:h minä olen asunut tässä ja opiskellut Suomessa lähes neljä kuukautta ja suomen kieli minulle on toistaiseksi ihan vieras kieli a: mutta minä harrastan joogaa ja se on suomen kielellä ja sieltä minä olen pikkuhiljaa poiminut jotakin a: esimerkiksi e: hengitys sisään- ja ulospäin

Esimerkissä 2 puhuja tekee puheenvuoronsa aikana kolme tarkentavaa toistoa. Kaikki toistot tapahtuvat välittömästi sen jälkeen, kun asia on tuotu esille ensimmäistä kertaa. Tulkki on välittänyt kokonaan ensimmäisen sekä kolmannen, mutta jätti välistä toisen toiston.

Esimerkki 2 (lähitulkkaus, tulkki 1)

Lähdekieli	Kohdekieli
ее:: мне не понравился э::тот фильм к сожалению мне вообще не очень нравится финское кино а::: но я::: посмотрела его потому что:: он достаточно хорошо показывает ее:: с некоторой точки зрения правдиво даже:: то:: как люди живут в Финляндии то как отношения развиваются в Финляндии =[ее::: minä en tykännyt tä::stä elokuvasta valitettavasti minä en ylipäättään oikein tykkää suomalaisista elokuvista а::: mutta minä::: katsoin sen siksi että:: se näyttää aika hyvin ee:: tietystä näkökulmasta katsottuna jopa todenmukaisesti sen:: miten ihmiset elävät Suomessa sen miten ihmissuhteet kehittyvät Suomessa]	Öö rehellisesti sanottuna en pitänyt tästä elokuvasta valitettavasti Öö en muutenkaan oikeestaan valitettavasti pidä suomalaisista elokuvista mutta katsoin kuitenkin tämän elokuvan elokuvan, koska mielestäni se näytti kuitenkin joitakin puolia suomalaisesta..elämisestä ja sitten ihmisten kanssakäymisestä.. suhteesta

3.4.2 Uudelleenmuotoilu

Uudelleenmuotoiluksi luokiteltiin kaikki ne toistot, joissa puhuja on toistanut itseään tuomatta esille mitään uutta informaatiota. Uudelleenmuotoilussa puhuja muotoilee sanomansa uudelleen joko sen takia, että hän ei ole saanut ensimmäisellä kerralla sanottua tarpeeksi selkeästi sitä, mitä on tarkoittanut tai haluaa muuten vain sanoa asiansa toisella tavalla.

Tämän kategorian toistojen motiivit eivät kuitenkaan olleet meille yhtä selkeät tai yksiselitteiset kuin muissa kategorioissa. Tosiaan, miksi toistaa aivan sama asia eri, ja jossain tapauksissa jopa

samoin sanoin? Kuitenkin, kun pitää mielessä sen, että kyseessä on spontaani puhe, niin tämänkin kategorian toistot saavat enemmän merkitystä. Ensinnäkin puhuttu puhe eroaa kirjoitetusta tekstistä muutenkin monella tavalla, ja vieläpä näiden haastattelujen vastauksia tai kysymyksiä ei olla valmisteltu kovin yksityiskohtaisesti. Jotkut ihmiset ovat luonnostaan hyviä puhujia, mutta kaikille se ei välttämättä ole yhtä helppoa, ja siksi jotkut tarvitsevat enemmän aikaa ja vaivaa omien ajatustensa muotoiluun. Siksi joitakin tämän kategorian toistoja tehdäänkin esimerkiksi voittaakseen aikaa ja saadakseen sanoa jotain paremmin. Aina se ei kuitenkaan onnistu, esimerkiksi siksi päädytään sanomaan asian tasan tarkkaan samalla tavalla kuin äsken. Voi olla, että puhuja pelkää ajatuksensa “punaisen langan” hukkuvan tulkkesta tai jonkun tärkeän seikan unohtuvan tai jäävän ymmärtämättä tulkin taholta, ja siksi toistaakin itseään kokonaan tai toistaa tietyn asian, jotta se varmasti niin sanotusti menisi perille.

Esimerkki 3 (puhelintulkkaus, tulkki 4)

Lähdekieli	Kohdekieli
okei hyvä e: no sit mä kysyisin tällaisen mielipidekysymyksen vielä että ett mitä genreä mielestäsi tämä e elokuva edustaa että onko se komedia draama e: jännityselokuva mi- minkälaisesta tyylilajista tässä oli kysymys	a: к какому стилю к какому жанру вы отнесли бы этот кинофильм как по-вашему что это э: комедия драма э: захватывающий какой-то фильм напряженный или что-то еще [a: миhinkä tyyliin mihinkä genreen sijoittaisitte tämän elokuvan onko se teidän mielestä komedia draama mukaansatempaava jonkinlainen elokuva jännittävä vai jonkinlainen muu]

Esimerkissä 3 haastattelija muotoilee kysymyksenä uudelleen kenties varmistaakseen, että se ymmärretään oikein. Kaikki eivät välttämättä tunne vieraasta kielestä peräisin olevaa sanaa *genre*, joten lopuksi puhuja käyttää sanaa *tyylilaji*. Tämä tarjoaa niin tulkille kuin haastateltavalle lisätiedon, josta voi olla hyötyä tulkkauksen näkökulmasta.

Seuraavassa esimerkissä (4) kyse on vähän erilaisesta tilanteesta, kun puhuja kertoo ensin tarkasti mielipiteensä, ja lopuksi vielä kiteyttää yhteen fraasiin aiemmin sanotun, eli yksityiskohdista mennään yleiselle tasolle. On kiinnostavaa, että tässä tapauksessa kyse olisi voinut olla tarkentavasta toistosta, jos merkityt lauseet olisi sanottu toisessa järjestyksessä.

Esimerkki 4 (lähitulkkaus, tulkki 2)

Lähdekieli	Kohdekieli
<p>я считаю более серьезный да аа:: юмористические моменты пытались как-то аа:: сгладить что-то то есть мм:: то есть сделать сюжетную линию более такой обширной разносторонней но:: я считаю что:: здесь в первую очередь показывались отношения между мужчиной и женщиной между друзьями ну то есть э: а: основной упор был на: отношения между людьми</p> <p>[mielestäni enemmän vakava joo aa:: humoristiset hetket yrittivät jotenkin aa:: silottaa jotain eli mm:: eli tehdä juonesta enemmän tällaisen laajan monipuolisen mutta:: mielestäni tässä näytettiin kuitenkin pääasiallisesti miehen ja naisen kavereiden välisiä suhteita no elikkä e: a: pääpaino oli ihmisten välisissä suhteissa]</p>	<p>ö: se on enemmän vakava elokuva mutta nämä hauskat kohtaukset näyttivät siitä elokuvasta toivat siihen enemmän näkökulmia ja pääasiassa tämä käsittelee ihmisten välisiä suhteita tuo elokuva</p>

3.4.3 Eksplikointi

Eksplikointi-luokka luotiin, koska vanhat, kandidaatintutkielmassa luodut luokat eivät riittäneet määrittämään löydettyjen toistojen kaikkia eroja, varsinkaan hienoja. Tieteen termipankin⁵ mukaan *eksplikoida* tarkoittaa “selittää tai tulkita kyseessä oleva asian niin pitkälle, ettei kuulijalle jää enää mitään pääteltävää kyseessä olevassa asiassa”.

Tässä tutkimuksessa eksplikaatio ei merkitse pelkkää toistoa. Usein se on tarinamainen puheenvuoro tai osa puheenvuoroa, jossa puhuja nostaa ensin esille jonkun ajatuksen, selittää sitä tarkemmin, kertoo yksityiskohtia tai kenties tapahtumakulun, joka on johtanut kyseiseen ajatukseen. Usein alussa esiintynyt alkuperäinen ajatus vielä toistetaan lopuksi.

Uudelleenmuotoilusta eksplikointi eroaa tarinanomaisuudella ja usein loogisemmalla rakenteella: sen sijasta, että asia muotoiltaisiin toisin, kerrotaan myös motiivit. Juuri tämän takia on vaikeaa erottaa eksplikointi tarkentavasta toistosta, sillä tarkentavalle toistolle on myös ominaista uuden informaation esille tuominen. Eksplikoinnissa kyse on kuitenkin paljon laajemmasta tarkennuksesta kuin pelkästään parilla-kolmella sanalla selittäminen. Puhuja saattaa kertoa taustatietoa asiasta kokonaisella fraasilla, ellei jopa muutamalla lauseella, mikä selvästi ylittää arkisen käsityksemme rajan pienestä tarkennuksesta. Toiston päättäminen samoihin sanoihin, joilla se on aloitettu, kuten alla olevassa esimerkissä viisi näkyy, on tyypillistä tämän luokan toistoille, mutta tämä ei aina päde kaikissa tilanteissa.

⁵

<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:eksplikoida>

Esimerkki 5 (lähitulkkaus, tulkki 4)

Lähdekieli	Kohdekieli
<p>мне вообще не было смешно мне я переживала особенно когда появился этот м- маленьки:й человек который захотел разрушить отношения э: Янне и Иинери он м вот этот вот мужчина мне было очень очень я переживала за них</p> <p>=[minua ei naurattanut ollenkaan minua minä jännitin erityisesti kun ilmestyi se p-pieni mies joka halusi tuhota Jannen ja Inarin suhteen hän m juuri tää mies minua hyvin hyvin minä jännitin heidän puolesta]</p>	<p>minulla itseasiassa ei ollut hauskaa ei minua naurattanut ä: minä olin niin jännityksissä koska a: minä pelkäsin että kun se pieni mies ilmestyi sinne miten se halusi tuhota ö: Ja- Jannen ja Inarin a: suhteet hyvät välit ja minä olen siitä niin jännityksissä</p>

Toisesta eksplikointiesimerkistä (6) huomaa, ettei puhuja ole toistanut itseään lopussa. Tämän puheen osio luokiteltiin silti eksplikoinniksi, sillä siinä puhuja käyttää hyväkseen eräänlaista metaforaa, joka on tietäntyyppinen selvennyskeino. Niissä useissa rajatapauksissa, jolloin ei ollut täysin selvää, mikä toistokategoria on kyseessä, analysoimme tarkemmin, mitä puhuja saattoi yrittää saavuttaa juuri sillä puheen keinolla, jota hän käytti, ja tämä helpotti luokittelua huomattavasti.

Esimerkki 6 (lähitulkkaus, tulkki 4)

Lähdekieli	Kohdekieli
<p>joo ja se sehä- joo ja sehän sehän se puu siinä taisikin olla sellainen aika keskeinen teema tai elementti tässä elokuvassa ja en tiedä ehkä se juuri tää hirttäytymisasia kans oli yks tällainen suomalaisuuteen joskus liitettävä stereotyyppi että e: ett ett siitä niinkun tä- tässä elokuvassa puhuttiin myös</p>	<p>да это дерево оно э: играет довольно значительную роль тоже имеет м важную роль во всем этом фильме и вот это эпизод с повешением это тоже наверное что-то из финских стереотипов в принципе можно так сказать</p> <p>=[joo tämä puu se e: on melko tärkeässä roolissa myöskin tärkeässä roolissa tässä elokuvassa ja se kohta hirttäytymisen kanssa on myös varmaan jotain suomalaisista stereotypioista periaatteessa niin voisi sanoa]</p>

Seuraava esimerkki (7) on otettu puhelintulkkaustilanteesta. Keskustelun toinen osapuoli kysyy, voiko oikeassa elämässä käydä niin kuin tässä elokuvassa, mistä juuri keskustellaan. Tämän tilanteen luokittelimme nimenomaan eksplikoinniksi eikä esimerkiksi puheen tehostuskeinoksi, koska kyseistä asiaa pyritään selittämään avaamalla enemmän taustatarinaa. Siihen ei kuitenkaan tullut mitään uutta informaatiota toistoista huolimatta. Mutta juuri tämä avaaminen ja selittäminen onkin yksi eksplikoinnin keskeisimmistä elementeistä, joka erottaa sen muista kategorioista.

Esimerkki 7 (puhelintulkkaus, tulkki 2)

Lähdekieli	Kohdekieli
no mitenkä miltä se tuntui se juoni olixse sellanen ä: miten mä nyt sanoisin oli- oliko se niinku uskottava että oliko oliko siitä sellanen ä: siin siin seuratessa sellainen olo että tää on niinkun ä: mitenkä mä ny sanoisin sellainen niinku järkevä tarina että et se se tuntu loogiselta että et niinku sanoit että ihmiset erosi ja palasi jälleen yhteen niin niin tuntuko se sellaiselta että joo näin voisi tosiaan käydä	ну а как ты считаешь можно ли э: верить такому сюжету фильма то есть был ли он правдоподобен был ли сюжет логичный то что люди сначала разошлись а потом они как бы вместе сошлись [=no mitä mieltä olet voiko e: tähän juoneen luottaa eli oliko se todenmukainen oliko juoni looginen se että ihmiset ensin erosivat ja sitten he vähän niin kuin palasivat yhteen]

Oli kiinnostavaa huomata, että huolimatta tulkin tiiviistä paketoinnista – tulkehan on miltei puolet lyhyempi kuin alkuperäinen repliikki: tulkkeeseen ovat välittyneet miltei kaikki eksplikoinnin elementit, joilla oli tässä puheenvuorossa painoarvoa: uskottavuus, loogisuus, todenmukaisuus. Vaikka näillä kaikilla tarkoitetaan ja haetaan samaa, tulkin on kuitenkin täytynyt pitää näitä toistoja tarpeeksi tärkeinä, jotta hän sai kaikki ne pidettyä myös kohdekielellä.

3.4.4 Evidentiaalisen markerin toisto

Kuten kerroimme jo aiemmin, evidentiaalisuuden avulla puhuja ilmaisee tiedon lähteen. Tähän voi päästä usealla eri keinolla, mutta erityisesti olemme kiinnittäneet huomiota verbeihin, joiden avulla tiedon välitys tapahtuu. Suurimmassa osassa meidän havaitsemiamme toistoja kyseessä oli viittauksia omaan päättelyyn esimerkiksi sellaisilla verbeillä kuten *luulla* tai *olla (jotakin mieltä)*. Vaikka periaatteessa tilanteen puitteet kertovat jo itsessään, että nyt puhutaan haastateltavan tai haastattelijan mielipiteestä, koska haastattelun tarkoituksena oli keskustella siitä miten on elokuvan ymmärtänyt, mutta monet silti kokivat välttämättömäksi korostaa, että kyseessä on heidän omat ajatuksensa. Kenties korostamalla, että vastaus on pelkkä mielipide, puhuja yritti esimerkiksi pehmentää sanottavansa.

Esimerkissä 8 on edellä mainittu tilanne, jossa puhuja korostaa, että kyseessä on oma mielipide. Ensimmäisen kerran *minä luulen* on käytetty puheenvuoron aloitusta varten, mutta muut kerrat puhuja on käyttänyt evidentiaalista markeria tuodaakseen esiin, että hän ei ole varma ja että kyseessä on juurikin hänen oma käsityksensä asiasta. Tässä tilanteessa voi olla useampi selitys takana miksi puhuja ylipäättään haluaa käyttää useasti evidentiaalista markeria: voi olla, että elokuvan katsomisesta on jo kulunut jonkin verran aikaa tai hän ei kulttuuristen erojen takia ole aivan varma mitä hän on ymmärtänyt. Tilanne voi olla myös se, että puhuja ei ole varma

näkevätkö muut tilanteen samanlaisena esimerkiksi tapauksessa, jossa kyse oli jonkin henkilön luonteesta.

Esimerkki 8 (puhelintulkkaus, tulkki 2)

Lähdekieli	Kohdekieli
<p>ну: я думаю что: в их семейном конфликте скорее виноват он потому-что наверное он был а: апатичным ну достаточно такой тип- типичный как мне кажется мужчина который а: ничего не хочет делать а: в принципе все пр- все свои проблемы перекладывает на жену я думаю что просто он м: был очень мягкий наверное что: а: в их семье женщина превалировала что она: была главной а:м и: возможно если бы в каких-то ситуациях он вел себя иначе все у них сложилось бы по другому но как мне кажется что он занимал такую а: второстепенную роль а: в семье и: поэтому: в принципе его и изобразили как человека который достаточно мягкотелый и: которым можно: управлять</p> <p>[no minä ajattelen että että: heidän perheriitaan oli pikemminkin syyllinen mies koska koska varmaan hän oli а: апааттinen tai sellainen niinku tyypillinen niinkuin minä luulen mies joka а: ei halua tehdä mitään а: periaatteessa kaikki on-ongelmat siirtää vaimon niskaan luulen että yksinkertaisesti hän m: oli hyvin pehmeä varmaankin että а: heidän perheessään nainen johti että hän oli pääroolissa а: m ja mahdollisesti jos joissakin tilanteissa mies käyttäytyisi eri tavalla kaikki olisi mennyt toisin heillä mutta minusta vaikuttaa, että hänellä oli sellainen а: toissijainen rooli а: heidän perheessään ja: siksi periaatteessa hänestä tehtiin sellainen ihminen joka on aika pehmeä ja: jota on helppo ohjata]</p>	<p>minusta Juhani oli syyllinen tähän heidän tilanteeseen koska hän oli sellainen апааттinen nii mun mielestä ii tyypillinen mies joka ei halua tehdä mitään ja haluaa vaan sysätä omat ongelmansa sen vaimon niskaan ja tämä Juhani esitettiin tällaisena pehmeäluontoisena ja nainen oli heidän perheessään selkeesti pääroolissa ja jos mies olisi käyttäytynyt toisella tavalla niin heillä m: niin ehkä asiat olisivat menneet toisin mutta tällä hetkellä hänellä tai tässä elokuvassa hänellä oli heidän perheessä toissijainen rooli ja nainen oli pää- johtava hahmo</p>

Evidentiaalisien markerien toistot ja ylipäättään niiden esiintyminen puheessa riippuvat pitkälti puhujasta itsestään tietenkin. Osa puhujista ei tuo lainkaan esiin, onko se hänen oma päättelynsä vai kenties kuulopuhe, vaan joko esimerkiksi implikoi tämän puheeseen tai olettaa, että vastapuoli ymmärtää, että nyt on kyseessä mielipide. Haastatteluissa kuitenkin tiedustellaan pääosin haastateltavan omia ajatuksia elokuvista, ei evidentiaalisien markerien tuominen esiin ole välttämättä tarpeen. Seuraavassa esimerkissä (9) nähdään, kuinka evidentiaalisuus eli tässä tapauksessa oma mielipide, on implikoitu sanoihin “en pitänyt”.

Esimerkki 9 (lähitulkkaus, tulkki 1)

Lähdekieli	Kohdekieli
<p>aa:: у меня:: мне не понравилось то:: как ее:: они пытаются усложнить сит- пытались усложнить жизненную ситуацию этих двух людей при помощи aa:: таких странных вещей как ее:: mm:: сутенеры проституция и:: мне также:: не понравилось то как представляли: образ женщин в этом кино потому что я считаю что в Финляндии люди очень уважительно относятся к женщинам но в этом кино: но в этом кино они были показаны крайне истерично непоследовательными aa:: и:: как бы я это еще сказ- назв-...</p> <p>=[aa minulle minä en pitänyt siitä kuinka he yrittävät vaikeuttaa til yrittivät vaikeuttaa kahden ihmisen elämäntilannetta hyödyntäen näitä outoja asioita kuten parittajia, prostituutiota ja minä en myöskään pitänyt siitä kuinka naisen asema näytettiin tässä elokuvassa sen takia olen sitä mieltä, että Suomessa ihmiset käyttäytyvät oikein kunnioittavasti naisia kohtaan, mutta tässä elokuvassa, mutta tässä elokuvassa heidät näytettiin skandaalmaisessa ja... kuinka sen voisi vielä sanoa...]</p>	<p>eli öö mielestäni tässä elokuvassa vaikeutetaan hyvin paljon suomalaisten ööelämäntilannetta tai elämäntyyliä en pitänyt ollenkaan siitä, että siinä oli niin paljon näitä sutenöörejä, prostituutiota ja muuta sen sellaista ja lisäksi en pitänyt myöskään siitä minkälaisena nainen kuvattiin tässä elokuvassa ylipäänsä naisen olemus ja naisen asema koska tässä elokuvassa ei juurikaan kunnioitettu öö naisen asemaa tai naista ja nainen näytettiin tämmöisessä skandaalmaisessa muodossa tämmöisessä...hyvin tämmöisessä...</p>

3.4.5 Toisto tehostuskeinona

Aineistosta ei löytynyt montaa tätä kategoriaa edustavaa toistoa. Näille toistoille on silti luotu erillinen luokka, koska nämä ovat tärkeä osa ihmisen puhetta, ja niillä on oma merkityksensä. Aina tavalla tai toisella me kaikki yritämme korostaa ja viestittää muille, mikä on tärkeää, ja mikä vaatii erityistä huomiota. Joskus asiaa, jota halutaan korostaa, ei tarvitse toistaa uudelleen, vaan se on pääteltävissä ilmaisutavasta. Joskus taas puhuja jostain syystä vain pitää tiettyä ilmaisukeinoa onnistuneena ja asiallisena, sellaisena, joka kiteyttää mainiosti kaiken, mitä halutaan sanoa. Näitä tapauksia olemme luokitelleet toistoiksi, joita käytetään tehostuskeinona.

Esimerkki 10 (puhelintulkkaus, tulkki 1)

Lähdekieli	Kohdekieli
<p>возможно финны это то что финны стараются делать а: теперь потому что возможно это не очень приятно когда весь мир думает что: все чем занимается население этой страны это только сауна и олени пиво и: я: рада тому что финны меняют свою репутацию в: мире и: я: согласна с тем что: эта страна это намного больше чем просто: сауна олени и пиво вот</p> <p>=[ehkäpä suomalaiset ovat sitä mitä suomalaiset yrittävät tehdä а: nyt koska mahdollisesti ei ole kovin kivaa kun koko maailma ajattelee että: kaikki mitä tämän maan asukkaat puuhaavat on vain sauna ja porot kalja ja: minä: olen iloinen siitä että suomalaiset muuttavat imagonsa maailmalla ja: minä: olen samaa mieltä siitä että: tämä maa on paljon enemmän kuin vain sauna porot ja kalja niin]</p>	<p>joo mielestäni tämä on hyvä asia että suomalaiset yrittävät antaa vähän erilaista kuvaa itsestään ö: koska ettei ulkomailla vain ajateltaisiin että: suomalaiset ovat vain sauna poroja ja kaljaa ö: tosi kivaa että suomalaiset yrittävät antaa myös muunlaista kuvaa itsestään koska mielestäni Suomessa on hyvin paljon muutakin kuin ainoastaan sauna porot ja kalja</p>

Esimerkissä 10 on toistettu kaksi kertaa kolme sanaa samassa järjestyksessä. Tällainen *sauna, porot, kalja* -luettelo on lyhyt ja ytimekäs, ja toimii itsessään puheen tehokeinona, ja vielä toistettuna se jää helposti mieleen. Tällaisesta toistosta muistaa helposti, mistä puheessa oli kyse.

Esimerkki 11 havainnollistaa tietäntyyppisen luettelon. Tehostuskeinona on käytetty sanoja *ei voitu välttyä, ei voitu olla näyttämättä*. Asia, jota puhuja kuvailee, on yksinkertainen. Tämän olisi voinut ilmaista jotakuinkin näin: “Elokuvassa oli paljon kohtauksia, joissa järvi oli jollain tavalla mukana”. Puhuja on kuitenkin valinnut monimutkaisen tavan ilmaista asia: ensin hän käytti tunnettua ilmaisua *Suomi on tuhansien järvien maa*, joka luo melko varmasti jokaiselle jonkinlaisen mielikuvan. Sitten hän oli vielä pilkkonut tämän ilmaisun yksityiskohtiin ja listasi ne. Ennen jokaista uutta kohta hän toisti nämä vahvistavat *ei voitu välttyä* jne. Tämän takia luokittelimme tämän tapauksen tehostustoistoksi.

Esimerkki 11 (lähitulkkaus, tulkki 3)

Lähdekieli	Kohdekieli
<p>да у меня остались очень большие впечатления а: многое для меня подтвердилось а: например Финляндия страна тысячи озер нельзя было не снять в фильме озеро не показать его несколько раз в разных ракурсах нельзя было не показать людей плавающими в озере а: много для меня было действительно новым а: в частности эм мотивы э даже даже когда шокирующие в частности мотивы самоубийства которые были э: в начале обоих фильмов а:м Дом где растет любовь э женщина выпала из окна ам: во втором фильме Особенности национальных утрат а:м показали сосну на которой повесилось несколько человек</p> <p>[joo minuun teki ison vaikutuksen а: moni asia vahvistui minulle а: esimerkiksi Suomi on tuhansien järvien maa ei voitu välttyä kuvaamasta elokuvassa järveä ei voitu olla näyttämättä sitä muutamaa otteeseen eri näkökulmasta ei voitu olla näyttämättä ihmisiä uimassa järvessä а: moni asia oli minulle todellakin uusi а: erityisesti em motiivit e jopa jopa silloin erityisesti järkyttävät itsemurhamotiivit jotka esiintyivät e: molepien elokuvien alussa а:м Haarautuvan rakkauden talo e nainen tippui ikkunasta ам: toisessa elokuvassa Napapiirin sankarit а:м näytettiin mänty jossa hirttäytyi muutama ihminen]</p>	<p>ä: kyllä ja sain erilaisia vahvistuksia myös suomalaisesta kulttuurista esimerkiksi olen kuullut että Suomi on tuhansien järvien maa ja tietenkään näissä elokuvissa ei voinut välttyä siltä että järveä näytettiin useampaankin otteeseen erilaisista kurss- niin kuin erilaisista näkökulmista ja: ja ihmiset uivat järvissä ja: lisäksi sain uusiakin näkemyksiä esimerkiksi oli erittäin mielenkiintoista nähdä kun molemmat elokuvat alkoivat itsemurhalla eli toisessa elokuvassa juuri tässä Haarautuvan rakkauden talossa niin ä: nainen tippui ikkunasta ja sitten tässä toisessa elokuvassa taas näytetään puuta johon monet ihmiset ovat hirttäytyneet</p>

3.4.6 Tulkin toistot

Tulkkauksissa esiintyy jonkin verran tulkkien omia toistoja, mutta emme syvenny kyseiseen aiheeseen erikseen, koska silloin sukkellettaisiin liian syvälle tähän teemaan, josta voitaisiin tehdä erillinen tutkimus. Päätimme rajata tulkkauskysymysten osalta tutkimuksemme pelkästään siihen, millaiset toistot välittyivät tulkkeeseen, ja minkälaisessa tilanteessa ne välittyivät enemmän. Materiaalissa kuitenkin esiintyi jonkin verran tulkkien itse tekemiä toistoja, joten päätimme tuoda asian esille.

Esimerkki 12 (lähitulkkaus, tulkki 6)

Lähdekieli	Kohdekieli
joo jäätiin siihen napapiirin sankareihin mun mielestä se oli tosi hauska mä nauroin koko ajan mitä ajattelet onko suomalainen huumori erilaista kun venäläinen huumori?	<p>продолжим разговор о "Лапландской одиссее", фильме мое мнение такое, что фильм был очень смешным, интересным. Я постоянно смеялась, когда его смотрела. И какие Ваши впечатления? Какой юмор в фильме был? Какая разница - финский юмор, русский юмор? Вообще ну вот в фильме именно юмор который был, что Вы можете о нем сказать?</p> <p>[jatketaan keskustelua napapiirin sankarit elokuvasta minun mielestä elokuva oli hyvin hauska, kiinnostava. Nauroin jatkuvasti, kun katsoin sitä. Ja millainen vaikutelma Teille jäi? Millainen huumori elokuvassa oli? Mikä ero - suomalainen huumori, venäläinen huumori? Ylipäättään niin tässä elokuvassa se huumori joka oli, mitä voitte kertoa siitä?]</p>

Kuten esimerkistä 6 näkyy, tulkki on selittänyt huumoriin liittyvän kohdan melko tarkasti, vaikka vähempikin olisi riittänyt. Tulkkaus on jonkin verran pidempi kuin alkuperäinen puhe. Mutta tällaisia piirteitä löytyi saman tulkin muistakin suorituksista, eli ilmeisesti tulkin itse tekemät toistot ovat kiinni tulkin henkilökohtaisista piirteistä sekä tulkkaustavasta: joillakin on tapana selittää ja avata asioita kohdekielellä enemmän kuin toisilla.

Kuten mainittiin jo ennen, tulkin omien toistojen esiintyvyys riippuu monesta asiasta, ja tutkijan omilla näkemyksillä saattaa olla vaikutusta tulosten tulkitsemiseen. Syitä tulkin tekemiin toistoihin tai lisäyksiin voi olla monia, tai sitten toisaalta mitään varsinaista perustetta toistolle ei joskus ole havaittavissa.

Seuraavaksi pohditaan puhujan tekemien toistojen välittymistä tulkkaukseen ja avataan tätä tutkimusta varten kehitettyjä toistojen välittymisen luokituksia.

3.5 Toistojen välittyminen tulkkaukseen

Työmme ensimmäisen ison vaiheen eli toistojen merkitsemisen ja luokittelun jälkeen ryhdyimme analysoimaan toistojen välittymistä tulkkeeseen. Toistojen välittymisasteen määrittämiseksi riitti kolme kategoriaa: toisto välittynyt kokonaan (V), toisto välittynyt osittain (OV) ja toisto ei välittynyt (EV). Analysoimme toistojen välittymistä eikä niin ikään informaation välittymistä, joten osittain välittynyt toisto tai ei välittynyt toisto ei viittaa tulkkauksen suorituksen lopputulokseen. Informaatio on siis voinut välittyä yhtä hyvin ilman toistoa. Esimerkiksi jos puhuja on tehnyt tarkentavan toiston, tulkki on voinut tulkata

ainoastaan lisäyksen sisältävän lauseen, ja jättää puhujan niin sanotun ensimmäisen yrityksen väliin.

Toistojen välittymisen asteen merkitseminen oli selkeä prosessi. Alempana avaamme tarkemmin, millä perusteilla luokittelimme toistojen välittymisen lopulliseen muotoonsa.

Tutkimuksemme aikana teimme mielenkiintoisen havainnon: toistojen välittymisen aste ei ole kiinni siitä, kuinka pitkästä puheenvuorosta on kyse. Muun muassa tulkki 1 välitti puhelimesta kaikki puhujan toistot tulkkeeseen, vaikka puheenvuoro on noin 1,5 minuuttia pitkä, ja toistoja esiintyi koko puheenvuoron pituudelta.

3.5.1 Toisto välittynyt (V)

Toisto luokiteltiin välittyneeksi silloin kun kaikki puheenvuoron samaan ryhmään kuuluvat eli samaan asiaan liittyvät toistot välittyivät. Suurimmassa osassa tapauksista puhuja oli toistanut saman asian vain kerran (eli ensin kertoi asian laidan, ja hetkeä myöhemmin toisti yhden kerran), mutta osassa puheenvuoroista oli muun muassa kolme tai enemmän samaan ryhmään kuuluvaa toistoa. Toisto luokiteltiin välittyneeksi silloin, kun tulkki tulkkaa toiston suhteellisen tarkasti kadottamatta toistosta osia.

Esimerkki 13 (puhelintulkkaus, tulkki 6)

Lähdekieli	Kohdekieli
ja eem se on osaksi kuvattu semmosessa talossa joka on minun vanhempien kotitalon naapurissa eli minun lapsuudenkodin naapurissa	аа в кино снимали один фильм именно в рованиеми аа в снимали дом который сос является соседним домом моих родителей ну что я в детстве жила в рованиеми и вот это вот соседний дом попал в кадр в кино ЭТОТ [аа elokuvassa kuvattiin yksiokuva juuri rovaniemellä аа kuvattiin talo joka naap on vanhempieni naapuritalo no minä asuin lapsuudessa rovaniemellä ja se naapuritalo pääsi kuvaan elokuvassa se]

Esimerkissä 13 *tarkentava toisto* välittyy kokonaan, mutta tulkki tekee lisäksi oman toiston. Hän kertoo kaksi kertaa sen, että haastatteli on asunut Rovaniemellä, vaikka juuri siinä puheenvuorossa ei ollut yhtäkään mainintaa Rovaniemestä. Tässä tapauksessa tulkki alkaa hakea edellisten puheenvuorojen nojalla tietoja tulkkauksensa tueksi, mahdollisesti siksi, ettei löydä heti tulkkeen punaista lankaa. Se, mitä puhuja yrittää välittää siis kuuluu: elokuva on kuvattu minun lapsuudenkodin naapurissa.

Esimerkki 14 (lähitulkkaus, tulkki 4)

Lähdekieli	Kohdekieli
e: j- ja tästäkin elokuvasta e tätä myös e komediana on mainostettu oliko tämä sun mielestä humoristinen elokuva oliko siellä sellasta mikä nauratti	э: этот фильм в анонсе представлен как комедия согласны ли вы с этим э: была ли эта история действительно смешная м: было ли много таких эпизодов которые вызывали у вас лично смех [Tämä elokuva esitettiin trailerissa komediana. Oletko samaa mieltä sen kanssa. Oliko tarina todellakin hauska. Oliko siinä paljon kohtauksia jotka nauratti juuri sinua]

Esimerkissä 14 *uudelleenmuotoilu* on välittynyt kokonaan. Tämän lisäksi tulkki on jopa tavallaan hionut tästä puheen pätkästä paremman, koska alku on paljon selkeämpi ja kysymykset on muotoiltu loogisemmin.

3.5.2 Toisto välittynyt osittain (OV)

Osittain välittyneisiin toistoihin luokiteltiin sellaiset toistot, jotka välittyivät tulkkeeseen kyllä, mutta esimerkiksi eivät yhtä monta kertaa kuin alkuperäisessä virkkeessä; esimerkiksi lähdekielessä tämä asia oli tuotu esille yhteensä neljä kertaa, mutta tulkki olikin välittänyt näistä vain kolme. Toisenlaisissa tapauksissa toisto luokiteltiin osittain välittyneeksi silloin, kun osa toiston informaatiosta oli kadonnut tulkkeesta. Silloin tulkki oli kuitenkin toistanut sen kohdan, mutta esimerkiksi ilman jotakin yhtä yksityiskohtaa.

Teimme myös seuraavanlaisen havainnon: joissakin kohdissa objektiivisesti katsottuna välittymisen aste oli osittainen eli OV. Mutta lähemmässä tarkastelussa huomasimme, ettei näitä toistoja olisi pystytty tulkkamaan täydellisesti ja välittää kaikki tiedon palaset, sillä kielimuuri tulee vastaan. Nämä kohdat olivat siis sellaisia, joille kohdekielestä ei yksinkertaisesti löydy vastinetta, joka auttaisi luomaan täydellisen välittymisen. Ehkä selkein esimerkki tällaisesta on sana *suomalaisuus*, jolle ei ole suoraa vastinetta venäjäksi. Tulkki ei myöskään tietenkään voi ryhtyä keksimään omaa vastinetta, joten *suomalaisuutta* on pakko lähteä kiertämään, jolloin osa informaatiosta tai tarkasta merkityksestä luonnollisesti katoaa.

Seuraavassa esimerkissä (15) on käynyt mielenkiintoinen tilanne: haastattelija on ilmaissut kaksi kertaa, että ei puhu venäjää. Kun hän teki toiston, hän tarkensi, että hänellä ei ole ollut aikaa opetella kieltä. Tulkkauksessa taas tulkki tekee ylimääräisen toiston (välittää kolme kertaa sen, että haastattelija ei puhu venäjää), mutta ei kuitenkaan välitä sitä informaatiota, että haastattelijalla ei ole ollut aikaa oppia venäjää. Tämä tilanne on luokiteltu osittain välittyneeksi

toistoksi, koska toisto on välittynyt, mutta osa informaatiosta on kadonnut. Näin ollen toiston luonne on muuttunut kohdekielessä: sitä ei enää voida sanoa tarkentavaksi toistoksi vaan nyt siitä on tullut uudelleenmuotoiltu.

Esimerkki 15 (puhelintulkkaus, tulkki 6)

Lähdekieli	Kohdekieli
mm hyvä kuulla minua harmittaa että minä en ole koskaan oppinut venäjää mulla on ollut paljon venäläisiä opiskelijoita täällä yliopistolla ja muissa kouluissa mutta ei ole koskaan ollu aikaa opetella kieltä	очень рада слышать об этом нуу мне конечно очень жаль что я мм не когда не изучала русский язык я его не знаю у меня было очень много русских студентов и в нашем университете и в других учебных заведениях аа вот и ну так что не получилось у меня выучить русский язык хотелось бы выучить но до сих пор не выучила =[olen oikein iloinen kuulemaan siitä noo minua tietenkin kovasti harmittaa, että en ole opiskellut venäjän kieltä minä en osaa sitä minulla on ollut paljon venäläisiä opiskelijoita meidän yliopistossa ja muissa opinahjoissa аа no en kuitenkaan onnistunut oppimaan venäjän kieltä haluaisin kyllä opiskella mutta tähän asti en ole vielä oppinut]

Seuraavassa esimerkissä (16) puhuja tekee tarkentavan toiston selittäessään näkemystänsä siitä, mikä on perhe.

Esimerkki 16 (lähitulkkaus, tulkki 3)

Lähdekieli	Kohdekieli
э: мне кажется это общекультурное: это вечные ценности поэтому не могло не возникнуть связи у каждого человека свое культурное поле свои а: концепты которыми он мыслит и: а: вс- все равно э семья это универсальная ячейка поэтому э неизбежно возникли ассоциации с чем-то что уже знакомо =[Minä luulen, että se on yleiskulttuurinen tämä ikuiset arvot joten ei voinut olla muodostumatta yhteyttä jokaiselle ihmisellä on oma kulttuuriajattelu oma käsitykset. Joka tapauksessa perhe on yleismaailmallinen käsite joten ei voinut välttää siltä tunteelta, että tämä on jotenkin tuttua]	jokaise- tämä on tällöinen yleiskulttuurinen asia tietysti että jo- jokaisella meillä on omat kulttuuriset ajatuksemme mitä me ajattelemme ja mitä me käsitämme mutta perhe on kuitenkin tällöinen yleismaali- maailmallinen yksikkö

Esimerkissä 16 *tarkentava toisto* on osittain välittynyt, koska tulkki on toistanut kaksi kertaa sen ajatuksen, että perhe on yleinen, yleismaailmallinen käsite. Molemmilla kerroilla on kuitenkin tippunut pois se tieto, ettei tästä yleismaailmallisuudesta voitu välttää tai että jonkinlaisen miellelyhtymän oli pakko syntyä.

3.5.3 Toisto ei välittynyt (EV)

Kuten kerroimme aikaisemmin, toiston uupuminen tulkkauksesta ei viittaa millään tavalla informaation katoamiseen. Kaikista yleisimmin näissä tilanteissa tulkki välitti kaiken tiedon, mutta jätti vajaat alkuvirkkeet uudelleenmuotoilun tapauksissa pois; vaihtoehtoisesti hän kertoi vain eksplikointi-toiston lopullisen ratkaisun, tai jätti tarkentavasta toistosta pois ensimmäisen kerran, kun puhuja mainitsi asiasta.

Huomasimme, että tässäkin asiassa lopputulos riippuu aika pitkälle tulkista ja hänen tottumuksistaan ja strategiastaan: jotkut muokkasivat ja tiivistivät viestiä ankarammin kuin toiset. Tiivistämiseen taipuvaiset tulkit jättivät enemmän toistoja pois.

Tässä esimerkissä toisto ei välittynyt, mutta sen sijaan tulkki teki oman toiston muun informaation kohdalla (*Rovaniemi on minun kotikaupunkini, olen kotoisin Rovaniemeltä*).

Esimerkki 17 (puhelintulkkaukset, tulkki 6)

Lähdekieli	Kohdekieli
Joo minä tykkään siitä elokuvasta koska se tapahtuu Rovaniemellä tai siellä ollaan välillä myös Rovaniemellä ja Rovaniemi on minun kotikaupunki	а мне нравится этот фильм потому что ее герой фильма находится в городе в Лапландии в городе рованиеми а этот город он мой родной город я родом из рованиеми =[minä pidän tästä elokuvasta koska tämän elokuvan päähenkilö on kaupungissa lapissa kaupungissa rovaniemi tämä kaupunki on minun kotikaupunki olen kotoisin rovaniemeltä]

Esimerkissä 17 tulkki poikkeuksellisesti jätti välistä nimenomaan tarkennuksen eikä niin sanotut alkusanat, mikä on harvinaista. Kuitenkin informaatio välittyi pääasiallisesti oikein, mutta toistoa ei tulkkauksessa ilmennyt, siksi luokittelimme tämän ei välittyneeksi toistoksi.

Seuraava esimerkki (18) on varsin selkeä tapaus. Ensinnäkin siitä huomaa heti, että tulke on pituudeltaan ehkä yksi kolmasosa alkuperäisestä repliikistä. Siitä jäivät uupumaan monet puhujalle luontaiset elementit, joilla hän mahdollisesti yritti voittaa aikaa ajatustensa selkeyttämiseen ja kysymyksen parempaan muotoiluun tai ilmaisuun. Tästä huolimatta niin puheenvuoron punainen lanka kuin itse kysymys välittyivät kohdekielelle moitteettomasti.

Esimerkki 18 (puhelintulkkaus, tulkki 2)

Lähdekieli	Kohdekieli
Joo ä: no entä sitten oliko siinä elokuvassa mitään sellaista sellaisia kohtia tai tai mitään sellaista elementtiä joka olis tuntunut tosi omituiselta vieraalta sellaista mitä mitä olisit jäänyt ihmettelemään mitä et ymmärtänyt et jäikö mitään sellaista mieleen että ett no tota e- en tiedä mitä tossa tarkoitettiin	а были были ли в фильме какие-нибудь моменты странные которые ты не поняла ты вот думала что же это значит =[oliko oliko elokuvassa joitakin outoja kohtauksia, joita sinä et ymmärtänyt ja miettisit mitä se tarkoittaa]

4. TOISTOJEN VÄLITTYMINEN KOHDEKIELELLE

4.1 Tutkimuksen tuloksiin vaikuttavat seikat

Tutkimustilanteiden vertaileminen keskenään on haastavaa, koska haastattelut ovat eripituisia. Tilanteiden kestot vaihtelevat 20 minuutista 36 minuuttiin, joten luonnollisesti toistoja voi esiintyä pidemmässä haastattelussa enemmän kuin lyhyemmässä. Taulukkoon ei ole lisätty jokaisen haastattelun tarkkaa kestoä, koska osasta haastatteluista oli saatavilla vain litteroidut versiot.

Toistojen esiintyvyys lähdekielessä riippuu suurimmaksi osaksi puhujasta ja hänen puhetavastaan. Jotkut puhujat haluavat selventää kerralla vastapuolelle, mitä tarkoittavat, kun taas toiset jättävät tilaa kysymyksille. Toiset puhujat taas tuovat evidentialista markeria useammin esille ja toisilla sitä ei esiinny ollenkaan. Edellä mainittujen välittyminen kohdekielelle voi riippua hyvin pitkälle tulkista ja hänen tulkkaustavastaan. Kuten mainitsimme luvussa 2, myös sukupuoli on jonkin verran vaikutusta puheen tuotantoon ja tietynlaisten ilmaisujen valintaan. Kaikkien haastattelujen vastaajina sekä haastattelijoina toimivat naiset. Kuten tutkielmamme 2. luvussa käy ilmi, sukupuoli on saattanut olla vaikutusta puheen tuotantoon ja täten myös tutkimuksen tuloksiin.

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu yhteensä kuuden tulkin tulkkaussuorituksia, joista kolme oli opiskelijoita ja kolme ammattitulkkeja. Tulkin ammatti ei ole suojattu, joten jako opiskelijatulkkeihin ja ammattitulkkeihin on tehty pelkästään sen perusteella, mitä tulkit ovat itsestään ilmoittaneet. Kielijakaumat mennevät niin, että kaikki kolme opiskelijaa ovat kaksikielisiä. Kolmesta ammattitulkista yksi on natiivi suomalainen, kaksi muuta ovat venäläistaustaisia, joiden b-työkieli on suomi. Kahdella kolmesta ammattitulkista on kääntämisen ja tulkkauksen maisterin tutkinto ja yhdellä on asioimistulkin ammattitutkinto. Viisi tulkkia kuudesta ovat naisia.

Jokaisen tulkin suoritus löytyy liitteistä, jotta lukija voi halutessaan tarkastella jokaisen tulkin yksittäisiä suorituksia. Koska erot tulkkien välillä eivät olleet erityisen suuria, päädyimme siihen, että tässä tutkimuksessa emme tarkastele opiskelijatulkkien ja ammattitulkkien eroja.

Alla oleva taulukko selventää, mistä tulkista milloinkin on kyse, ja montako toistoa on yhteensä esiintynyt lähdekielellä missäkin haastattelussa.

Taulukko 2. Tulkkien status ja B-työkieli

Tulkki	Status	B-työkieli	Lähitulk. toistot	Puh. toistot
Tulkki 1	opiskelija	kaksikielinen	33	21
Tulkki 2	opiskelija	kaksikielinen	30	30
Tulkki 3	ammattitulkki	venäjä	27	27
Tulkki 4	ammattitulkki	suomi	25	17
Tulkki 5	ammattitulkki	suomi	9	9
Tulkki 6	opiskelija	kaksikielinen	9	7

Tulkkien viisi ja kuusi kohdalla voi huomata sen, että toistoja on huomattavasti vähemmän kuin tulkkien 1–4 tulkkauksissa. Tämä selittyy sillä, että tulkkien 5–6 kohdalla oli eri haastattelija, jolla ei esiintynyt puheessa toistoja, koska kysymykset ja vastaukset olivat melko lyhyitä. Tämä vaikuttaa siihen, että toistoja ei yksinkertaisesti ehdi tulla tai niille ei ole tilaa hyvin lyhyen puheenvuoron aikana. Huomasimme myös, että toinen haastattelija, joka oli suorittanut haastattelut tulkkien viisi ja kuusi kohdalla, ei ole kysynyt läheskään niin monta avointa kysymystä keskustelujen aikana kuin esimerkiksi ensimmäinen haastattelija. Tällä oli tietenkin vaikutusta haastateltavan vastausten pituuteen, mikä taas vaikuttaa toistojen esiintymiseen, koska lyhyen puheenvuoron aikana ihminen ei ehdi tehdä monta toistoja, vaikka olisikin siihen taipuvainen.

Mainitsimmeekin jo, että toistojen välittymiseen keskustelutilanteessa vaikutti pitkälti tulkin strategia. Tällä tarkoitamme tulkin henkilökohtaisia käytänteitä tulkkaustilanteessa. Jotkut tulkit antavat keskustelun osapuolten puhua keskeyttämättä heitä, vaikka puheenvuoro olisikin pitkä. Tällaisilla tulkeilla on tapana pitää enemmän tai vähemmän yksityiskohtaisia muistiinpanoja puheen sisällöstä. Toiset tulkit eivät myöskään keskeytä pitkiä puheenvuoroja, mutta eivät pidä muistiinpanoja, vaan sen sijaan he tiivistävät puhujan viestin sisällön ja välittävät sen punaisen langan sanojen takaa. Tällöin sisältö pysyy muuttumattomana, mutta muoto voi muuttua rajummin kuin niiden tulkkien kohdalla, jotka pitävät muistiinpanoja. Ja kolmannet tulkit taas saattavat antaa puhujalle jonkun merkin siitä, että nyt olisi hyvä katkaista tähän. Vaihtoehtoisesti jotkut tulkit pyytävät osallistujia jo ennen varsinaisen haastattelutilanteen alkamista puhumaan sopivan mittaisissa pätkissä eli toisin sanoen ei liian pitkissä.

Kaikki nämä seikat ovat olleet vaikuttamassa toistojen esiintyvyyteen ja sitä kautta lopputuloksiin. Toisaalta nämä tekijät esiintyivät rinnakkain ja eri tavalla sekaisin eri vaiheissa,

ja lisäksi tarkastelussa on kuitenkin 12 haastattelua, siksi koemme, että saadut tulokset antavat jonkinlaista käsitystä toistojen välittymisestä tulkkeeseen.

4.2 Toistot kaikissa tulkkaustilanteissa

Tässä luvussa on esitetty kaikki tutkimuksen tulokset yhteensä. Huomioon on otettu sekä puhelin- että lähitulkkaustilanteissa saadut arvot kaikkien tulkkien kohdalla. V tarkoittaa siis tulkkeeseen välittyneitä toistoja, OV osittain välittyneitä ja EV niitä tapauksia, joissa itse toistot eivät välittyneet ollenkaan. Kaiken kaikkiaan toistoja, joita oli tehty lähdepuheessa, on siis 244.

Taulukkoon on päätetty kirjata prosenttilukujen lisäksi myös absoluuttiset arvot, jotka auttavat tulkinnoissa. Teimme niin, koska materiaalia on kuitenkin rajallisesti, ja tietäytyypiksiä toistoja voi olla kaiken kaikkiaan vähän. Tästä johtuen prosenttiluvut eivät välttämättä kerro koko totuutta.

Jos otetaan huomioon kaikki 12 käsiteltävää tulkkaustilannetta, huomataan, että yhteensä näissä esiintyi eniten tarkentavia toistoja (89 244:stä). Selvällä toisella sijalla on uudelleenmuotoilu (71 toistoa), jota seuraa eksplikointi (40). Viimeisen sijan jakavat evidentiaalisien markerien toiston sekä tehostuskeinona käytetyn toiston kategoriat (toisto tehostuskeinona 22 ja evidentiaallinen markeri 22).

Välittyneiden toistojen sarakkeesta huomataan kaksi selvää voittajaa: noin 40 prosenttia kaikista tarkentavista toistoista sekä 30 prosenttia eksplikoivista toistoista oli välittynyt tulkkeeseen kokonaan. Toisaalta kaikesta vähimmälle huomiolle oli jäänyt toisto tehostuskeinona, koska sen kategorian toistoista tulkkeeseen ei välittynyt ollenkaan jopa 73 prosenttia. Myös uudelleenmuotoilun sekä evidentiaalisien markerien toistoja oli kadonnut tulkkeesta suunnilleen puolet (60,6 ja 45,5 prosenttia). Näiden toistojen osittaisen ja kokonaisen välittyneisyyden prosentit ovat aika lähellä toisiaan: välittyneiden kategoriassa molemmissa tapauksissa liikutaan alle 20 prosentissa, ja osittain oli välittynyt 18,3 prosenttia (uudelleenmuotoilu) sekä 36,4 prosenttia (evidentiaallinen markeri).

Välittyneistä toistoista kaikista vähiten suosittu kategoria oli toisto tehostuskeinona. Kaikkien tilanteiden joukosta yhteensä 22 tehostuskeinotoistosta tulkkeeseen oli välittynyt kokonaan vain yksi. Lähes yhtä onnettomassa tilanteessa on evidentiaalisien markerien toisto: välittynyt on vain neljä näistä.

Taulukko 3. Toistot kaikissa tulkkaustilanteissa

Kaikki kategoriat	V		OV		EV		Toistoja yhteensä
Tarkentava toisto	36	40,3%	18	20,3%	35	39,3%	89
Uudelleenmuotoilu	15	21,1%	13	18,3%	43	60,6%	71
Eksplikointi	12	30%	19	47,5%	9	22,5%	40
Evidentiaalinen markeri	4	18,1%	8	36,4%	10	45,5%	22
Toisto tehostuskeinona	1	4,5%	5	22,5%	16	73%	22

Minkään toiston kohdalla jakautuminen sarakkeisiin ei mennyt ihan tasan. Toisin sanoen taulukosta on havaittavissa tiettyjä painopisteitä. Esimerkiksi vaikka tarkentavaa toistoa on välitetty kaikista toistoista eniten, niin toisaalta niitä jäi välittämättä melkein saman verran, eli 39,3 prosenttia. Eksplikoinnin kohdalla melkein puolet eli 47,5 prosenttia sijoittui osittain välittyneisiin toistoihin, kun taas kokonaan tulkkeeseen oli välittynyt 30 prosenttia, ja välittämättä jäivät 22,5 prosenttia. Periaatteessa tämän voisi tulkita niinkin, että eksplikoivien toistojen välitys oli suositumpaa tulkkien keskuudessa suhteessa tarkentaviin toistoihin, sillä yhteensä eksplikoinnin toistoja välittyi tulkkeeseen osittain tai kokonaan 77,5 prosenttia, kun taas tarkentavan toiston kohdalla prosentteja on maltillisemmat 60,6. Kun puolestaan katsotaan absoluuttisia lukuja koko taulukosta, huomataan, että eksplikointi sekä tarkentava toisto ovat itse asiassa ainoat kategoriat, joissa toistoja on välitetty tai osittain välitetty enemmän kuin jätetty välittämättä. Muiden toistojen kohdalla noin puolet tai enemmän on jätetty välittämättä kokonaan.

4.3 Lähitulkkaus

Tässä alaluvussa tarkastellaan kaikissa lähitulkkaustilanteissa esiintyneet toistot, joita oli yhteensä 133 kappaletta. Lähitulkkauksessa suurin toistokategoria oli uudelleenmuotoilu (48). Uudelleenmuotoilusta suurin osa eli 62,5 prosenttia ei välittynyt ollenkaan. Tämä saattaa johtua siitä, että tulkit ovat pyrkineet tulkkaamaan suoraan niin sanotun lopputuloksen eli jättivät korjailut väliin.

Tarkentavat toistot olivat toisaalta selvä suosikki tulkkien keskuudessa lähitulkkaustilanteissa. 43 toistosta lähes puolet oli tulkattu kokonaan ja noin viidesosa osittain. Noin kolmasosa toistoista (35 prosenttia) jäivät tulkkaamatta. Lähes sama tilanne on eksplikoivien toistojen kohdalla: 27 prosenttia näistä toistoista ei välittynyt tulkkeeseen, kun taas loput välittyivät joko osittain tai kokonaan. Sekä tarkentavan toiston että eksplikoinnin kohdalla tilanne lähitulkkauksessa vastaa yllä kuvailtua tilannetta kaikissa tulkkauksissa: tarkentava toisto ja eksplikointi ovat suosituimpia ja välitetyimpiä kategorioita tulkkien keskuudessa.

Taulukko 4. Lähitulkkaustilanteiden tilastot

Lähitulkkaus	V		OV		EV		Toistoja yhteensä
Eksplikointi	9	35%	10	38%	7	27%	26
Tarkentava toisto	20	46%	8	19%	15	35%	43
Toisto tehostuskeinona	0	0%	3	50%	3	50%	6
Uudelleenmuotoilu	12	25%	6	12,5%	30	62,5%	48
Evidentiaalinen markeri	1	10%	3	30%	6	60%	10

Toistoja, joita oli käytetty tehostuskeinona, sekä evidentiaalisen markerin toistoja oli lähitulkkauksessa ylipäättään vähän: puhujat ovat käyttäneet toistoa tehostuskeinona yhteensä 6 kertaa ja evidentiaalisen markerin toistoa oli esiintynyt 10 kertaa. Näissä molemmissa kategorioissa puolet tai yli eivät välittyneet tulkkeeseen, kun taas kokonaan välittyneissä oli vain yksi evidentiaalisen markerin toisto.

4.4 Puhelintulkkaus

Seuraavassa taulukossa on kaikkien puhelintulkkaustilanteiden tulokset. Puhelimessa toistoja esiintyi yhteensä 111 kappaletta. Noudattaen yllä mainittua tendenssiä, tarkentava toisto on suurin ryhmä välittyneiden toistojen sarakkeella. Yhteensä näitä toistoja esiintyi puhelimesta 46. Niistä yhteensä 57 prosenttia välittyivät tulkkeeseen kokonaan tai osittain.

Eksplikoinnin kohdalla taas tilanne on erilainen kuin lähitulkkauksissa sekä yhteenlasketuissa tuloksissa. Jos niissä eksplikoinnilla oli varma toinen sija välittyneissä toistoissa tarkentavan toiston jälkeen, niin puhelintulkkaustilanteissa se ei tulekaan toisena, vaan tällä kertaa evidentiaalinen markeri oli tarkentavien toistojen jälkeen välitetyin 25 prosentilla.

Eksplikoinnin kohdalla taas kokonaan välittyneitä toistoja oli yhteensä 21,3 prosenttia. Toisaalta evidentialisen markerin toistoista välittämättä jäivät kokonaiset 33,3 prosenttia, kun taas eksplikoinnista ei välittynyt ainoastaan 14,3 prosenttia. Eksplikointi on ylivoimainen voittaja osittain välittyneissä toistoissa – yhteensä 64,3 prosenttia.

Taulukko 5. Puhelintulkkaustilanteiden tilastot

Puhelintulkkaus	V		OV		EV		Toistoja yhteensä
Eksplikointi	3	21,3%	9	64,3%	2	14,3%	14
Tarkentava toisto	16	35%	10	22%	20	43%	46
Toisto tehostuskeinona	1	6%	2	13%	13	81%	16
Uudelleenmuotoilu	3	13%	7	30,5%	13	56,5%	23
Evidentialinen markeri	3	25%	5	41,7%	4	33,3%	12

Kun katsotaan absoluuttisia lukuja, nähdään, että toiseksi suurin ryhmä oli uudelleenmuotoilu. Uudelleenmuotoilun toistoja oli esiintynyt 23 kappaletta, joista suurin osa eli 56,5 prosenttia ei kuitenkaan välittynyt ollenkaan. Kokonaan taas oli välittynyt vain 13 prosenttia, mikä on muiden toistojen välitysasteeseen nähden aika vähän. Ainoastaan toistoja tehostuskeinona oli välitetty vähemmän kuin uudelleenmuotoilun toistoja.

Toistoja tehostuskeinona esiintyi puhelintulkkaustilanteissa yhteensä 16. Kuten yllä on mainittu, tämän kategorian toistot välittyivät huonoimmin eli niistä välittyneitä oli vain 6 prosenttia, mikä on tasan 1 kappale jos puhutaan absoluuttisista luvuista. Suurin osa tämän kategorian toistoista eli 81 prosenttia jäi kokonaan välittämättä.

4.5 Lähitulkkauksen ja puhelintulkkauksen kategorioiden tulosten vertailu

Seuraavissa alaluvuissa on eriteltyä jokaisen kategorian tulokset ja verrattu lähitulkkaus- ja puhelintulkkaustilanteiden tulokset keskenään. Näistä pitäisi selvittää vastaus tutkimuksen varsinaiseen kysymykseen: välittävätkö tulkit enemmän toistoja puhelintulkkaustilanteissa lähitulkkaustilanteisiin verrattuna. Seuraavat taulukot siis vertailevat tuloksia, joita on kuvailtu edellisissä luvuissa eivätkä sisällä uutta informaatiota, mistä aikaisemmin ei olisi mainittu.

4.5.1 Tarkentavan toiston tilastot

Tarkentavien toistojen kategoria oli suurin kaikista toistoista. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki puhujat kaikissa tilanteissa tekivät eniten juuri tämän kategorian toistoja. Yhteensä tämän kategorian toistoja esiintyi aineistossa 89 kertaa.

Tarkentavia toistoja esiintyi niin puhelin- kuin lähitulkkaustilanteissa suunnilleen saman verran: puhelimesta puhujat tekivät yhteensä 3 tämän kategorian toistoa enemmän kuin lähitulkkaustilanteissa. On ymmärrettävää, että tämän kategorian toistoja esiintyi eniten ja myös välittyi eniten, koska kyseisen kategorian toistot tuovat mukanaan uutta informaatiota. Kuitenkaan tarkentavien toistojen kohdalla hypoteesimme ei osoittautunut todeksi.

Noin puolet tarkentavista toistoista välittyivät kokonaan lähitulkkaustilanteissa, kun toisaalta lähes puolet näistä jäivät välittämättä puhelintulkkaustilanteissa. Taas toisaalta puhelimitse tarkentavista toistoista välittyi kokonaan vain noin kolmasosa, kun lähitulkkauksessa ei välittyneeksi jäi myös kolmasosa. Yhtä peilikuvamaisesti tarkentavien toistojen välitysaste menee myös osittain välittyneiden toistojen sarakkeella: sekä lähi- että puhelintulkkaustilanteissa tulkkeeseen välittyi osittain viidesosa toistoista.

Eli kun tarkastellaan saatuja tuloksia ei välittyneiden toistojen kannalta, huomataan, että puhelintulkkauksessa tulkit suosivat toistojen poisjättöä. Lähitulkkaustilanteissa tarkentavia toistoja oli välittynyt jonkin verran enemmän.

Taulukko 7. Tarkentava toisto

Tarkentava toisto	V		OV		EV		Toistoja yhteensä
Lähitulkkaus	20	46%	8	19%	15	35%	43
Puhelintulkkaus	16	35%	10	22%	20	43%	46

4.5.2 Uudelleenmuotoilun tilastot

Uudelleenmuotoilua esiintyi puhujien toimesta aika paljon: 71 toistoa. Lähitulkkauksessa uudelleenmuotoiltuja toistoja esiintyi kaksi kertaa enemmän kuin puhelintulkkaustilanteissa. Tämä kiinnittää huomion, sillä edellisen kategorian toistoilla (toisto tehostuskeinona) tilanne on juuri päinvastainen. Arviomme mukaan lähitulkkauksissa uudelleenmuotoilua esiintyi enemmän kuin puhelintulkkauksissa sen takia, että puhuja pystyy tarkkailemaan viestin vastaanottajaa eli esimerkiksi tulkkia; siten puhuja huomaa vastapuolella mahdolliset merkit

siitä, että jotain ei ole ymmärretty, ja näin pystyy heti paikalla täydentämään sanomaansa. Arvioimme, että puhelimen välityksellä näitä toistoja esiintyi vähemmän siksi, ettei keskustelun osapuolilla ollut mahdollisuutta vaihtaa puheenvuoroa luonnollisesti, tarkkailemalla muiden nonverbaalista viestintää. Tämä on toki vain arvuuttelua, mutta meistä noin suuret vaihtelut toistojen esiintyvyydessä eivät voi johtua pelkästään puhujan tavoista, vaan tulkkaustilanteella oli mielestämme merkitystä.

Uudelleenmuotoilun toistotkaan eivät osoittaneet hypoteesiamme oikeaksi. Sekä lähi- että puhelintulkkaustilanteissa ei välittyneeksi jäi reilusti yli puolet toistoista. Lähitulkkaustilanteisiin välittyi kokonaan tasan neljäsosa uudelleenmuotoiluista eli 12 48:sta, ja puhelintulkkaustilanteisiin välittyi 13 prosenttia eli 3 kappaletta 23 toistosta. Tosin osittain tulkkeeseen oli välittynyt kolmasosa puhelimesta tehdyistä toistoista, ja lähitulkkaustilanteissa vain 12,5 prosenttia. Mutta puhelimesta tehdyt toistot eivät siis kuitenkaan välittyneet tulkkeeseen sen kummemmin lähitulkkaustilanteissakaan.

Taulukko 9. Uudelleenmuotoilu

Uudelleenmuotoilu	V		OV		EV		Toistoja yhteensä
Lähitulkkaus	12	25%	6	12,5%	30	62,5%	48
Puhelintulkkaus	3	13%	7	30,5%	13	56,5%	23

4.5.3 Eksplikointi-toistojen tilastot

Määrällisesti eksplikointi-kategoriaan kuuluvat toistot olivat kolmannella sijalla kaikki toistot ja tilanteet huomioon ottaen – yhteensä näitä oli siis 40 kappaletta. Lähitulkkaustilanteissa puhujat olivat tehneet lähes kaksi kertaa enemmän eksplikoivia toistoja kuin puhelintulkkauksessa. Lähitulkkauksessa kokonaan välittyneitä toistoja oli kuitenkin enemmän kuin puhelintulkkauksessa. Toisaalta puhelintulkkaustilanteissa osittain välittyneitä eksplikointitoistoja oli reilusti enemmän kuin lähitulkkauksissa. Täten lähitulkkauksessa ei välittyneitä toistoja on tässä kategoriassa lähes kolmasosa, kun taas puhelintulkkaustilanteissa välittämättä jäivät vain noin 14 prosenttia.

Jos tarkastellaan saatuja tuloksia tältä kannalta, niin voidaan väittää, että puhelimitse toistoja välittyi enemmän suhteessa lähitulkkaustilanteisiin. Toisaalta tuloksissa ei silti ole niin paljon eroja, että ne voisivat todistaa hypoteesimme oikeaksi. Toisin sanoen, käsillä olevaan

aineistoon turvautuen ja ainakaan eksplikoinnin kohdalla hypoteesimme ei varsinaisesti pitänyt paikkaansa.

Taulukko 6. Eksplikointi

Eksplikointi	V		OV		EV		Toistoja yhteensä
Lähitulkkaus	9	35%	10	38%	7	27%	26
Puhelintulkkaus	3	21,3%	9	64,3%	2	14,3%	14

4.5.4 Evidentiaalisen markerin toiston tilastot

Evidentiaalisen markerin toistoja esiintyi lähes saman verran niin lähitulkkauksessa kuin puhelintulkkauksessakin. Evidentiaalisen markerin käyttö ei kuitenkaan jakautunut tasaisesti kaikkien puhujien kesken vaan esimerkiksi ensimmäisen tulkin (katso liitesivut) tulkkauksessa puhuja käytti evidentiaalisen markerin toistoa lähitulkkauksessa neljä kertaa ja puhelintulkkauksessa kerran. Toisen tulkin kohdalla lähitulkkauksessa kävi niin, että puhuja teki myös neljä evidentiaalisen markerin toistoa ja puhelintulkkauksessa seitsemän kertaa. Tulkkien 3 ja 4 kohdalla puhujat käyttivät evidentiaalisen markerin toistoa nolasta kolmeen kertaan. Tulkkien 5 ja 6 tulkkauksissa puhujat eivät käyttäneet evidentiaalista markeria ollenkaan.

Evidentiaalisen markerin kohdalla toistojen määrät ovat pieniä, yhteensä näitä oli 22 kappaletta. Mutta ainakin se on huomattavissa, että ainoastaan hyvin pieni osa kaikista evidentiaalisen markerin toistoista välittyi tulkkeeseen kokonaan.

Tällä kertaa puhelintulkaustilanteissa kokonaan välittyneitä toistoja olikin enemmän kuin lähitulkkauksessa: puhelintulkaustilanteissa näitä oli 18 prosenttia, ja lähitulkkauksessa vain 10 prosenttia. Osittain välittyneitä oli suurin piirtein saman verran eli 30 prosenttia lähitulkkauksissa ja 46 prosenttia puhelimesta. Välittämättä jääneitä evidentiaalisen markerin toistoja on kuitenkin prosentuaalisesti lähes kaksi kertaa vähemmän puhelintulkaustilanteissa kuin lähitulkkauksissa. Absoluuttisiin lukuihin nähden (vertaa 4.5.2 Tarkentavan toiston tilastot) tätäkään tulosta ei voida pitää osviittaa antavana tai hypoteesiamme vahvistavana.

Taulukko 10. Evidentiaallinen markeri

Evidentiaallinen markeri	V		OV		EV		Toistoja yhteensä
Lähitulkkaus	1	10%	3	30%	6	60%	10
Puhelintulkkaus	2	18%	5	46%	4	36%	12

4.5.5 Toisto tehostuskeinona -tilastot

Tehostuskeinona käytettyjä toistoja esiintyi tutkimuksen materiaaleissa yhtä paljon kuin evidentiaallisen markerin toistoja eli 22 kappaletta kaikki tilanteet huomioon ottaen. Tämän kategorian toistot välittyivät tulkkeseen kaikista heikoimmin.

Puhelintulkkaustilanteissa toistoa tehostuskeinona esiintyi huomattavasti enemmän kuin lähitulkkauksissa – puhelimesta näitä oli 16, kun taas lähitulkkaustilanteissa vain 6. Ilmeisesti puhujat kokivat suurempaa tarvetta korostaa tiettyjä asioita enemmän puhelimesta (vertaa 4.5.4 Uudelleenmuotoilun tulokset). Puhelintulkkaustilanteessa 81 prosenttia toistoista tehostuskeinona kategoriana toistoista ei välittynyt ollenkaan, 13 prosenttia välittyi osittain ja vain kuusi prosenttia eli yksi toisto välittyivät kokonaan. Lähitulkkaustilanteessa taas puolet eli 3 toistoa ei välittynyt ollenkaan ja puolet vain osittain.

Vaikka prosentuaalisesti näyttääkin siltä, että puhelintulkkaustilanteissa tulkit välittivät enemmän toistoja, niin kun käännytään absoluuttisten lukujen puoleen, huomataan selvästi, ettei tutkimuksen hypoteesi saanut vielääkään vahvistusta.

Taulukko 11. Toisto tehostuskeinona

Toisto tehostuskeinona	V		OV		EV		Toistoja yhteensä
Lähitulkkaus	0	0%	3	50%	3	50%	6
Puhelintulkkaus	1	6%	2	13%	13	81%	16

4.6 Yhteenveto

Tässä luvussa siis käsiteltiin tutkimuksessa saatuja tuloksia vertailemalla niitä eri tavalla keskenään: ensin oli kuvailtu yleinen tilanne kaikkien toistojen kohdalla kaikissa tilanteissa, sitten lähitulkkaustilanteiden sekä puhelintulkkaustilanteiden tuloksista tehtiin erilliset analyysit ja lopuksi verrattiin jokaisen kategorian toistot keskenään lähi- ja

puhelintulkkaustilanteissa. Taulukoista on nähtävissä niin prosentti- kuin absoluuttisiakin lukuja tulkitsemisen helpottamiseksi, sillä vaikka tutkittavaa materiaalia oli suhteellisen paljon, jakauma toistojen kesken ei mennyt tasan; joidenkin kategorioiden toistoja oli vaatimattomasti, siksi pelkästään prosenttien esittäminen niiden kohdalla olisi harhaanjohtavaa.

Hypoteesimme siis oli se, että tulkki välittää enemmän toistoja puhelimesta, sillä hän joutuu turvautumaan pelkän auditiivisen ärsykkeen varaan ja näin ollen kuuntelee tarkemmin ja ehkä välittääkin enemmän toistoja. Luvun 4.5 alaluvuissa olevista taulukoista kuitenkin huomataan selvästi, ettei hypoteesi osoittautunutkaan ihan todeksi. Välittyneitä toistoja oli puhelintulkkaustilanteissa suurimmassa osassa tapauksista jopa vähemmän suhteessa lähtitulkkaustilanteiden tuloksiin, vaikka molemmantyyppisissä tilanteissa toistoja esiintyi alkuperäisessä puheessa yli 100 eli suurin piirtein saman verran.

Samalla kun analysoimme saatuja tuloksia, emme voineet olla huomaamatta tiettyjä tendenssejä toistojen välittymisessä. Aineistossamme huomasimme, että tulkit niin sanotusti suosivat tietyn tyyppisiä toistoja välittämällä niitä kokonaisuudessaan enemmän, kun taas muiden kategorioiden toistot jäivät vähemmälle huomiolle, riippumatta siitä, oliko kyseessä lähi- vai puhelintulkkaustilanne.

Kokonaan välittyneisiin toistoihin usein siis kuuluivat tarkentavat toistot sekä eksplikoinnit, kun muita taas ei välitetty tulkkeeseen yhtä uskollisesti. Muiden toistojen kohdalla on tapahtunut enemmän osittaista välittymistä, eli esimerkiksi kolmesta toistosta olikin välittynyt vain kaksi.

Uskomme, että niin tarkentavien toistojen kuin eksplikointienkin suosion salaisuus piilee niiden informatiivisuudessa. Molempia kategorioita yhdistää se, että toistaessaan itsensä puhuja tuo kuulijan tietoon jotakin uutta, joko jonkin yksityiskohdan tai sitten jopa kokonaisen ajatuksen. Jäljelle jäävien kategorioiden toistot taas eivät sinänsä sisällä mitään uutta tietoa, siksi tulkki voikin esimerkiksi ajatella, ettei sillä ole niin väliä, jos ei toistakaan samaa asiaa puhujan tapaan.

Joissakin toistokategorioissa erot puhelin- ja lähitulkkaustilanteiden välillä olivat melko häilyviä: parin kategorian kohdalla melkein näyttäisi siltä, että ehkä puhelimesta tietyn kategorian toistoja välittyisikin enemmän. Ongelma on kuitenkin siinä, että todellisuudessa absoluuttisia lukuja tarkastellessa huomataankin, kuten esimerkiksi evidentiaalisen markerin kohdalla, vaikka lähitulkkauksessa tulkkeeseen oli välittynyt 10 prosenttia kaikista toistoista, ja puhelimitse taas kokonaiset 18 prosenttia, tämä ei silti vielä kerro mitään. Näin on siksi, että

10 prosentin kohdalla kyse on yhdestä toistosta, 18 prosentin kohdalla kahdesta, eli toisin sanoen luvut ovat niin pieniä, että niiden vaihteluväli ei ole millään tavalla merkittävä.

Huomioon on tietysti otettava tämän luvun alussa mainitsemat seikat, jotka ovat saattaneet vaikuttaa tuloksiin jonkin verran. Näitä siis olivat haastattelijan tapa asetella kysymyksiä ja tulkin omat tottumukset eli muun muassa muistiinpanotekniikka, puhujan keskeyttäminen tai lähdekielisen viestin olennainen tiivistäminen.

Yhteenvedona voidaan siis todeta, että toistojen välittyminen ei riippunutkaan tulkkaustilanteesta vaan siitä, minkälainen toisto oli kyseessä. Toisin sanoen vähemmän informatiivisia toistoja välitettiin ylipäättään vähemmän, niin puhelimesta kuin lähitulkkauksessakin, kun taas uutta tietoa sisältäviä toistoja välitettiin uskollisemmin molemmantyyppisissä tilanteissa.

5. PÄÄTELMÄT

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli saada selville, välittääkö tulkki puheenvuorojen aikana ilmenneitä toistoja. Tutkimuksessa vertailtiin lähitulkkaustilanteita puhelintulkkaustilanteisiin. Tutkielman hypoteesina oli se, että puhelintulkkauksessa toistoja välittyisi tulkkeeseen enemmän kuin lähitulkkauksessa. Tutkimuksen aineistona käytössä oli osa projektin *Yhteisymmärryksen saavuttaminen nonverbaalisin keinoin* materiaaleista, joita oli kerätty vuosien 2014–2015 aikana Tampereen yliopistossa.

Materiaaleina siis olivat litteroidut haastattelut sekä niiden äänitteet, ja osassa jopa videomateriaalit. Tutkittavaksi aineistoksi rajattiin yhteensä kaksitoista haastattelua: kuusi lähitulkkauksena ja toiset kuusi puhelintulkkauksen avulla toteutettuna. Kyseisessä projektissa on ollut mukana niin tulkkauksen opiskelijoita kuin ammattitulkkejakin.

Haastattelutilanteissa oli aina suomenkielinen haastattelija, vastaaja, joka on venäjänkielinen eikä ymmärrä suomea, sekä tulkki. Haastattelujen tueksi osallistujat saivat katsoa kaksi elokuvaa: Napapiirin sankarit (2010) sekä Haarautuvan rakkauden talo (2009). Elokuvilla ei ollut keskeistä roolia tässä tutkimuksessa vaan ne toimivat yhteisenä puheenaiheena.

Jaoimme litteroidut haastattelut analysoitaviksi niin, että Arina Kalaeva tarkasteli puhelintulkkauksen avulla suoritettuja haastatteluja, ja Rita Ahlman puolestaan lähitulkkaustilanteita. Merkitsimme aluksi materiaaleihin kaikki löydetty toistot, minkä jälkeen kokoonnuimme määrittämään, miten toistot erottuivat toisistaan, sekä jakamaan niitä ryhmiin.

Yhteisen analyysin jälkeen päädyttiin luokittelemaan löytyneet toistot viiteen kategoriaan. Nämä toistojen kategoriat ovat: 1) tarkentava toisto, 2) uudelleenmuotoilu, 3) eksplikointi, 4) evidentiaalinen markeri sekä 5) toisto tehostuskeinona. Kun kaikki toistot oli eroteltu luokittain, ryhdyttiin tarkastelemaan sitä, välittyivätkö nämä toistot tulkkeeseen. Välittymisen asteita löytyi kolmenlaisia – toistot saattoivat välittyä kokonaan, osittain tai ei ollenkaan.

Hypotesimme oli, että puhelimesta toistot välittyisivät tulkkeeseen enemmän. Nojasimme tässä oletuksessa sen varaan, että ilman mahdollisuutta nähdä keskustelun osapuolia tulkki olisi keskittyneempi puheeseen ja sillä tavalla olisi tarkempi myös tulkkauksensa suhteen.

Tutkimus on sujunut ilman sen suurempia ongelmia. Työnjako sujui mallikkaasti, sillä pystyimme keskittymään kumpikin omaan osa-alueeseen niin teoreettista osuutta kirjoittaessa kuin haastattelujen analyysissa. Ne työn osat, jotka vaativat molempien panostusta, pystyttiin myös jakamaan järkeviksi kokonaisuuksiksi. Työmme tavoitteena oli edistää

puhelintulkkauksen tutkimusta ainakin tältä osuudelta, vaikka tietenkin se on hyvin pieni ja rajattu osa-alue.

Analyysimme paljasti joitakin yllättäviä asioita. Ensinnäkin, hypoteesimme ei pitänyt paikkaansa. Tulkit eivät välittäneet puhelimesta enemmän toistoja kuin lähitulkkauksessa, joskus jopa päinvastoin. Dramaattisia eroja puhelin- ja lähitulkkaustilanteiden toistojen välittymisessä emme kuitenkaan havainneet, eli sekä puhelimesta että kasvokkain tulkatessa tulkit välittivät tai jättivät välittämättä keskimäärin saman verran toistoja.

Huomasimme, että puhelintulkkauksen avulla suoritetuissa haastatteluissa puhujat eivät ylipäätään tehneet yhtä paljon toistoja kuin lähitulkkauksen aikana. Veikkauksemme on, että puhelimesta puhuja ei mieluiten tee niin paljon toistoja siksi, että ei halua häiritä viestintää tai tulkkia puhumalla päälle. Silloin, kun kaikki istuvat kasvokkain, on paljon helpompi tulkita keskustelun osallistujien ilmeet, ja niiden perusteella jatkaa puhumista tai vastaavasti vaieta. Puhelimesta taas keskustelija saattaa olla varovaisempi.

Tutkimustulosten perusteella havaitsimme, että on olemassa tiettyjä toistoja, joita tulkit mieluiten välittävät tulkkeeseen kokonaan tai ainakin osittain; nämä siis siirtyvät kohdekielelle muuttumattomina muita toistokategorioita useammin. Näitä tulkkien lempitoistoja olivat tarkentava toisto sekä eksplikointi. Ensinnäkin, esimerkiksi tarkentavia toistoja oli ylipäätään tehty lähdekielellä eniten kaikkiin muihin toistoihin nähden: kaikista 244 toistosta tarkentavia toistoja oli ylivoimainen kolmasosa. Tarkentavien toistojen jälkeen yleisin kategoria oli uudelleenmuotoilu, mutta niihin toistoihin tulkit eivät kiinnittäneet niin paljon huomiota. Eksplikointeja ei esiintynyt yhtä paljon kuin uudelleenmuotoilua, mutta silloin, kun eksplikaatioita oli, tulkit tulkkasivat niitä mielellään. Toisin kuin tarkentavassa toistossa ja eksplikoinnissa, kaikkien muiden toistojen kohdalla kokonaan välittämättä jäi lähes puolet tai enemmän.

Mielestämme tällainen selkeä jako johtuu siitä, että tarkentava toisto sekä eksplikointi sisältävät molemmat uutta informaatiota, eli toistaessaan asiaansa puhuja lisäsi jotain uutta jo edellä mainittuun. Tällaiset toistot ovat tietenkin paljon tärkeämpiä viestin perille saamisen kannalta – tärkeämpiä kuin esimerkiksi tavallinen uudelleenmuotoilu.

Toisin sanoen toistojen tarkempi välittyminen tulkkeeseen ei johtunutkaan tulkkaustilanteesta. Puhelimesta tulkit eivät tulkanneet toistoja sen enempää kuin lähitulkkauksessakaan. Mutta sen sijaan toistojen välittyminen kohdekielelle oli kiinni siitä, minkälaisia toistoja ne olivat.

Informaatiopitoisten toistojen kohdalla tulkit tulkkasivat yleisesti ottaen yksityiskohtaisemmin, kuin niin sanottujen teknisten toistojen kohdalla.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voimme ehdottaa jatkotutkittavaksi kahta eri kysymystä. Ensinnäkin, tutkimuksen tulokset osoittavat selkeästi siihen suuntaan, että tietäntyyppisiä toistoja tulkataan enemmän, kuin muita. Jatkotutkimusta voisi kehittää sen teorian pohjalta, että informatiiviset toistot tulevat tulkatuiksi tarkemmin kuin muut toistot. Ensimmäinen jatkotutkimuskysymys, mitä ehdotamme, siis kuuluu: mistä seikoista johtuu lähdekielisen toistetun informaation välittyminen tulkkeeseen?

Tutkimusta voisi lähteä toteuttamaan samalla tavalla kuin tätäkin tutkimusta: esimerkiksi nauhoittaa muutaman tulkkaustilanteen, mutta tällä kertaa ei olisi väliä, tapahtuuko tulkkaus välittömänä vai teknologiavälitteisesti. Tämän jälkeen tulkkaukset pitäisi litteroida ja merkitä ylös kaikki toistot lähdekielessä sekä niiden mahdollinen välittyminen kohdekielelle. Sen jälkeen pitäisi ryhtyä tarkastelemaan, minkätyyppisiä toistoja ylipäättään esiintyy sekä niiden välittymisen astetta. Tällaisessa tutkimuksessa kuitenkin toistojen välittymistä pitäisi verrata muiden toistojen välittymiseen kokonaisuudessa, sillä yksittäisen tilanteen vertailu toiseen voi olla harhaanjohtavaa sellaisten seikkojen johdosta kuten osallistujien puhutavat tai tulkin tekniikka. Olemme varmoja, että tällaisesta tutkimuksesta olisi hyötyä tulkkauksen tarkkuuden tutkimisen kannalta.

Toiseksi, päätimme olla ottamatta tässä tutkimuksessa huomioon nonverbaalisen viestinnän aspekteja, sillä tutkimusasetelma muuttuisi silloin niin monisyiseksi ja mutkikkaaksi, että se ei mahtuisi enää pro graduun. Meitä jäi kuitenkin kiinnostamaan, millä tavalla eleet ja esimerkiksi katsekontakti vaikuttivat lopulta tilanteen kulkuun, tarkemmin ottaen puheenvuorojen jakautumiseen kaikkien osallistujien kesken. Millä tavalla se on erilaista silloin, kun tulkki on langan päässä eikä hänellä ole katsekontaktia puhujiin? Entä onko kaikkien tilanteen osallistujien fyysinen läsnäolo samassa huoneessa välttämätön elehdinnän ja katsekontaktin lukemisen kannalta vai onko nonverbaalisella viestinnällä samanlainen rooli puheenvuorojen jakautumisessa myös videolaitteiden avulla tapahtuvassa tulkkauksessa?

Ehdotamme siis toisena mahdollisena jatkotutkimuksen aiheena tutkimusta, jossa verrattaisiin lähi-, video- sekä puhelinvälitteisten tulkkaustilanteiden vaikutusta puheenvuorojen jakautumiseen osallistujien kesken. Yhtenä ongelmana voisi olla juuri tilanteiden keinotekoisuus, jolloin osallistujat voivat suhtautua siihen välinpitämättömästi tai päinvastoin

jännittää. Tällainen tutkimus kuitenkin varmasti olisi hyödyllinen niin tulkkien kuin palveluntarjoajienkin kannalta, ja myös tulkkipalvelujen loppukäyttäjiä ajatellen.

Tämä tutkimusidea on saanut alkunsa siinä vaiheessa, kun mietimme kandidaatintyön aihetta. Silloin ohjaajanamme toimi Nina Isolahti, joka oli yhtenä järjestäjistä mainitsemassamme projektissa *Yhteisymmärryksen saavuttaminen nonverbaalisin keinoin*. Juuri häneltä saimme idean ryhtyä tutkimaan osan materiaaleista tältä näkökulmalta.

LÄHTEET

Tieteelliset lähteet

- Berlin, Lawrence N. 2011 [2010]. Redundancy and markers of belief in the discourse of political hearings. *Language Sciences* 2011 Vol 33, Iss 2. 268–279. Elsevier. Saatavilla <https://doi.org/10.1016/j.langsci.2010.10.008>
- Braun, Sabine 2017 [2016]. What a micro-analytical investigation of additions and expansions in remote interpreting can tell us about interpreters' participation in a shared virtual space. *Journal of Pragmatics* 2017 Vol 107. 165–177. Elsevier. Saatavilla <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2016.09.011>
- Hsieh, Elaine 2010 [2009]. Provider–interpreter collaboration in bilingual health care: Competitions of control over interpreter-mediated interactions. *Patient Education and Counseling* 2010 Vol 78, Iss 2. 154–159. Saatavilla <https://doi.org/10.1016/j.pec.2009.02.017>
- Huotari, Tuula 2001. Harjoitukset simultaanitulkkauksen opetuksessa. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma. Saatavilla <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-9856>
- Isolahti, Nina 2016. Kadonneen visuaalisen moodin vaikutusta tutkimassa. *Kääntäminen, tulkkaus ja multimodaalisuus. Menetelmiä monimuotoisten viestien tutkimiseen*. Toim. Pitkäsalo, Eliisa & Isolahti, Nina 2016, 75–89. Tampereen yliopisto. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0113-2>
- Jak, Kristina & Moltchanova, Daria 2016. Tulkkausta langan päässä: tulkkien ja tulkkauspalveluiden käyttäjien kokemuksia puhelintulkkauksesta. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201611042506>
- Kasaeva, Zalina = Касаева, Залина 2014. Об основных чертах устной спонтанной речи (общие замечания). *Вестник МГОУ. Серия “Русская филология”* 2014, №2. 60–68. ИИУ МГОУ
- Katan, David 2013. Intercultural mediation. *Handbook of Translation Studies* 2013 Vol 4. 84–91. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. Saatavilla http://web.a.ebscohost.com/helios.uta.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzY3MDM3NF9fQU41?sid=741973f5-0e9e-41b5-ad7a-4e57ad713619@sessionmgr4008&vid=0&format=EB&lpid=lp_36&rid=0 [Luettu 23.2.2017]
- Ko, Leong 2006. The need for long-term empirical studies in remote interpreting research: a case study of telephone interpreting. *Linguistica Antverpiensia, New Series – Themes in Translation Studies* 2006 Nr 5. 325–338. Saatavilla <https://lans-tts.uantwerpen.be/index.php/LANS-TTS/article/view/167> [Luettu 16.4.2017]
- Koževniková, Květa = Кожевникова, Квета 1985. О смысловом строении спонтанной устной речи. *Новое в зарубежной лингвистике* 1985 Выпуск XV Современная зарубежная русистика. 512–524
- Mason, Ian 2012. Gaze, positioning and identity in interpreter-mediated dialogues. *Coordinating Participation in Dialogue Interpreting* 2012 Vol 102. 177–200. John Benjamins Publishing Company.

- Rosenberg, Ellen; Seller, Robbyn & Leanza, Yvan. Through interpreters' eyes: Comparing roles of professional and family interpreters. *Patient Education and Counseling* 2008 Vol 70, Iss 1. 87–93. Saatavilla <https://doi.org/10.1016/j.pec.2007.09.015>
- Sunnari, Marianna 2015. Katsaus tulkkauksen ja tulkikoulutuksen historiaan. *Käännetyt maailmat: johdatus käännösviestintään*. Toim. Aaltonen, Sirkku; Siponkoski Nestori & Abdallah Kristiina 2015, 154–168. Gaudeamus Helsinki University Press
- Tipton, Rebecca & Furmanek, Olgierda 2016. Dialogue Interpreting: A Guide to Interpreting in Public Services and the Community. Abingdon/Taylor and Francis. Saatavilla <https://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/reader.action?docID=4391961&pg=5> [Luettu 1.5.2017]
- Wadensjö, Cecilia 1999. Telephone Interpreting & the Synchronization of Talk in Social Interaction. *The Translator* 1999 Vol 5, Nr 2. 247–264. Saatavilla <http://dx.doi.org/10.1080/13556509.1999.10799043>

Muut lähteet

- Braun, Sabine 2015. Remote Interpreting (in Handbook of Interpreting) .
- Espoon tulkkipalvelut Oy, 2011–2017. Saatavilla <http://espoontulkkipalvelu.weebly.com/hinnasto.html> [Luettu 18.09.2017]
- Kela. Etätulkkauksen käyttö lisääntyy tulkkauspalveluissa, 6.5.2013 Saatavilla <http://www.kela.fi/-/etätulkkauksen-kaytto-lisaantyy-tulkkauspalvelussa> [Luettu 6.10.2017]
- Kelan Hyvä tietää -osion ohjeet tulkkausta koskien, 2016. Saatavilla <http://www.kela.fi/tulkkaus> [Luettu 5.5.2017]
- Kelan terminologinen sanasto. Etuusiin liittyvät käsitteet, 4. laitos, 2017. Suhonen, Sirpa (toim.), Sanastokeskus TSK. Helsinki. Saatavilla www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Kelan_terminologinen_sanasto_4.pdf [Luettu 4.5.2017]
- Käännösalan asiantuntijat KAJ ry, 2013. Asioimistulkin ammattisaannosto. Saatavilla www.kaj.fi/files/548/asioimistulkin_ammattisaannosto_2013.pdf [Luettu 4.5.2017]
- Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008. Helsingin yliopisto. Saatavilla <https://sktl-fi-bin.directo.fi/@Bin/9106d5479f5d7e0311e4130865a38859/1510054524/application/pdf/35804/Oikeustulkkausraportti.pdf> [Luettu 6.10.2017]
- Pirkanmaan tulkikeskus, 2016. Saatavilla <https://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/sosiaalinen-tuki-ja-toimeentulo/maahanmuuttajat/tulkki-ja-kaannospalvelut/hinnasto.html> [Luettu 18.09.2017]
- Semantix. Semantix käynnistää uudenlaista tulkkauspalvelua, 7.11.2016. Saatavilla <https://www.semantix.fi/tietoa-meista/uutiset/uusi-tulkkauspalvelu/> [Luettu 16.4.2017]
- SKTL. Etätulkkaus lisääntyy, 10.11.2016. Saatavilla <https://www.sktl.fi/?x18668=1114311> [Luettu 16.4.2017]

- Suomen tulkkauspalvelut Oy, 2017. Saatavilla
<https://suomentulkkauspalvelut.fi/hinnasto/> [Luettu 18.09.2017]
- Suomen viittomakielen tulkit SVT ry. Asioimistulkkausohjeet, 2014. Saatavilla
<http://www.tulkit.net/ammatti/asioimistulkkausohjeet> [Luettu 4.5.2017]
- Tulka, 2017. <http://tulka.com/> [Luettu 16.4.2017]
- Tulkkaus- ja käännöskeskus Professional Oy
<https://www.tulkkauspalvelu.fi/index.php?page=hinnat> [Luettu 18.9.2017]
- Vantaan tulkkikeskus Oy, 2017. Saatavilla <http://www.vantaantulkkikeskus.fi/Hinnasto>
[Luettu 18.09.2017]

LIITTEET

Taulukko 12. Tulkki 1

	Lähitulkkaus			Puhelintulkkaus		
Tulkki 1	V	OV	EV	V	OV	EV
Eksplikointi	0	1	0	1	3	0
Tarkentava toisto	10	3	4	5	3	0
Toisto tehostuskeinona	0	0	3	2	0	2
Uudelleenmuotoilu	2	3	3	0	2	2
Evidentiaalinen markeri	0	3	1	0	1	0

Taulukko 13. Tulkki 2

	Lähitulkkaus			Puhelintulkkaus		
Tulkki 2	V	OV	EV	V	OV	EV
Eksplikointi	0	2	6	1	4	0
Tarkentava toisto	0	2	2	2	0	5
Toisto tehostuskeinona	0	0	0	1	1	2
Uudelleenmuotoilu	1	2	11	1	2	4
Evidentiaalinen markeri	1	0	3	2	4	1

Taulukko 14. Tulkki 3

	Lähitulkkaus			Puhelintulkkaus		
Tulkki 3	V	OV	EV	V	OV	EV
Eksplikointi	0	3	0	0	0	2
Tarkentava toisto	0	2	4	1	3	7
Toisto tehostuskeinona	0	2	0	0	0	5
Uudelleenmuotoilu	4	0	11	1	1	5
Evidentiaallinen markeri	0	0	1	0	0	2

Taulukko 15. Tulkki 4

	Lähitulkkaus			Puhelintulkkaus		
Tulkki 4	V	OV	EV	V	OV	EV
Eksplikointi	6	3	0	1	2	0
Tarkentava toisto	3	1	2	2	1	5
Toisto tehostuskeinona	0	1	0	0	0	1
Uudelleenmuotoilu	3	1	4	0	1	2
Evidentiaallinen markeri	0	0	1	1	0	1

Taulukko 16. Tulkki 5

	Lähitulkkaus			Puhelintulkkaus		
Tulkki 5	V	OV	EV	V	OV	EV
Eksplikointi	3	0	0	0	0	0
Tarkentava toisto	4	0	0	2	2	2
Toisto tehostuskeinona	0	0	0	0	1	1
Uudelleenmuotoilu	2	0	0	1	0	0
Evidentiaallinen markeri	0	0	0	0	0	0

Taulukko 17. Tulkki 6

	Lähitulkkaus			Puhelintulkkaus		
Tulkki 6	V	OV	EV	V	OV	EV
Eksplikointi	0	1	1	0	0	0
Tarkentava toisto	3	0	3	4	1	1
Toisto tehostuskeinona	0	0	0	0	0	0
Uudelleenmuotoilu	0	0	1	0	1	0
Evidentiaallinen markeri	0	0	0	0	0	0

РЕФЕРАТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

РАЗЛИЧИЯ МЕЖДУ УСТНЫМ ПЕРЕВОДОМ В УСЛОВИЯХ ВИЗУАЛЬНОГО КОНТАКТА И ПО ТЕЛЕФОНУ: ПЕРЕДАЧА ПОВТОРОВ НА ЦЕЛЕВОЙ ЯЗЫК

1 Введение

Тема данного исследования – разница устного перевода в условиях визуального контакта (в дальнейшем: УПВК) и устного удаленного перевода (в дальнейшем: УУП) по телефону. Исследуется именно передача повторов в переводе. Данную тему мы изучали, используя исследовательские материалы проекта, который проходил на кафедре русского языка, культуры и переводоведения Университета Тампере в 2014-2015 гг.

Наше исследование состоит из двух частей. Вначале мы выясняли, какого рода повторы делают собеседники, и переводит ли их переводчик вообще. Во второй части нашего исследования мы перешли к выяснению того, передаются ли повторы в УУП чаще, чем в УПВК. Наша гипотеза такова: **переводчик переводит повторы при переводе по телефону чаще, чем в условиях визуального контакта.**

В устной речи говорящие делают много повторов по разным причинам. Например, когда не могут подобрать слова, и, пытаясь сформулировать мысль, вынуждены начать сначала для того, чтобы закончить её. Пример из материалов исследования: *"Там а- просто она изначально хотела его она изначально не хотела его бросать...Она хотела его про- она его все равно любила и не хотела заканчивать отношения"*.

Иными причинами повторов в устной речи могут быть: желание что-то подчеркнуть, выиграть время для формулировки мысли либо смягчить сказанное подчеркиванием того, что речь идет всего лишь о личном мнении говорящего. В отдельных случаях это может быть желание запутать собеседника.

На основе имеющихся у нас материалов и их анализа было выделено пять категорий повторов: **1) уточняющий повтор, 2) переформулирование, 3) экспликация, 4) маркер эвиденциальности и 5) повтор как способ усиления.** Более подробное описание категорий повторов с примерами содержится в главе 4. Для определения передаваемости повторов мы тоже выделили три категории: **повтор передан полностью, повтор передан частично, повтор не передан.**

2 Теоретические основы исследования

2.1 Роль переводчика

Международная организация по стандартизации ИСО (Tipton & Furmanek 2016) вынесла некоторые общие инструкции для устных переводчиков. К примеру, переводчику необходимо обладать хорошими социальными навыками, культурными знаниями, владеть разными регистрами разговорной речи, а также техниками перевода. С другой стороны, переводчику также часто необходимо владение навыками ведения предпринимательской деятельности. (Tipton & Furmanek 2016, 23–24.) Катан (Katan 2013, 86) также упоминает о том, что переводчику нужно уметь различать, что является приемлемым и нормативным в исходном языке, а что - в целевом.

В Финляндии устные переводчики должны придерживаться норм кодекса профессиональной этики переводчика (Asioimistulkkin ammattisäännöstö). В кодекс входят, к примеру, такие понятия, как нейтралитет и конфиденциальность переводчика, обязанность информировать о препятствии к осуществлению перевода и соблюдение рамок полномочий – переводчик обязан только переводить, а не давать какие-либо советы или участвовать в иных действиях кроме перевода (KAJ).

На роль переводчика, с другой стороны, сильно влияет отсутствие четких инструкций по поводу ситуаций, которые не приняты во внимание кодексом этики – что делать переводчику в обстановке, требующей эмоционального участия? В таких случаях большинство переводчиков вынуждены принимать решение самостоятельно, на основе личных понятий и опыта (Rosenberg *ym.* 2008, 90).

Также, во множестве случаев, устный переводчик не воспринимается остальными участниками беседы как равный им по статусу участник. По мнению многих профессиональных переводчиков, с ними обращаются больше как с инструментом для перевода, нежели как с равноправным партнером и профессионалом. Это часто выражается и в таких конкретных вещах, как отсутствие физического пространства для переводчика. К примеру, во множестве больниц для переводчиков не забронировано отдельное место для ожидания приема, часто некуда положить свои вещи, а также неоткуда позвонить. (Rosenberg 2008, 92.)

2.2 Виды перевода в этом исследовании

Устный перевод – это процесс, в течение которого кто-то переводит устную речь, язык жестов либо иную систему человеческой коммуникации на другой язык либо иную систему коммуникации (Kela 2017, 180). Под устным переводом в условиях визуального контакта в этом исследовании мы подразумеваем такую ситуацию, когда все ее участники находятся в одном помещении, в зоне видимости и слышимости других участников.

Дистанционный перевод происходит следующим образом: одна из сторон находится физически в другом месте (Braun 2015, 1). Например, клиент приходит на приём к врачу, и они связываются с переводчиком по видео- или телефонной связи. В нашем исследовании использовался именно устный удаленный перевод по телефону. Перевод по телефону не является широко исследованной темой и долговременные исследования практически отсутствуют совсем (Ko 2006, 325).

Перевод по телефону часто используется из-за его экономической эффективности: у переводчика не уходит время на передвижение к месту перевода, и порой перевод по телефону может быть единственным вариантом для решения ситуации именно в этот момент. Например, полиции надо начать исследование дела, как можно скорей, но переводчика достаточно редкого языка может не быть в городе, или даже в стране. (Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008, 25)

2.3 Сравнение непосредственного и телефонного перевода

Одной из особенностей перевода по телефону является то, что переводчик не видит либо всех участников разговора, либо одного из них. Таким образом, при переводе переводчик может использовать словесные формулировки и, в том числе, паралингвистические средства такие как тон голоса, тембр и восклицания (Isolahti 2016, 75).

По мнению С. Ваденшё, перевод, который происходит дистанционно (по телефону), для компетентного переводчика не является проблемой. Местонахождение переводчика не влияет на точность и качество перевода, если он обладает достаточными знаниями в области переводимого вопроса, имеет хороший уровень знания языка, опыт, способности, и его эмоционально-физическое состояние находится на должном уровне. Иногда переводчик вынужден переспрашивать или уточнять, ввиду того что у одного из участников разговора может быть плохая артикуляция, в том числе отсутствие жестов

может оказывать влияние на понимание переводчиком отдельных моментов. Все вышеперечисленные обстоятельства могут оказывать непосредственное влияние на естественное протекание беседы. (Wadensjö 1999, 261–262.)

В дипломной работе Жак и Молчановой (Jak & Moltchanova 2016, 70) в каждом из интервью переводчиков и пользователей их услуг упоминаются плохая слышимость и помехи в обеспечении связи. По опыту опрашиваемых, обязательные условия для перевода не всегда бывают соблюдены: нарушается режим тишины и конфиденциальность. Причинами, по которым это происходит, являются невнимательность, отсутствие профессиональных навыков, выработанные привычки и внезапность ситуаций.

3. Материалы и методы исследования

3.1 Материалы исследования

Взятые для исследования материалы являются частью проекта Yhteisymmärryksen saavuttaminen nonverbaalisin keinoin (Достижение взаимопонимания с помощью невербальных средств коммуникации, авторский перевод А. К.), материалы для которого собирались с 2014 по 2015 год в Университете Тампере. В данном проекте участвовали как профессиональные переводчики со стажем, так и студенты-переводчики. Наш исследовательский материал состоит из шести аудиозаписей устного перевода в условиях визуального контакта и шести – устного удаленного перевода (по телефону). Мы использовали записи проведения интервью, в каждом из которых принимали участие: финскоговорящий интервьюер, русскоговорящий респондент и переводчик.

Общей темой для интервью послужили два фильма: "Развод по-фински, или Дом, где растёт любовь", 2009 (фин. Naarautuvan rakkauden talo) и "Герои полярного круга", 2010 (фин. Napapiirin sankarit). У всех участников беседы была возможность заранее их посмотреть. Финскоговорящие посмотрели фильмы на языке оригинала, а русскоговорящие – версии, дублированные на русский язык. Роль данных фильмов сводилась к нахождению общей темы для обсуждения.

Большинство вопросов интервью было связано с фильмами. В начале задавались вопросы общего характера, например, спрашивали о работе/учебе интервьюируемого. Длительность записей каждого интервью от 20-ти до 36 минут. Интервью проводились в разном порядке: некоторые начинались с УУП, а некоторые – с УПВК. Это хорошо для

исследования, потому что общие вопросы всегда задавались в первом интервью. Вопросы и ответы такого плана редко содержали повторы, потому что и те, и другие не были особо развернутыми.

Мы решили исследовать только те повторы, которые находятся внутри одной реплики. Мы не исследовали повторы говорящего между репликами, потому что из-за общения через переводчика говорящий порой вынужден прерывать свою реплику, чтобы она не стала слишком длинной для перевода, и поэтому говорящий в начале следующей реплики порой возвращается немного назад.

3.2 Методы и проведение исследования

Обработку исследовательских материалов мы начали с транскрибации аудиозаписей. Часть из них уже была транскрибирована нами во время написания бакалаврской работы, а часть – преподавателями и студентами для других проектов.

Транскрибация проводилась в программе ELAN. В данной программе видео/аудиофайл можно легко привязать к временному пространству, и просматривать запись можно небольшими порциями. В ELAN речь каждого участника разговора помещается на отдельную дорожку: для интервьюера, респондента и переводчика.

Мы остановились на широкой транскрибации интервью, так как для исследования этого было достаточно. На практике это означает то, что во внимание не брались, к примеру, паузы и их длина, не отображались особенности произношения (картавость, "проглатывание" звуков, ударения и т.п.).

Транскрибированные текстовые файлы мы перенесли в программу Excel для анализа материала. В программе Excel транскрибированную исходную речь и перевод поместили в таблицу из двух колонок. В таблице реплики говорящих и соответствующие им реплики переводчика выровнены по строкам. Вначале мы просмотрели весь материал на наличие повторов и выделили их, после чего определили пять категорий повторов. После определения категорий повторов нами была создана шкала (подробнее 4.1) для определения передаваемости повторов. После отмечания повторов с помощью excel были подсчитаны результаты.

4. Виды повторов и их передача

4.1 Оценка передачи повторов

Передаваемость повторов оценивалась по трехступенчатой шкале: повтор передан полностью, повтор передан частично или повтор не передан. Этого было достаточно для определения передаваемости повторов. Однако, мы хотели бы подчеркнуть, что мы анализировали именно передаваемость повторов, а не информации, или качество перевода. Иными словами, в тех случаях, когда повтор не был передан, переводчик передавал всю информацию на целевом языке, но, к примеру, не повторял ее три раза, как сделал говорящий на исходном языке.

Мы сделали интересное наблюдение: передаваемость повторов не зависит от длины реплики. К тому же нами было замечено, что результат передаваемости повтора зависит от стратегии, выбранной переводчиком: некоторые переводили очень точно (опираясь на свои записи), а некоторые сжимали информацию.

В ходе проведения исследования мы сделали вывод, что когда переводчик переводил все повторы и его частицы, то повтор был передан полностью. Повтор был передан частично, например, когда в переводе он присутствовал меньшее количество раз, чем в исходной речи, или если часть информации повтора не переводилась. Повтор не был передан, если переводчик не делал повтора вообще.

4.2 Уточняющий повтор

По нашей классификации к уточняющим повторам были отнесены те повторы, в которых говорящий делает добавление к ранее сказанному. Как правило, такой информативный повтор характерен для разговорной, спонтанной речи, которая протекает по другим законам, нежели письменная, поэтому в ходе речи желание говорящего что-либо дополнить или уточнить приводит к появлению повторов.

В данном примере (1) устной речи мы видим, что респондент, сообщив, что он живёт четыре месяца в Финляндии буквально через слово уточняет – почти четыре. Переводчик переводит только окончательную информацию.

Пример 1 (УУП, переводчик 4)

Исходный язык	Целевой язык
э: четыре месяца в Финляндии почти четыре и: финский язык для меня почти совсем незнаком только на занятиях по йоге я немного узнаю некоторые слова вроде вдоха ивыдоха	m: a:h minä olen asunut tässä ja opiskellut Suomessa lähes neljä kuukautta ja suomen kieli minulle on toistaiseksi ihan vieras kieli a: mutta minä harrastan joogaa ja se on suomen kielellä ja sieltä minä olen pikkuhiljaa poiminut jotakin a: esimerkiksi e: hengitys sisään- ja ulospäin

На основании исследований, проведенных по данному материалу, мы можем утверждать, что уточняющие повторы являются наиболее употребляемой категорией повторов из всех представленных в нашей работе. Количество уточняющих повторов составило 89. На основании данных, представленных в таблице, мы имеем возможность сделать вывод, что при УПВК, уточняющий повтор передавался чаще, чем по телефону.

Таблица 1. Уточняющий повтор

Уточняющий повтор	Повтор передан полностью		Повтор передан частично		Повтор передан		Все повторы
УПВК	20	46%	8	19%	15	35%	43
УУП	16	35%	10	22%	20	43%	46

4.3 Переформулирование

К категории "переформулирование" мы отнесли те повторы, в которых смысл сказанного не меняется, не происходит какого-либо уточнения, добавления, и информационная нагрузка остаётся прежней. Причины, по которым происходят повторы, относящиеся к данной категории, различны. Например, некоторым людям для оформления мысли требуется больше времени, и они используют повторы, к примеру, чтобы в речи не возникало пауз.

Порой говорящий делает повтор, чтобы быть уверенным в том, что информация донесена до собеседника верно. В таких случаях информация повторяется либо теми же словами, либо непонятный термин заменяется на более используемое слово.

Пример 2 (УУП, переводчик 4)

Исходный язык	Целевой язык
<p>okei hyvä e: no sit mä kysyisin tällaisen mielipidekysymyksen vielä että ett mitä genreä mielestäsi tämä e elokuva edustaa että onko se komedia draama e: jännityselokuva mi- minkälaisesta tyylilajista tässä oli kysymys</p>	<p>а: к какому стилю к какому жанру вы отнесли бы этот кинофильм как по-вашему что это э: комедия драма э:захватывающий какой-то фильм напряженный или что-то еще</p>

Во втором примере мы видим вышеупомянутую ситуацию. Слово *genre* - ‘жанр’ - заимствованное, поэтому говорящий поясняет его, используя финский синоним – *tyylilaji*. Таким образом, можно предположить, что такого вида повтор может помочь переводу и пониманию.

В категории переформулирование, как можно видеть по данным таблицы, мы обнаружили, что повторов по телефону было в два раза меньше, чем в УПВК. Результаты передаваемости весьма интересны: в переводе с визуальным контактом полностью передано больше повторов, чем в переводе по телефону, но в переводе по телефону количество повторов, переданных частично, в два раза больше, чем в непосредственном переводе.

Таблица 2. Переформулирование

Пере- формулирование	Повтор передан полностью		Повтор передан частично		Повтор передан		Все повторы
УПВК	12	25%	6	12,5%	30	62,5%	48
УУП	3	13%	7	30,5%	13	56,5%	23

4.4 Экспликация

Экспликация означает объяснение какой-либо вещи так долго, чтобы слушателю не осталось ничего неясного (Tieteen termipankki). В этой категории повторы не так очевидны как в других категориях, они более похожи на рассказ, в котором возникает сначала какая-то мысль, затем она обрастает подробностями, и зачастую в результате всё завершается мыслью, высказанной вначале. От переформулирования экспликация отличается тем, что эксплицируя, говорящие наиболее полно раскрывают ситуацию. Уточняющие повторы отличаются от экспликации тем, что в последней новая

информация может быть настолько развернутой, что говорящий произносит несколько фраз, тогда как в уточняющем повторе дополнение информации происходит посредством нескольких слов.

Как показывает пример 3, экспликация часто начинается каким-либо утверждением, за которым следует раскрытие либо развитие этой мысли, после чего говорящий часто возвращается к изначальной мысли. Повтор начала в конце реплики не всегда наблюдается в экспликации. Однако, следующий пример демонстрирует именно такой случай.

Пример 3 (УПВК, переводчик 4)

Исходный язык	Целевой язык
мне вообще не было смешно мне я переживала особенно когда появился этот м- маленьки:й человек который захотел разрушить отношения э: Янне и Иинери он м вот этот вот мужчина мне было очень очень я переживала за них	minulla itseasiassa ei ollut hauskaa ei minua naurattanut ä: minä olin niin jännityksissä koska a: minä pelkäsin että kun se pieni mies ilmestyi sinne miten se halusi tuhota ö: Ja- Jannen ja Inarin a: suhteet hyvät välit ja minä olen siitä niin jännityksissä

На третьем месте по количеству повторов в изначальной речи – категория экспликационных повторов. В УПВК экспликационных повторов было почти в два раза больше, чем в УУП. В УПВК полностью передано больше повторов, чем по телефону, но частично повторов передалось больше по телефону.

Таблица 3. Экспликация

Экспликация	Повтор передан полностью		Повтор передан частично		Повтор передан		Все повторы
УПВК	9	35%	10	38%	7	27%	26
УУП	3	21,3%	9	64,3%	2	14,3%	14

4.5 Маркер эвиденциальности

Маркер эвиденциальности обозначает источник информации и разъясняет, имел ли говорящий личный доступ к информации, либо кто-то это рассказал ему, либо это его ощущения. Опорой для выделения маркера эвиденциальности послужили такие выражения как *мне кажется, я думаю*. Темой для всех интервью являлось мнение о

фильмах, и поэтому говорящим не обязательно использовать маркер эвиденциальности. Его использование зависит от говорящего, в наших материалах не все говорящие использовали и повторяли маркер эвиденциальности, но некоторые хотели сделать упор на том, что это только их мнение, тем самым как бы смягчить сказанное.

В следующем примере переводчик перевёл два раза маркер эвиденциальности, в то время как говорящий использовал маркер четыре раза. Это именно тот случай, где говорящий пытается смягчить обстановку из-за неуверенности в том, правильно ли он всё понял в иностранном фильме, или, может, с момента просмотра фильма прошло уже некоторое время.

Пример 4 (УУП, переводчик 2)

Исходный язык	Целевой язык
<p>ну: я думаю что: в их семейном конфликте скорее виноват он потому-что наверное он был а: апатичным ну достаточно такой тип- типичный как мне кажется мужчина который а: ничего не хочет делать а: в принципе все пр- все свои проблемы перекладывает на жену я думаю что просто он м: был очень мягкий наверное что: а: в их семье женщина превалировала что она: была главной а:м и: возможно если бы в каких-то ситуациях он вел себя иначе все у них сложилось бы по другому но как мне кажется что он занимал такую а: второстепенную роль а: в семье и: поэтому: в принципе его и изобразили как человека который достаточно мягкотелый и: которым можно: управлять</p>	<p>minusta Juhani oli syyllinen tähän heidän tilanteeseen koska hän oli sellainen apaattinen nii mun mielestä ii tyypillinen mies joka ei halua tehdä mitään ja haluaa vaan sysätä omat ongelmansa sen vaimon niskaan ja tämä Juhani esitettiin tällaisena pehmeäluontoisena ja nainen oli heidän perheessään selkeesti pääroolissa ja jos mies olisi käyttäytynyt toisella tavalla niin heillä m: niin ehkä asiat olisivat menneet toisin mutta tällä hetkellä hänellä tai tässä elokuvassa hänellä oli heidän perheessä toissijainen rooli ja nainen oli pää j- johtava hahmo</p>

Повторов маркера эвиденциальности было примерно одинаковое количество как при непосредственном переводе (10), так и при переводе по телефону (12). Как мы видим, передаваемость маркера эвиденциальности переводилась больше по телефону. Поскольку точные цифры незначительны, передаваемость этой категории, как и остальных, не подтверждает нашу гипотезу.

Таблица 4. Маркер эвиденциальности

Маркер эвиденциальности	Повтор передан полностью		Повтор передан частично		Повтор передан		Все повторы
	1	10%	3	30%	6	60%	
УПВК	1	10%	3	30%	6	60%	10
УУП	2	18%	5	46%	4	36%	12

4.6 Повтор как способ усиления

Повторов, как способов усиления, в наших материалах было немного, но для них была создана своя категория, потому что повторы такого стиля - неотъемлемая часть устной речи. Пример из материалов, перевод с визуальным контактом: *“Финляндия страна тысячи озер, **нельзя было не снять** в фильме озеро, **не показать** его несколько раз в разных ракурсах, **нельзя было не показать** людей плавающими в озере”*. В пятом примере говорящий повторяет короткий список- сауна, олени, пиво. Сам по себе этот список привлекает внимание, а при повторении мысль ещё больше усиливается и легко запоминается.

Пример 5 (УУП, переводчик 1)

Исходный язык	Целевой язык
возможно финны это то что финны стараются делать а: теперь потому что возможно это не очень приятно когда весь мир думает что: все чем занимается население этой страны это только сауна и олени пиво и: я: рада тому что финны меняют свою репутацию в: мире и: я: согласна с тем что: эта страна это намного больше чем просто: сауна олени и пиво вот	joo mielestäni tämä on hyvä asia että suomalaiset yrittävät antaa vähän erilaista kuvaa itsestään ö: koska ettei ulkomailla vain ajateltaisiin että: suomalaiset ovat vain saunaa poroja ja kaljaa ö: tosi kivaa että suomalaiset yrittävät antaa myös muunlaista kuvaa itsestään koska mielestäni Suomessa on hyvin paljon muutakin kuin ainoastaan sauna porot ja kalja

Эта категория передавалась меньше всего. В удаленном переводе говорящие использовали усилительный повтор чаще (16 раз), чем в УПВК (6), значит, говорящие считали необходимым усилить свою мысль по телефону. В процентах перевод данной категории передан чаще по телефону, чем при непосредственном контакте. Но так как это был всего лишь один повтор, мы таким образом можем считать, что и в этой категории наша гипотеза не подтвердилась.

Таблица 5. Повтор как способ усиления

Повтор как способ усиления	Повтор передан полностью		Повтор передан частично		Повтор передан		Все повторы
УПК	0	0%	3	50%	3	50%	6
УУП	1	6%	2	13%	13	81%	16

5. Выводы

Целью данного исследования было выяснить, передает ли переводчик больше повторов на целевой язык в ситуации перевода по телефону (УУП), чем в непосредственной ситуации перевода (УПК). Нашей гипотезой было то, что в УУП переводчик сосредотачивается на услышанном больше, в силу отсутствия визуального контакта с участниками дискуссии.

Мы хотели бы отметить, что на результаты исследования могло повлиять несколько разных факторов. Интервью были разной длины, и, естественно, в более длинном интервью повторов в исходном языке могло быть больше, чем в более коротком. В интервью, которые проводились переводчиками 1-4, в репликах говорящих было больше повторов. Это частично объясняется тем, что эти интервью проводились интервьюером, который задавал больше открытых вопросов, чем второй. Также на передачу повторов в какой-то мере влияла стратегия переводчика – к примеру, некоторые переводили все очень точно, отчасти благодаря конспектам, в то время как другие переводчики реферировали услышанное.

Согласно результатам анализа, гипотеза о том, что при переводе по телефону повторы передаются чаще, не подтвердилась. Переводчики передавали в среднем одинаковое количество повторов на целевой язык вне зависимости от ситуации. Тем не менее, на передаваемость повторов влиял вид повтора. Иными словами, такие повторы, как уточняющий повтор и экспликация, передавались переводчиками на целевой язык в достаточно значительном количестве, как по телефону, так и при визуальном контакте. В остальных видах повторов около половины или более не переводилось на целевой язык совсем.

По нашему мнению, лучшая передаваемость именно этих повторов обусловлена их информативностью. Как в уточняющих повторах, так и в экспликациях, при повторении появляется некая новая информация. Вполне возможно, что именно на такие детали переводчик и обращает внимание, вне зависимости от ситуации.

На основе этих результатов мы хотели бы предложить два направления для последующих исследований. Первым является вопрос о том, какого типа повторы переводчик передает на целевой язык больше и почему. Также нас заинтересовало влияние как наличия, так и отсутствия жестов и визуального контакта при смене очереди говорящего. Мы предлагаем исследовать этот вопрос с помощью сравнения записей переводов в ситуации устного перевода с визуальным контактом, по телефону и с помощью видео.